

SAN DAMIAN

РОЗГРАБУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ АКТИВІВ:
РОЛЬ ПІДКОНТРОЛЬНОГО РОСІЇ
ФЛОТУ (ТАК ЗВАНОВОГО «СІРОГО
ЗЕРНОВОГО ФЛОТУ РФ») У ЕКСПОРТІ
НАГРАБОВАНОГО ЗЕРНА З
ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ
ДО ТРЕТІХ КРАЇН

*Серія довідкових матеріалів за регіонами на основі відкритих джерел
і польових розслідувань, проведених Project Expedite Justice (PEJ)*

2	1. ВСТУП
8	2. ЗАСНОВАНІ НА ФАКТАХ ВИСНОВКИ ЩОДО ОБСЯГІВ, СУДЕН, ПОРТІВ, МАРШРУТІВ ТА СТОРІН, ЗАЛУЧЕНИХ ДО ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКОГО ЗЕРНА ЧЕРЕЗ ПОРТИ В КРИМУ
8	2.1 Підконтрольні Росії судна експортують на південь зерно награване на окупованих територіях Херсонської та Запорізької областей
15	2.2 Заплутана мережа російських компаній, причетних до незаконного експорту українського зерна
24	2.3 Судна, що фактично формують підконтрольний РФ флот та здійснюють експорт зерна українського походження, підриваючи економіку України
34	3. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ
35	3.1 Можливість притягнення до відповідальності за воєнні злочини
36	3.2 Нормативно-правова база
47	3.3 Можливість накладання санкцій в межах різних санкційних політик
51	4. ВИСНОВКИ
55	ДОДАТОК 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
62	ДОДАТОК 2. СКЛАД СІРОГО ЗЕРНОВОГО ФЛОТУ РФ ТА ПОТОЧНИЙ СТАН СПРАВ
71	ДОДАТОК 3. ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАНІЙ-ЕКСПОРТЕРІВ
78	ВИНОСКИ

1. ВСТУП

З перших днів повномасштабного вторгнення Росії до України в лютому 2022 почали з'являтися повідомлення про окупацію та розграбування ферм та сільськогосподарських підприємств, а також примусове вилучення сільськогосподарської продукції.¹ У квітні 2022 року спроба Росії окупувати Київ завершилася невдачею. Однак, пізніше російські війська додали до списку окупованих територій, в який з 2014 входила АР Крим, більшість території ще чотирьох українських областей, а саме:² Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської.³ Від самого початку окупації особовий склад Збройних Сил Російської Федерації та російських парамілітарних формувань⁴ проводив перевірки, а інколи і здійснював захоплення сільськогосподарських об'єктів, зокрема тих, де зберігалось зерно та інша продукція, техніка, а також дороговартісне обладнання.⁵ Вирішальну роль у реалізації таких схем розграбування відігравали логістичні центри розташовані в портах Кримського півострова, а саме в Севастополі, Феодосії та Керчі.

Адже саме з цих портів Росія відправляла награване зерно на експорт до третіх країн. Перевезення згаданого зерна здійснювалося завдяки злагодженій роботі флоту до складу якого увійшли 56 кораблів (далі у тексті звіту буде використовуватись назва «сірий зерновий флот РФ»). Для сірого зернового флоту РФ Кримський півострів став своєрідним «сірим логістичним центром», дозволивши Росії утаємничити пересування кораблів та забезпечити фінансування своєї «окупаційної економіки». Аби приховати правду про свою діяльність та зберегти в таємниці інформацію про пересування кораблів, представники сірого флоту часто вдаються до різних негласних прийомів, як-от вимикають на суднах систему автоматичної ідентифікації (AIS) або проводять каботаж чи перевалку вантажу.

Фактичні дані та аналітичні висновки, викладені в цьому звіті, на додачу до інформації про події в кожній з областей, дозволяють усвідомити справжній масштаб російської політики, що спрямована на дестабілізацію України та використання її ресурсів, зокрема, і для отримання фінансової вигоди. У звіті також окреслено механізми, які можна використовувати в рамках міжнародного та українського права для притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності осіб, які де-факто контролюють компанії та судна

включені в ланцюг постачання. Крім того, автори звіту вказують, яким чином згадані особи та організації можуть стати підсанкційними суб'єктами в різних юрисдикціях, як наприклад, Сполучені Штати Америки, Європейський Союз та Велика Британія. Таким чином цей звіт доповнює інші публікації РЕЖ, дозволяючи надати всебічну оцінку впливу, шкоди та збитків від привласнення та експорту зерна з окупованих територій України.

Проекти РЕЖ спрямовані на надання технічної допомоги в Україні

З початку 2022 року Project Expedite Justice (РЕЖ) надає підтримку малим та великим агропідприємствам України у документуванні міжнародних злочинів та збитків (як-от нападів на цивільне населення, знищення цивільного майна та руйнування інфраструктури, розграбування, викрадення природних ресурсів, порушення вимог щодо видобутку корисних копалин, руйнування довкілля, порушення санкцій тощо) та сприяє їхньому доступу до механізмів притягнення винних до відповідальності. Йдеться, зокрема, про аналіз злочинів, скоєних у різних регіонах країни, і безпосереднє залучення фахівців із використання агентурної розвідки (HUMINT), розвідки на основі відкритих джерел (OSINT), роботи з документальними доказами та супутниковими знімками – усе це для інформування та сприяння роботі органів прокуратури, а також для сприяння накладанню санкцій.

Документування типовості (патернів) російських схем розграбування та експорту майна на окупованих територіях України

Цей матеріал присвячено ґрунтовному аналізу процесів, пов'язаних з експортом українського зерна через порти у Криму. Автори довідкового матеріалу приділяють особливу увагу російським компаніям-експортерам, а також суднам сірого зернового флоту РФ, які уможливають згадані процеси. Крім того, цей звіт розширює тематичне наповнення та доповнює вже опубліковану серію матеріалів, що докладно розкриває хронологію та методи реалізації російської політики розграбування, яку впроваджували на тимчасово окупованих територіях України (далі - ТОТ), а саме у Херсонській, Запорізькій, Луганській, Миколаївській та Харківській областях.⁶ Попри те, що фактично РФ окупувала окремі райони Луганської та Донецької областей ще у 2014 році, саме підписання російським урядом угод з проросійською владою цих регіонів, а також Херсонської та Запорізької областей, 30 вересня 2022 року ознаменувало їх офіційну, односторонню та неправомірну анексію.

Одразу після того, а саме 4 жовтня 2022 року Президент РФ Володимир Путін підписав федеральні конституційні закони щодо входження до складу РФ чотирьох українських областей. Наприкінці кожного матеріалу наведено попередній правовий аналіз ситуації в регіоні, який може слугувати підставою для проведення розслідування фактів злочинної діяльності відповідальних посадових осіб та представників приватних підприємств.

На відміну від решти публікацій серії, кожна з яких описує перший етап процесу впровадження російської політики розграбування на окупованих територіях України, цей матеріал висвітлює усі подальші етапи. У цій публікації автори розкривають те, як Росія продовжує експлуатувати українські аграрні спільноти при цьому послуговуючись логістичною інфраструктурою АР Крим для експорту награваного зерна до третіх країн. Опираючись на результати розслідування, проведеного в період між березнем 2022 року та груднем 2024 року, матеріал детально відтворює процеси завдяки яким, Росія привласнює зерно українського походження та використовує порти у Криму для експорту цього зерна за допомогою каботажу та перевалки у Керченській протоці. Зрештою, отримані результати розкривають правду не лише про те, як Росія отримує фінансову вигоду від таких визискувальних практик, але і про роль, яку відіграє сирійський зерновий флот РФ, а також особи, що стоять за управлінням та контролем його діяльності, у фінансуванні російської «окупаційної економіки» на окупованих територіях України та у реалізації тривалих системних заходів спрямованих на дестабілізацію держави Україна.

Правові стандарти

Під час проведення аналізу матеріалів, що лягли в основу цієї публікації, автори дотримувались стандарту доказування «обґрунтована підозра». Це означає, що усі наведені висновки ґрунтуються на «достовірній сукупності джерел, підтверджених іншими встановленими обставинами, які свідчать про те, що певний випадок або подія дійсно відбулися».⁷ Як зазначалося раніше, серії публікацій РЕІ розкривають впровадження російською окупаційною владою системної політики розграбування зерна на окупованих територіях України, в той час як цей матеріал детально висвітлює процеси транспортування награваного зерна до портів у Криму та його подальшого експорту до третіх країн. Не маючи можливості провести фізичний огляд портових об'єктів та не маючи

безперешкодного доступу до документальних доказів, як знаходяться у розпорядженні росіян, неможливо довести, що той вантаж, який йде на експорт, складається саме з награбованого зерна. Натомість, у своїх висновках автори цього матеріалу спираються на вагомі докази, які свідчать про існування логістичного ланцюга постачання та дозволяють обґрунтовано запідозрити, що встановлені судна та компанії-експортери перевозять зерно, награбоване російською окупаційною владою на ТОТ. Через вищі стандарти доказування у кримінальному судочинстві цих висновків недостатньо для притягнення винних до кримінальної відповідальності, отже існує потреба у проведенні подальшого розслідування. Важливо зазначити, що під фразою «награбоване зерно» у цьому матеріалі мається на увазі те зерно, факт розграбування якого можна обґрунтовано запідозрити.

Сприяння діяльності органів прокуратури України

РЕЈ надає допомогу у проведенні розслідувань в рамках кримінальних проваджень, відкритих Прокуратурою Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (далі - ПАРК) та Офісом Генерального прокурора України (далі - ОГП) за фактами використання Російською Федерацією АР Крим у якості «сірого логістичного центру»⁸ для подальшого експорту награбованого майна та продукції. Фахівці РЕЈ уже передали ПАРК та ОГП матеріали та результати правового аналізу діянь, пов'язаних із незаконним заходом у порти АР Крим кількох російських суден, а саме «Fedor»,⁹ «USKO MFU»,¹⁰ «San Cosmas», «Gam Express» та «San Damian».¹¹ В рамках такої співпраці фахівці РЕЈ також поділилися супутниковими знімками суден, що перебувають у портах на території АР Крим включно з суднами «Nenashev», «Ant», «Altarf», «Alfa M», «Navashino», «San Cosmas» та «San Damian».¹² Результатом такої співпраці стало накладання арешту на судно «USKO MFU».¹³

Резюме результатів дослідження

У цьому розділі автори підсумовують результати ґрунтового дослідження діяльності сірого зернового флоту РФ, включно з інформацією щодо обсягів, суден, портів, маршрутів та сторін, що залучені до експорту українського зерна через порти в Криму. Особлива увага в цьому розділі приділяється діяльності таких російських компаній як «Паллада» та «Кубань-Форвард». В основу дослідження покладені матеріали, зібрані фахівцями РЕЈ під час власного розслідування. Ці матеріали свідчать про ретельну

організацію та злагоджене здійснення експорту награбованого зерна до третіх країн задля отримання високих прибутків за допомогою 56 суден підконтрольного РФ флоту.

Обсяг

Президент РФ Володимир Путін заявив, що у 2023 році Росія збрала врожай у 146 мільйонів метричних тонн зерна, при цьому зазначивши, що **5-6 мільйонів метричних тонн було зібрано на нещодавно анексованих територіях України**.¹⁴ Водночас Росія не оприлюднює в повному обсязі офіційні статистичні дані щодо експорту, зокрема і з окупованих територій.¹⁵ За даними NASA Harvest, глобального консорціуму експертів у галузі сільського господарства та дистанційного зондування, які здійснюють «критичну оцінку галузевої інформації»,¹⁶ врожай зібраний на окупованих територіях України у 2022 році становив **6 мільйонів метричних тонн**, а у 2023 році **4.36 мільйона метричних тонн**.¹⁷

В рамках цього розслідування РЕЖ вдалося виявити матеріали, що фіксують експорт щонайменше **1 888 290** метричних тонн українського зерна з портів АР Крим. Якщо додати цей обсяг до обсягу, що підтверджений іншими фактичними доказами, то виходить, що сумарний обсяг експортованого зерна сягає щонайменше приблизно **2 500 000 метричних тонн**.

Судна

РЕЖ відстежувала пересування суден, що зазвичай перебувають у акваторії Чорного моря та причетні до незаконного перевезення зерна та іншої сільськогосподарської продукції з портів Криму, Бердянська та Маріуполя. З 2022 року **РЕЖ вдалося ідентифікувати 56 суден** (див. Додаток 2) причетних до відвантаження та експорту награбованого українського зерна, які ходили під російськими прапором або прапорами інших держав. На підставі багатьох доказів, наведених у цьому звіті, фахівці РЕЖ дійшли до висновку, що згадані судна є частиною підконтрольного Росії флоту, що його також називають «сірим зерновим флотом РФ». Команді РЕЖ також вдалося виявити способи використання АР Крим Росією в якості «сірого логістичного центру» та розкрити схеми приховування інформації про пересування суден. Саме завдяки таким прийомам РФ вдавалося забезпечити фінансування своєї «окупаційної економіки». Аби приховати правду про свою діяльність та зберегти в таємниці інформацію про пересування кораблів, представники

сірого флоту часто вдаються до різних негласних прийомів, як-от вимикають на судах систему автоматичної ідентифікації (AIS) або проводять каботаж чи перевалку вантажу.

Порти та маршрути

Фахівці РЕІ встановили, що щонайменше **2 810 000 з 8 722 000 метричних тонн** української сільськогосподарської продукції зібраної на окупованих територіях України було перевезено до логістичних центрів та портів Кримського півострова. Севастополь, термінал «Авал», а також феодосійський порт відігравали провідну роль у забезпеченні прямого експорту української сільськогосподарської продукції Росією до третіх країн через АР Крим. Так, севастопольський порт є ключовим глибоководним портом для експортної діяльності РФ, адже зважаючи на надмірну завантаженість іншого російського глибоководного порту в Новоросійську, саме пропускна здатність севастопольського порту дозволяє значно збільшити кількість прийнятих суден. Оскільки в більшості випадків експорт зерна, зібраного на території РФ, через порти у Криму не має жодної економічної доцільності, логічно припустити, що висока інтенсивність використання кримських портів Росією, пов'язана з відвантаженням сільськогосподарської продукції зібраної та виготовленої в Україні.

Крім того, для того, аби здійснювати експорт українського зерна через порти у АР Крим Росії доводиться проводити каботаж та перевалку такого вантажу у Керченській протоці. Саме каботаж та перевалка є ключовими елементами російської схеми експорту награбованого. Більшість зерна розграбованого з нещодавно окупованих територій спочатку надходить до Керченського порту.¹⁸ Однак, зафіксовано лише поодинокі випадки прямого експорту сільськогосподарської продукції з Керчі до третіх країн.¹⁹

Імпортери та експортери

Основними пунктами призначення награбованого зерна є порти в Сирії (напр. Латакія і Тартус), Туреччині (напр. Іскендерун, Самсун та Карасу) і Росії (напр. Кавказ). Наведений перелік не є вичерпним, адже деякі судна здійснюють нерегулярні рейси до інших портів (напр. до Лівану, Ірану,²⁰ Ємену,²¹ Венесуели та Лівії²²).

В центрі схеми транспортування награбованого зерна з тимчасово окупованих територій України дві російські компанії, а саме: «ПАЛЛАДА» та «КУБАНЬ-ФОРВАРД». Попри те, що до злочинних

схем РФ залучені і інші компанії, в цьому матеріалі особлива увага приділяється саме компаніям «ПАЛЛАДА» та «КУБАНЬ-ФОРВАРД» через їхню провідну роль у діяльності сірого зернового флоту РФ.

У частині 2 цього матеріалу автори досліджують зібрані в процесі розслідування факти, викладаючи детальні докази та аналізуючи те, яким чином сірий зерновий флот РФ здійснював експорт награбованого зерна українського походження. Частина 3 містить правовий аналіз того, як на основі зібраних фактів можна забезпечити накладання санкцій або притягнення до відповідальності за воєнні злочини окремих суб'єктів. Частина 4 складається з висновків та рекомендацій РЕУ щодо того, як різні відомства можуть використати цей матеріал для проведення подальших розслідувань та притягнення до відповідальності винних.

2. ЗАСНОВАНІ НА ФАКТАХ ВИСНОВКИ ЩОДО ОБСЯГІВ, СУДЕН, ПОРТІВ, МАРШРУТІВ ТА СТОРІН, ЗАЛУЧЕНИХ ДО ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКОГО ЗЕРНА ЧЕРЕЗ ПОРТИ В КРИМУ

2.1 Підконтрольні Росії судна експортують на південь зерно награбоване на окупованих територіях Херсонської та Запорізької областей

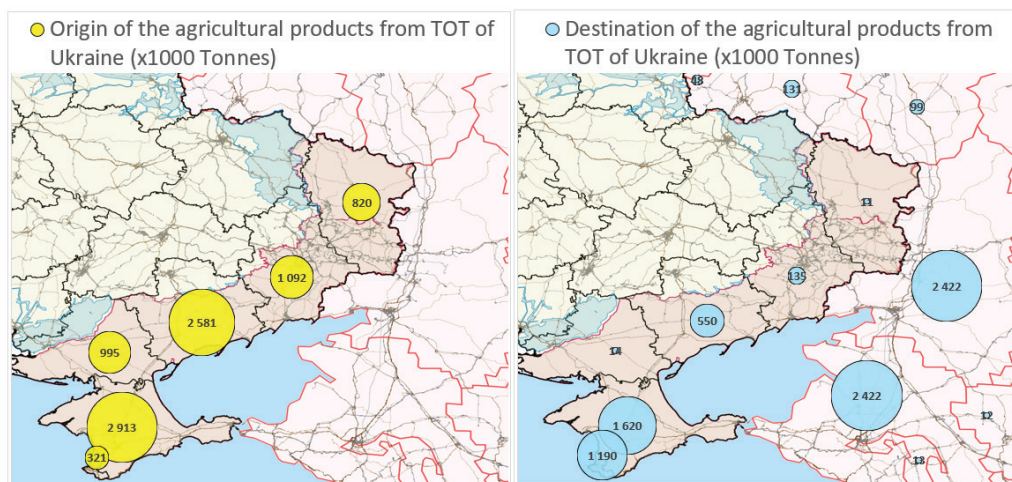
2.1.1 Походження награбованого зерна

З перших днів окупації нових територій Запорізької²³ та Херсонської²⁴ областей, російський уряд почав впроваджувати політику, спрямовану на захоплення українських аграрних підприємств та розграбування їхнього зерна для подальшого продажу закордон та отримання прибутків. Для експорту награбованого зерна російська окупаційна влада використовувала буферні компанії²⁵ або державні унітарні підприємства²⁶ в якості операторів оптової торгівлі на нещодавно окупованих територіях. Саме ці оператори оптової торгівлі і були залучені до процесів транспортування зерна до АР Крим з метою його подальшого експорту через порти в Севастополі, Феодосії або Керчі.²⁷

Завантаження зерна на судно «SAN COSMAS» у зерновому терміналі «Авал» на території окупованого міста Севастополь 27 серпня 2023 року. Супутниковий знімок підготував Йорюк Ишик (Yörük Işık).

Аналіз карантинних сертифікатів з окупованих територій Запорізької, Херсонської та Луганської областей, а також АР Крим свідчить про те, що починаючи з липня 2023 року загальний обсяг сільськогосподарської продукції, що була зібрана або вилучена з цих території (йдеться переважно про пшеницю та ячмінь)²⁸ та переміщена на об'єкти сільськогосподарської інфраструктури Криму, становить щонайменше **2810 000 метричних тонн**.²⁹ Крім того, результати аналізу сертифікатів також підтверджують припущення про те, що процес транспортування награваного зерна організований довкола чотирьох основних логістичних центрів, а саме: Керчі, Севастополя, Феодосії та Красногвардійського.³⁰

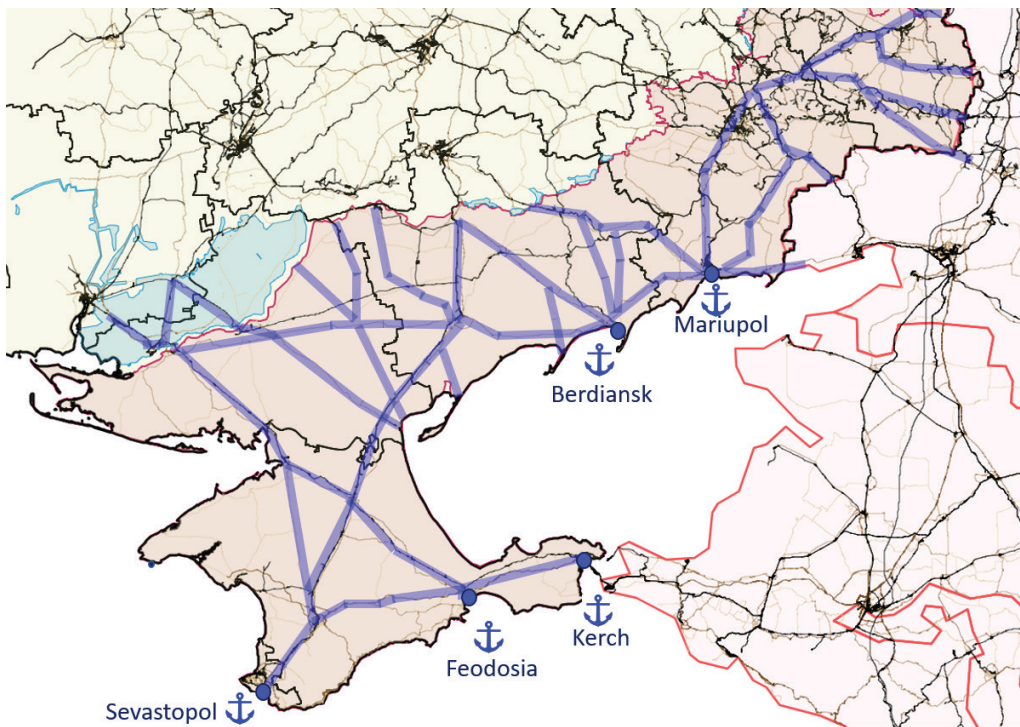

Інформація про походження та відповідні пункти призначення награвованої сільськогосподарської продукції з тимчасово окупованих територій України (далі - TOT), отримана на основі аналізу **239 171 карантинних сертифікатів**.³¹

2.1.2 Маршрути перевезення награвованого зерна з окупованих територій України до портів в АР Крим

Спершу представники російської окупаційної влади та російських компанії займаються розграбуванням зерна на окупованих територіях України.³² Потім награвоване зерно перевозять до портів АР Крим для подальшого експорту, використовуючи один із двох основних маршрутів: або маршрут, що напяму поєднує точку відвантаження та порт у Криму, або маршрут, що пролягає через пункти перевалки. Наявність розвиненої інфраструктури вздовж маршрутів до Криму, включаючи залізничне та автомобільне сполучення, а також складські та перевалочні споруди, дозволяє забезпечити зберігання та транспортування великих обсягів сільськогосподарської продукції для подальшого експорту. Значна частина награвованого зерна опиняється в Керченському порту, звідки судна сірого зернового флоту РФ або здійснюють його прямий експорт закордон або забезпечують перевалку та змішання з російським зерном, унеможливаючи відстеження його первинного походження.³³

РЕЈ здійснює моніторинг та аналіз вагомих даних щодо конкретних компаній та транспортних засобів, включно з вагонами-хоперами та зерновозами, що їх використовує Росія для транспортування награбованого зерна з окупованих територій до портів у Криму. РЕЈ неодноразово направляла звернення до різних органів влади з рекомендаціями розпочати кримінальні провадження та накласти санкції на згаданих суб'єктів. У нижченаведеній таблиці відображено основні маршрути, якими згадані суб'єкти перевозять награбоване зерно з окупованих територій до портів у АР Крим.

Приблизна схема маршрутів перевезення сільськогосподарських вантажів з окупованих територій на Півдні України, складена на основі дослідження відкритих джерел командою РЕЈ

2.1.3 Підконтрольні РФ порти приймають та експортують награбоване зерно

Награбоване зерно з окупованих територій України в більшості випадків перевозять до підконтрольних РФ портів у Криму для

експорту до третіх країн суднами сірого зернового флоту РФ. Попри декілька підтверджених випадків експорту зерна з портів Маріуполя (Донецька область) та Бердянська (Запорізька область),³⁴ наразі незрозуміло як часто російська окупаційна влада використовує ці порти і чи відображатиметься інформація про такі перевезення у російських системах обліку карантинних та фітосанітарних сертифікатів. Цілком імовірно, що окупаційний уряд розробив унікальну процедуру документального супроводження вантажів для цих двох портів, інформація щодо якої наразі недоступна для широкого загалу.

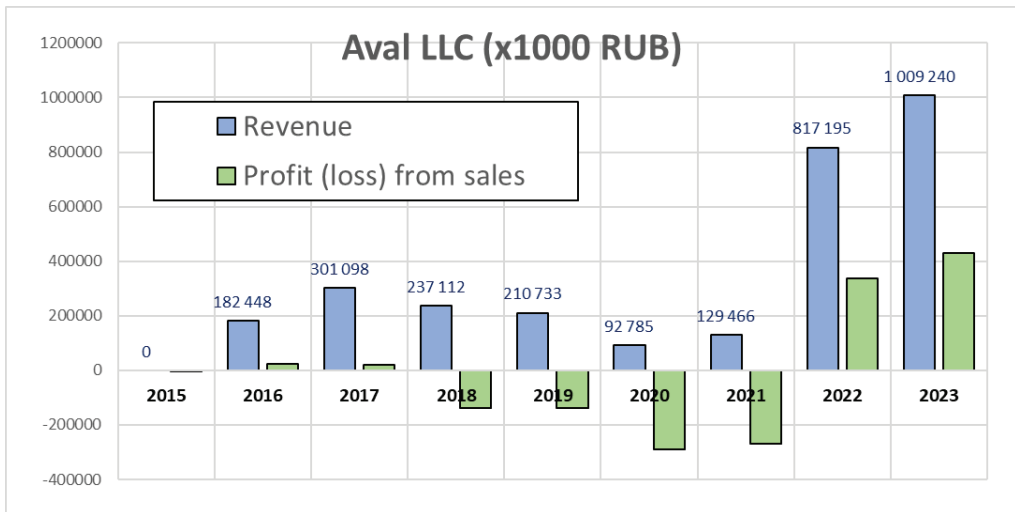
Натомість, наявні численні документальні докази фактів експорту зерна з портів у Криму суднами сірого зернового флоту РФ. Попередній аналіз карантинних та фітосанітарних сертифікатів, проведений фахівцями РЕІ, дозволяє викрити схеми, завдяки яким російська окупаційна влада та компанії організовують вивезення зерна з окупованих регіонів, зокрема, у Херсонській та Запорізькій області, до портів у АР Крим. Отримані результати свідчать про те, що все вивезене таким чином зерно насправді походить з окупованих територій України. При цьому, щонайменше 2 810 000 метричних тонн зерна було відправлено на експорт суднами сірого зернового флоту РФ в період від липня 2023 до грудня 2024 року.³⁵ По-перше, така схема має значні логістичні переваги завдяки скороченню транспортного маршруту. По-друге, експорт зерна, зібраного на території РФ, наприклад, у Краснодарі, через порти у Севастополі, Керчі чи Феодосії був би економічно недоцільним.³⁶ По-третє, з 8 722 000 метричних тонн зерна зібраних на окупованих територіях, 5 912 000 метричних тонн було вивезено на територію Росії (переважно до Краснодару та Ростова).³⁷

На супутниковому знімку зафіксовано завантаження зерна на судна «SAN COSMAS», «GAM EXPRESS» та «NOVOCHERKASSK» у феодосійському порту АР Крим 28 грудня 2023 року. Супутниковий знімок підготував Йорюк Ишик (Yörük Işık).

У рейтингу портів АР Крим, що приймають та відправляють на експорт зерно українського походження, перше місце займає місто Севастополь завдяки чорноморському зерновому терміналу «Авал» (що раніше, перебуваючи під контролем України, був відомий під назвою «Авліта»)³⁸. Друге місце у цьому рейтингу розділяють порти Керчі та Феодосії. За 2021-2022 ринковий рік Росія експортувала 41.3 мільйона метричних тонн зерна. У 2022-2023 ринковому році, обсяг експортованого зерна зріс до 59.4 мільйона метричних тонн зерна, а у 2023-2024 ринковому році до 85.6 мільйона. Експорт зерна здійснювався переважно через російські порти у Чорному та Азовському морях, адже на них припало близько 90% від загального обсягу експортованого морських транспортом зерна.³⁹ Різке збільшення обсягів перевезень створило додаткове навантаження на автомобільні та залізничні транспортні мережі регіону і є однією з причин, чому РФ все частіше покладається на порти на окупованих територіях України. Фахівцям РЕІ вдалося встановити, що за 2023-2024 ринковий рік Росія експортувала щонайменше **2 500 000**

метричних тонн зерна через порт «Авал» та інші кримські порти у Керчі та Феодосії. Наведений далі графік демонструє зростання доходів порту «Авал» після повномасштабного вторгнення до України, що свідчить про те, що для РФ економічно доцільно здійснювати експорт награбованого зерна через ці порти.⁴⁰

Різке зростання прибутків порту «Авал» після повномасштабного вторгнення РФ до України свідчить про фінансову вигоду, отриману від поставок награбованого зерна

Експорт сільськогосподарської продукції з портів АР Крим не припинився навіть на тлі заборон накладених в рамках санкційної політики ЄС⁴¹ та США⁴², а також в рамках чинного українського законодавства.⁴³ Оскільки у 2014 році Україна офіційно закрила для міжнародного судноплавства морські порти, розташовані на території АР Крим, усі подальші експортні операції з портів півострова були незаконними.⁴⁴ Натомість, в період з березня 2022 по грудень 2024 року фахівці РЕІ зафіксували збільшення обсягів продукції, що проходила через кримські порти всупереч накладеним заборонам. Значна частина цієї продукції вивантажувалась на судна сірого зернового флоту РФ, що може свідчити про збільшення обсягів зерна, що проходить перевалку. Серед інших чинників, що зумовили таке збільшення обсягів, можна назвати перевезення військових вантажів, постачання засобів матеріально-технічного забезпечення Збройним Силам Російської Федерації, а також вивезення пошкодженого обладнання та награбованого українського майна.⁴⁵

Аналіз карантинних сертифікатів, проведений командою РЕІ, свідчить про те, що російська окупаційна влада та російські компанії здійснюють переміщення українського зерна, як в напрямку АР Крим, так і безпосередньо на територію РФ. Більшість російських портів, як-от Азов чи Ростов, не є глибоководними, як-от кримський порт в Севастополі. Таким чином, ці порти РФ просто непридатні для обслуговування великотоннажних суден, що зумовлює збільшення вартості перевезення однієї тонни вантажу.⁴⁶ Один з глибоководних портів РФ розташований у Новоросійську забезпечує відвантаження на експорт майже половини всієї російської сільськогосподарської продукції, працюючи фактично в режимі повного завантаження. Крім того, обмежені спроможності з експедирування вантажу роблять вартість перевалки в Новоросійському порту дуже високою. Російський уряд доклав зусиль до розвитку спроможностей Кавказького порту, як менш затратної альтернативи, що здатна забезпечити обслуговування великих зернових суден. Незважаючи на це, щонайменше 3.3% від загального обсягу зерна, що його Росія відправляє на експорт морськими шляхами, відвантажується безпосередньо у Криму.⁴⁷

Результати аналізу, проведеного фахівцями РЕІ, свідчать про те, що порти у Криму відіграють роль ключових логістичних центрів у процесах транспортування награтованої сільськогосподарської продукції з окупованих територій України. Оскільки у своєму дослідженні команда РЕІ покладалась лише на опубліковані сертифікати, то цілком можливо, що справжній обсяг пшениці та інших зернових, вивезених таким чином з окупованих територій в період з липня 2023 по грудень 2024 року є у 2 чи 3 рази більшим за документально зафіксований показник у **2 500 000 метричних тонн**.

2.2 Заплутана мережа російських компаній, причетних до незаконного експорту українського зерна

2.2.1 Як їм вдається зберегти в таємниці інформацію про незаконну діяльність та перевезення суден

Механізм системного експорту награтованого українського зерна з портів у АР Крим до третіх країн суднами сірого зернового флоту РФ є результатом тісної співпраці між представниками російської окупаційної влади та російськими компаніями, що використовують

потайні прийоми ведення бізнесу. Завдяки співпраці фахівців РЕУ з представниками ПАРК вдалося з'ясувати, що аби приховати правду про свою діяльність та зберегти в таємниці інформацію про пересування кораблів, такі компанії часто вдаються до різних негласних прийомів, як-от вимикають на судна систему автоматичної ідентифікації (AIS) або проводять каботаж чи перевалку вантажу.

У взаємодії з окупаційною владою російські компанії втілюють свої злочинні плани використовуючи один з двох основних методів. Згідно з першим методом спочатку судна під російським прапором нелегально заходять у закриті порти в Криму, де на них завантажують награване зерно. Потім, ці судна перевозять зерно до російських портів на Кавказі чи в Новоросійську для вивантаження на більші судна та подальшого транспортування до третіх країн за оформленими РФ документами, де хибно зазначається російське походження зерна. Згідно з другим методом екіпаж суден повинен вимкнути бортову систему автоматичної ідентифікації (AIS) на період входження до кримських портів, завантаження зерна та виходу з цих портів, і увімкнути її лише увійшовши до найближчого російського порту.⁴⁸

Чітко простежується тенденція, коли судна сірого зернового флоту РФ, що їх використовує російська окупаційна влада та компанії-експортери, вимикають бортову систему автоматичної ідентифікації (AIS) саме під час наближення до портів АР Крим. У наведеній далі таблиці представлено таку тенденцію для восьми суден:

	2022_01	2022_02	2022_03	2022_04	2022_05	2022_06	2022_07	2022_08	2022_09	2022_10	2022_11	2022_12	2023_01	2023_02	2023_03	2023_04	2023_05	2023_06	2023_07	2023_08	2023_09	2023_10	2023_11	2023_12	2024_01	2024_02	2024_03	2024_04	2024_05	2024_06	2024_07
Fedor	100%	100%	74%	0%	0%	30%	81%	52%	23%	23%	0%	0%	0%	0%	0%	43%	90%	83%	74%	74%	0%	0%	0%	0%	0%	34%	26%	7%	94%	0%	0%
Gam Express	0%	18%	100%	100%	100%	100%	58%	58%	27%	100%	20%	81%	94%	43%	84%	90%	100%	90%	84%	100%	100%	100%	100%	39%	68%	100%	77%	100%	55%	23%	3%
Grumant	0%	100%	84%	30%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	97%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	90%	100%	94%	86%	65%	50%	26%	53%	13%
San Cosmas	58%	32%	45%	70%	55%	57%	58%	23%	77%	3%	0%	13%	10%	46%	3%	0%	3%	0%	26%	77%	93%	100%	87%	10%	81%	17%	0%	0%	0%	0%	0%
San Damian	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	29%	46%	26%	70%	26%	30%	0%	0%	43%	77%	100%	65%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
San Severus	0%	0%	19%	90%	90%	70%	29%	32%	27%	65%	20%	3%	39%	86%	61%	33%	58%	67%	87%	32%	0%	19%	53%	68%	42%	66%	77%	60%	68%	50%	94%
Zafar	0%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	50%	0%	0%	10%	3%	47%	48%	90%	100%	45%	66%	58%	7%	23%	100%	35%
Zaid	0%	100%	100%	100%	100%	73%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	43%	3%	0%	61%	81%	77%	81%	100%	90%	35%	72%	55%	63%	81%	93%	35%

Показники у верхній частині таблиці вказують на відсоток днів протягом місяця, коли інформація про місцезнаходження судна передавалась встановленим порядком. 100% показник означає, що кожного дня протягом місяця інформацію про місцезнаходження судна було передано щонайменше один раз. 50% показник означає, що інформацію про місцезнаходження було передано лише щодо 15 днів з місяця. 0% показник означає, що протягом місяця не було зафіксовано жодної інформації про місцезнаходження судна.

Прикладом того, як можна використовувати подібні потайні прийоми є діяльність двох зареєстрованих в РФ компаній-експортерів, а саме ТОВ «ПАЛЛАДА»⁴⁹ та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД»⁵⁰. Компанії «ПАЛЛАДА» та «КУБАНЬ-ФОРВАРД» контролюють приблизно 55% від усіх процесів, пов'язаних з експортом сільськогосподарської продукції через порти у АР Крим. З приблизно **2 500 000 метричних тонн** сільськогосподарської продукції, яку Росія експортувала через порти у Севастополі, Керчі та Феодосії за період від липня 2023 до грудня 2024 року, ці дві компанії відповідали за відвантаження **1 390 970 метричних тонн**.⁵¹ Виникає обґрунтована підозра, що саме ці дві компанії мають особливе привілейоване становище на ринку і що саме їм російська окупаційна влада надала спеціальний дозвіл на діяльність в якості операторів оптової торгівлі в Криму. Для забезпечення відповідності вищим стандартам доказування та підтвердження вищевикладеної теорії існує потреба у проведенні подальшого розслідування.

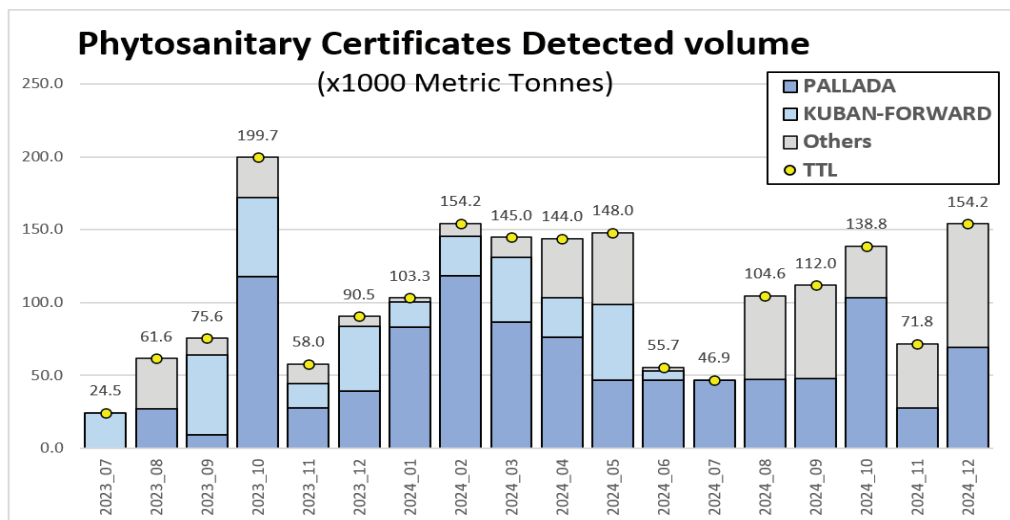
У 2023 році обидві компанії отримали значні прибутки. Прибуток ТОВ «ПАЛЛАДА» за 2023 рік склав приблизно 30 мільярдів рублів (а це близько 290 мільйонів доларів США). Таким чином, у порівнянні з 2022 роком приріст прибутку компанії становив 513%.⁵² Прибуток ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» за 2023 рік склав 19 мільярдів рублів (а це близько 183 мільйонів доларів США). Таким чином у порівнянні з 2022 роком приріст прибутку компанії становив 800%.⁵³ Настільки стрімке зростання прибутку не властиве жодному з видів бізнесу. Це дає підстави припустити, що такий прибуток було отримано завдяки нелегальним схемам або безпосередній підтримці російського уряду.

Існують підозри щодо, як мінімум, причетності обох компаній, а саме ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД», до незаконної діяльності. Компанія «ПАЛЛАДА» розпочала активну діяльність на ринку лише 2 роки тому, приблизно в той же період часу, коли розпочалась повномасштабна агресія Росії проти України. Оскільки в середньому подібні компанії мають щонайменше семирічний досвід роботи на ринку, 2-річний показник ТОВ «ПАЛЛАДА» суттєво вирізняється.⁵⁴ Журналісти неодноразово викривали схеми, які використовувала компанія «ПАЛЛАДА» для нелегальної комерційної діяльності,⁵⁵ вказуючи на потенційні зв'язки цієї компанії з особами, наближеними до Президента РФ Володимира Путіна⁵⁶ та іншими компаніями, які перебувають під слідством у справах про корупцію,

шахрайство та відмивання грошей.⁵⁷ Щодо компанії «КУБАНЬ-ФОРВАРД» також було висунуто подібні підозри, зокрема у зв'язках з українським проросійським депутатом, а також конгломератом зернового ринку.⁵⁸ Станом на сьогодні власники та посадові особи цих компаній не були суб'єктами жодних оприлюднених розслідувань чи накладених санкцій.⁵⁹

Докази свідчать про те, що ці компанії послуговуються власними великими ресурсами та підтримкою окупаційної влади для обходу процедур звітності та моніторингу з метою приховування інформації про свою експортну діяльність. Так, експертам РЕЗ вдалося встановити, що компанія «MEZZEN», найімовірніше, є фіктивною або компанією-оболонкою.⁶⁰ Станом на грудень 2024 року ТОВ «ПАЛЛАДА» здійснило щонайменше 41 документально підтверджений рейс, експортувавши 1 020 775 метричних тонн зерна з АР Крим переважно в напрямку Сирії суднами сірого зернового флоту РФ.⁶¹ Попри те, що в експортній документації для кожного з рейсів до Сирії фігурувала компанія «MEZZEN», згадок про її роль чи назву компанії-імпортера в супровідних документах не було. Однак, для одного з рейсів, яким компанія «ПАЛЛАДА» експортувала сільськогосподарську продукцію до Ірану 3 вересня 2023 року у документах згадувалась компанія-імпортер. В експортній документації для цього рейсу вказано, що роль компанії-імпортера виконуватиме ТОВ «ZULU TRADING LIMITED» від імені акціонерного товариства «Sestos Offshore».⁶² Відсутність даних щодо компаній імпортерів у експортній документації свідчить про спроби приховати інформацію та обійти процедури звітності та моніторингу.

Швидше за все, саме підтримка російської окупаційної влади уможливлює використання таких потайних прийомів. Наявні документальні докази підтверджують, що компанія «MEZZEN» імпортувала 1 311 000 метричних тонн зерна (див. Додаток 3). Обсяги експорту компанії «MEZZEN», а також компаній «ПАЛЛАДА» та «КУБАНЬ-ФОРВАРД» в сумі становлять 1 390 970 метричних тонн. Такі обсяги можуть свідчити про наявність ексклюзивних прав або надання російською окупаційною владою неформального дозволу цим компаніям на експорт зерна до Сирії. Відсутність у Сирії належної системи обліку,⁶³ відсутність міжнародного співробітництва у правовій сфері⁶⁴, а також історична політична близькість з РФ уможливили таку динаміку.⁶⁵

Частка експортних операцій з ТОТ АР Крим, до якої були залучені ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД». Обсяг продукції, що її експортували до Сирії дві вищезгадані компанії значно перевищує обсяг імпорту інших країн.

2.2.2 Транзитні маршрути та кінцеві пункти призначення

Фахівці РЕІ викрили схему, за якою російські компанії спершу здійснювали закупівлю сільськогосподарської продукції у державних зернових операторів та інших суб'єктів господарювання на окупованих територіях України, а потім приймали куплену продукцію у портах АР Крим та приховано експортували її до третіх країн суднами сірого зернового флоту РФ. Як зазначалося в попередніх розділах, такі транзитні маршрути переважно розпочиналися з портів АР Крим, а окремих випадках і з російських портів на Кавказі та в Новоросійську, та пролягали до третіх країн. Сирія і Туреччина є найбільшими імпортерами такої сільськогосподарської продукції. За ними в рейтингу йдуть Ліван, Іран, Ємен, Кіпр, Єгипет, Лівія та Венесуела (див. Додаток 3).

Після перевезення 27 200 метричних тонн зерна з окупованого Севастополя 8 липня 2024 року судно «ZAFAR» залишилося у порту Саліф в Ємені. Складається враження, що коли було зроблено цей супутниковий знімок судно було напівпорожнім. Супутниковий знімок підготував Йорюк Ишик (Yörük Işık).

Наявні документальні докази свідчать про те, що ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» здійснювали свою експортну діяльність саме за такою схемою. Компанія «ПАЛЛАДА» має великий досвід купівлі зерна та інших злакових культур у Державного зернового оператора та інших суб'єктів господарювання на окупованих територіях Запорізької області з метою їхнього подальшого експорту задля отримання прибутку.⁶⁶ Як приклад, 13 грудня 2023 року компанія «ПАЛЛАДА» отримала та експортувала 2 570 метричних тонн пшениці та інших зернових культур через порт «Авал» у Севастополі. Пунктом призначення значної частини цього зерна була Сирія.⁶⁷

Аналіз діяльності компанії PALLADA за грудень 2023 року, проведений на підставі наявних карантинних сертифікатів. Наведені дані свідчать про те, що Державний зерновий оператор (ДЗО) в Запорізькій області, під контролем якого незаконно опинилися усі українські елеватори на окупованих територіях області,⁶⁸ здійснював відправлення продукції на адресу ТОВ «ПАЛЛАДА».

У період між 15 та 30 грудня 2023 року компанія «ПАЛЛАДА» у Севастополі отримала близько 4 000 метричних тонн зерна для експедирування та відправлення закордон.⁶⁹ Частина цього зерна була зібрана території державного підприємства «Дослідне господарство «Асканійське» ІЗЗ НААН», що знаходиться в окупованому РФ селі Тавричанка Херсонської області.⁷⁰ Наступного місяці, а саме 3 січня 2024 року, ТОВ «ПАЛЛАДА» експортувало 35 700 метричних тонн пшениці до Сирії судном «ЗАІД».⁷¹ А 11 січня 2024 року, компанія експортувала ще 35 700 метричних тонн пшениці до Сирії судном «ЗАФАР».⁷² Станом на 21 січня 2024 року ці судна – зі складу сірого зернового флоту РФ – вже були пришвартовані у сирійському порту Тартус.⁷³ Станом на грудень 2024 року ТОВ «ПАЛЛАДА» здійснило щонайменше 37 документально підтверджених рейсів, експортувавши 888 895 метричних тонн пшениці з Криму до Сирії.

Quarantine certificate SEARCH

Commodity

- ☐ Select all
- ☒ 01_Grains
 - ☐ Barley
 - ☐ Wheat
- ☐ 09_others

Quantity (1000 MT)
1.47

Quantity (items)
26

Destination PORT

- ☐ Select all
- ☒ SEVASTOPOL

Transport Number
Search

Clear all slicers

Departure

- ☐ Select all
- ☐ Crimea
- ☐ Kherson

Destination

- ☐ Select all
- ☐ Crimea
- ☐ Sevastopol

Departure point

Destination point

Transport

- ☐ Auto
- ☐ Rail

any data
151223

31/10/2023 **19/06/2024**

SENDER
Search

RECIEVER
OOO "PALлада"

Departure point
Search

Unloading point
Search

Аналіз діяльності компанії PALLADA за 15 грудня 2023 року, проведений на підставі наявних карантинних сертифікатів. Наведені дані свідчать про те, що продукція отримана компанією «ПАЛЛАДА» у цей день призначалася для експорту, а не для внутрішнього споживання, адже вантажі прямували у порти, з яких здійснювався експорт до третіх країн.

Компанія «КУБАНЬ-ФОРВАРД», як друга за обсягами експорту з АР Крим, також має великий досвід торгівлі із захопленими українськими підприємствами на окупованих територіях. До таких підприємств належить, зокрема, ТОВ «ВКФ «МЕЛІТОПОЛЬСЬКА ЧЕРЕШНЯ».⁷⁴ 29 вересня 2022 року ОГП повідомив про підозру низці осіб, пов'язаних з діяльністю Державного зернового оператора, «в постачанні до держави-агресора викраденого українського урожаю».⁷⁵ В ході досудового розслідування було встановлено, що Державний зерновий оператор здійснював конфіскацію зерна на окупованих територіях України. В подальшому ця продукція поставлялась, зокрема, ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД».⁷⁶ Не зважаючи на результати досудового розслідування, компанія «КУБАНЬ-ФОРВАРД» продовжила свою діяльність. 12 січня 2023 року ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» отримало 70 метричних тонн зерна від ТОВ «ВКФ «МЕЛІТОПОЛЬСЬКА ЧЕРЕШНЯ» для подальшого експорту з міста Севастополь.⁷⁷ Всього за період з березня 2022 по грудень 2024 року компанія «КУБАНЬ-ФОРВАРД» здійснила експорт 345 694 метричних тонн пшениці, при тому основним пунктом призначення в більшості випадків була Сирія.⁷⁸

31 січня 2025 року російське судно «ZAID» здійснило перевезення 35 000 метричних тонн награбованої пшениці з окупованого Севастополя до єгипетського міста Александрія через протоку Босфор. Награбоване зерно завантажили на судно 26 січня 2025 року у порту «Авал». Автор фотографії: Йорюк Ишик (Yörük Işık).

2.2.3 Спорідненість експортної діяльності двох основних суб'єктів: ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД»

На перший погляд ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» - це дві компанії, що займаються подібною експортною діяльністю та використовують подібні транзитні та експортні маршрути. Однак, докази свідчать про те, що насправді їхня діяльність значно тісніше пов'язана через мережу підконтрольних РФ компаній та суден. Опираючись на інформацію отриману в результаті витоку даних з ФДІС «Зерно», федеральної державної інформаційної системи відстеження зерна,⁷⁹ експерти платформи KibOrg News дійшли до висновку, що ТОВ «Б-агро», приватне підприємство, причетне до захоплення українських сільськогосподарських компаній і розкрадання української сільськогосподарської продукції в Херсонській області,⁸⁰ має тісні торговельні зв'язки, як з ТОВ «КУБАНЬ-

ФОРВАРД», так і з ТОВ «ПАЛЛАДА». Аджє награвованє у захоплєних українських компаній зерно доставлялось на об'єкти ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» та ТОВ «ПАЛЛАДА» в Севастополі.⁸¹ У наступному розділі автори матеріалу детально описують, як вищезгадані компанії у співпраці з російською окупаційною владою використовували одні і ті ж судна (так-званого сірого зернового флоту РФ) для експорту українського зерна через порти у АР Крим.

2.3 Судна, що фактично формують підконтрольний РФ флот та здійснюють експорт зерна українського походження, підбиваючи економіку України

2.3.1 Зв'язки між суднами та компаніями-експортерами

Росія докладає зусиль для того, аби компаніям-експортерам було простіше вести незаконну діяльність із портів у АР Крим. Саме з цією метою РФ організувала мережу торгових суден, що надають транспортні послуги для експорту награвованого зерна. Станом на грудень 2024 року команді РЕІ вдалося ідентифікувати **56 суден**, що курсують у Чорноморському регіоні. Кожне з цих суден щонайменше один раз заходило до якогось із портів АР Крим, при цьому намагаючись зберегти в таємниці інформацію про своє пересування вдаючись до різних потайних прийомів. Разом ці судна формують те, що команда РЕІ називає сірим зерновим флотом РФ, адже: (1) їхня діяльність підконтрольна Росії; (2) вони використовують потайні прийоми; (3) вони причетні до експорту награвованого зерна; а також, (4) попри відсутність формального централізованого управління, усі 56 суден використовують одні й ті ж транспортні та експортні маршрути та співпрацюють з одними і тими ж компаніями.

РФ контролює таку експортну діяльність через державні унітарні підприємства, що уповноважені здійснювати оптову торгівлю сільськогосподарською продукцією за умов передачі усіх прибутків до державної скарбниці.⁸² Російська окупаційна влада вимагає від компаній-експортерів отримувати спеціальні дозволи на експорт деяких видів сільськогосподарської продукції торговими суднами.⁸³ Для того, аби отримати вищезгадані дозволи, компанія має бути зареєстрованою на території РФ та пройти процес реєстрації у ФДІС «Зерно», федеральній державній інформаційній системі відстеження зерна.⁸⁴ При цьому, наразі російських уряд уповноважив обмежене

коло підприємств здійснювати видачу та отримання експортних дозволі.⁸⁵ Документальні докази підкріплюють висновок про те, що ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» належать до кола підприємств, уповноважених на ведення експортної діяльності. Адже, саме ці підприємства відіграють ключову роль в експорті награвованої сільськогосподарської продукції з портів у АР Крим переважно в напрямку Сирії різними суднами або балкерами.⁸⁶

Децентралізований характер діяльності сірого зернового флоту РФ ускладнює застосування правових заходів щодо нього. Попри те, що ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» здійснюють загальне керівництво експортними процесами, окремі судна перебувають у власності і під управлінням різних суб'єктів. До прикладу, як ТОВ «ПАЛЛАДА», так і ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» користувалися послугами таких суден, як «SAN SEVERUS», «SAN COSMAS» та «SAN DAMIAN». Інформація про суб'єкти, що керують цими суднами є прихованою, а самі судна часто змінюють реєстраційний статус, вочевидь, для того, щоб унеможливити ідентифікацію та ускладнити відстеження супровідних документів.

Завантаження зерна на судно «SAN SEVERUS» в окупованому Севастополі 6 серпня 2024 року. Судно здійснювало перевезення

партії зерна до Сирії через протоку Босфор. Автор фотографії: Йорюк Ишик (Yörük Işık).

Усі три судна – на які 3 серпня 2015 року Міністерство фінансів США наклало санкції за перевезення вантажів з окупованого РФ АР Крим до Сирії⁸⁷ – раніше підпорядковувалися Головному управлінню морського транспорту Сирії. Намагаючись приховати відсутність офіційної реєстрації, у листопаді 2023 року три вищеперелічені судна було зареєстровано під прапором Есватіні (в минулому - Свaziленду).⁸⁸ Відсутність виходу до моря не завадила Есватіні поповнити дедалі більший перелік країн, що створюють реєстри судноплавства та пропонують свій прапор підсанкційним суднам. Приватну компанію «Eswatini Maritime Affairs and Development» (EMAD), засновану на підставі урядової угоди,⁸⁹ було зареєстровано в Міністерстві торгівлі Есватіні в листопаді 2023 року. Після цього EMAD вдалося зареєструвати 10 вантажних суден під прапором Есватіні. Міжнародна морська організація ООН не визнає повноважень приватних компаній щодо реєстрації суден під прапорами окремих країн, тому ООН розцінює діяльність EMAD, як шахрайство.⁹⁰ Уряд Есватіні визнав, що реєстр було створено незаконно і погодився припинити реєстрацію під своїм прапором усіх суден, що здійснюють міжнародні рейси.⁹¹

Як і інші складові сірого зернового флоту РФ, вищезгадані судна, що раніше підпорядковувалися Головному управлінню морського транспорту Сирії, нещодавно отримали нові назви, прапори та власників. Такі зусилля спрямовані на приховування інформації про справжніх власників, реєстраційний статус та діяльність флоту. Наразі невідомо, хто є власником суден «SAN SEVERUS», «SAN COSMAS» та «SAN DAMIAN». У листопаді 2023 року капітан А-К Діман, заступник генерального директора EMAD, підтвердив, що ці судна були зареєстровані під прапором Есватіні, але згодом були зняті з реєстрації. Представники ліванської брокерської компанії ChartBrok, що в якості агентів представляють підсанкційні судна, відмовилися розкривати інформацію щодо того у чийй власності перебувають судна чи як здійснюється управління ними.⁹² Поки що заявлені зміни не є офіційно зафіксованими, адже на платформі AIS ці судна все ще значаться під прапором Есватіні. Попри згоду щодо дотримання формальностей, діяльність суден не зазнала жодних змін: вони продовжують здійснювати такі ж рейси між все тими ж портами та пунктами призначення. Це свідчить про те, що зміни мають

суто номінальний характер і спрямовані на забезпечення більшої свободи дій для суден.

Судно «SAN DAMIAN» перетнуло Босфорську протоку 8 лютого 2024 року на шляху до Сирії. Автор фотографії: Йорюк Ишик (Yörük Işık).

ПАРК уважно стежить за такою підозрілою діяльністю.⁹³ У квітні 2024 року ПАРК повідомила про підозру так званому Міністру сільського господарства окупаційної адміністрації Республіки Крим, директору підприємства, що володіє суднами, а також шістнадцятьом капітанам суден сірого зернового флоту РФ. В межах досудового розслідування ПАРК виявила 22 судна, що імовірно фігурували в злочинних схемах. З них, 19 суден було арештовано за рішенням українського суду.⁹⁴

2.3.2 Обсяги експорту сільськогосподарської продукції

Кожне судно сірого зернового флоту РФ має різну вантажопідйомність, призначення та основну сферу використання. Візуальне відображення цієї інформації міститься у інфографіці наведеній далі. Максимальна вантажопідйомність судна зазвичай вимірюється в тоннах дедвейту (DWT) та враховує вагу вантажу, палива, пасажирів,

екіпажу, провізії та прісної води на судні. Тому, умовний показник максимальної вантажопідйомності може змінюватись. Фітосанітарні сертифікати підтверджують, що судна сірого зернового флоту РФ, як правило, завантажуються на повну місткість. Наприклад, судно «ZAIID» - балкер типу «handymax» із максимальною вантажопідйомністю близько 35 666 метричних тонн перевозив: 24 березня 2024 року - 35 800 метричних тонн пшениці; 19 лютого 2024 року - 35 700 метричних тонн пшениці, а 3 січня 2024 року - 35 700 метричних тонн пшениці. Подібне співвідношення вантажопідйомності та завантаження є типовим для усіх суден сірого зернового флоту РФ.⁹⁵

Опираючись на документальні та фактичні докази, зібрані в період з березня 2022 року по грудень 2024 року, фахівці РЕІ провели ґрунтовний аналіз діяльності восьми суден сірого зернового флоту РФ, а саме: «**ZAIID**», «**ZAFAR**», «**GRUMANT**», «**SAN SEVERUS**», «**SAN COSMAS**», «**SAN DAMIAN**», «**FEDOR**» та «**GAM EXPRESS**». У наведених далі інфографіках викладено детальну інформацію про діяльність згаданих суден, включно з обсягами сільськогосподарської продукції, яку вони перевозили протягом звітного періоду.

Gray Grain Fleet

EXPORTING PILLAGED GRAIN FROM OCCUPIED UKRAINE TO THIRD COUNTRIES

The Gray Grain Fleet is composed of at least 56 vessels sailing under the Russian and other flags. Between March 2022 and December 2024, these vessels exported at least 2,500,000 metric tonnes of grain through Crimean ports to Syria, Turkey, Yemen, and other countries. These export operations ultimately benefit Russia's "occupation economy" by exploiting Ukraine's agricultural resources, destabilizing Ukraine's economy, and amassing enormous profits for Russian-organized entities.

MINI BULK CARRIER

Coastal trade, serving as a feeder vessel to larger ships; Mainly trades on short sea routes, carrying limited quantities of bulk cargoes to smaller ports

HANDYSIZE MEDIUM BULK CARRIER

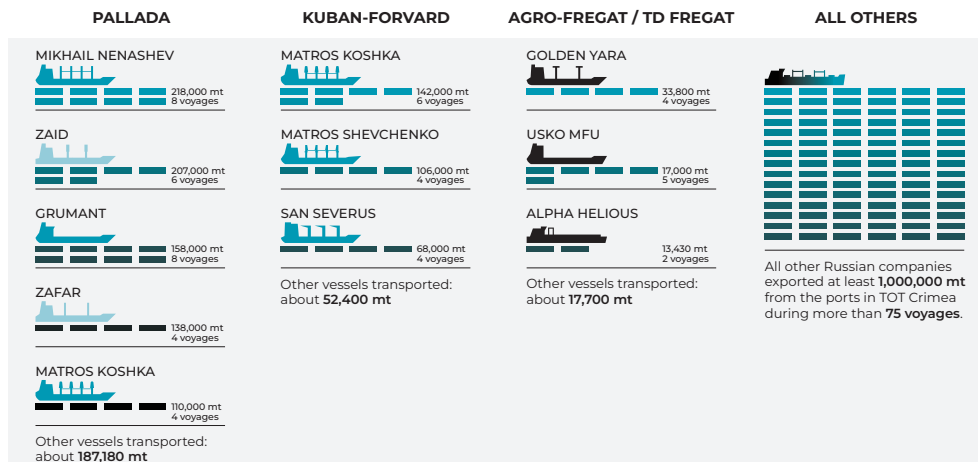
Carries considerable varieties and quantities of bulk cargoes to numerous ports

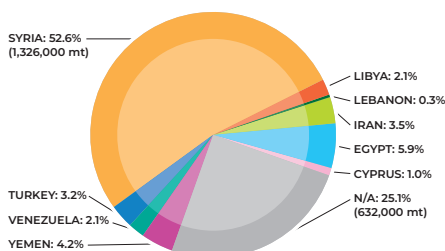
HANDYMAX BULK CARRIER

Well-suited for small ports with length and draught restrictions, or that lack transshipment infrastructure; Used primarily for carrying dry cargo, such as grain

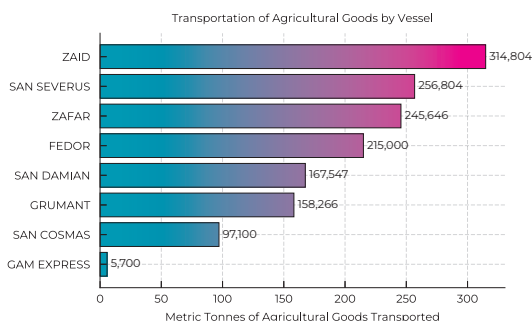
Companies involved in the export of looted agricultural goods

Importers who have received the grain transported from Crimean ports (as of December 2024)

The vessels involved in the transportation of looted Ukrainian grain are under scrutiny

Vessel activities between March 2022 and December 2024.

Фахівці РЕІ проаналізували **123 документально підтверджених епізоди**⁹⁶ пов'язані з 56 суднами, що належать до сірого зернового флоту РФ. Крім того, команда РЕІ зосередила особливу увагу на моніторингу⁹⁷ експортної діяльності 8 суден, що імовірно фігурували в злочинних схемах, під час здійснення ними рейсів з портів АР Крим в період з березня 2022 по грудень 2024 року. Такий аналіз дозволив встановити, що протягом звітного періоду на згадані судна було завантажено та перевезено ними **1 888 920 метричних тонн** сільськогосподарської продукції. При цьому, **1 390 970 метричних тонн** від загального об'єму було перевезено компаніями «ПАЛЛАДА» та «КУБАНЬ-ФОРВАРД». Водночас, дані AIS, а також результати збору даних із відкритих джерел свідчать про те, що фактична кількість експортних операцій перевищує задокументовану (див. Додаток 1). Саме на підставі аналізу таких даних фахівцям РЕІ вдалося встановити, що за період з березня 2022 по серпень 2024 року 8 суден, що імовірно фігурували в злочинних схемах, здійснили додатково **48 незадокументованих рейсів**. Таким чином, щонайменше 118 рейсів було здійснено з портів АР Крим з 2022 року. При цьому, 123 рейси було документально підтверджено, а 48 підтверджено фактичними доказами. Ймовірно, що реальна кількість рейсів є ще вищою, адже дані AIS, а також результати з відкритих джерел, відображені у нижченаведеній інфографіці стосуються лише 8 суден. Судячи з максимальної вантажопідйомності цих суден, під час 48 незадокументованих рейсів можна було вивезти на експорт щонайменше **632 400 метричних тонн** зерна. З урахуванням задокументованих обсягів загальна кількість награваного українського зерна, що його перевозили вісьмома суднами з портів АР Крим, у період з березня 2022 по грудень 2024 року, складає приблизно **2 500 000 метричних тонн**.

Судно «GAM EXPRESS», що перевозило зерно до Туреччини через порт у Самсуні здійснило якірну стоянку (41.28652, 36.3816) у січні 2024 року. Автор фотографії: Йорюк Ишик (Yörük Işık).

Фахівці РЕУ також виявили певну закономірність у експорті сільськогосподарської продукції українського походження до окремих третіх країн. Проаналізувавши діяльність сірого зернового флоту РФ, спрямовану на експорт **2 500 000 метричних тонн** сільськогосподарської продукції з портів у АР Крим до третіх країн, команда РЕУ з'ясувала, що **1 311 000 метричних тонн** від загального обсягу було експортовано до Сирії. Цей об'єм – половина загального обсягу зерна, яке Росія експортувала до Сирії протягом звітного періоду. Важливо зазначити, що у порівнянні з цим показником, обсяги російського експорту сільськогосподарської продукції до інших країн таких, як Іран, Єгипет та Ліван, є значно меншими. Такий непропорційний розподіл експортних обсягів із закономірно високим показником експорту з портів АР Крим до Сирії⁹⁸ свідчить про спроби приховати частину операцій і уникнути зайвої уваги. Ймовірно, саме дружні політичні стосунки між Росією та Сирією, а також відсутність системи підзвітності у Сирії на момент проведення розслідування уможливили використання такої схеми.

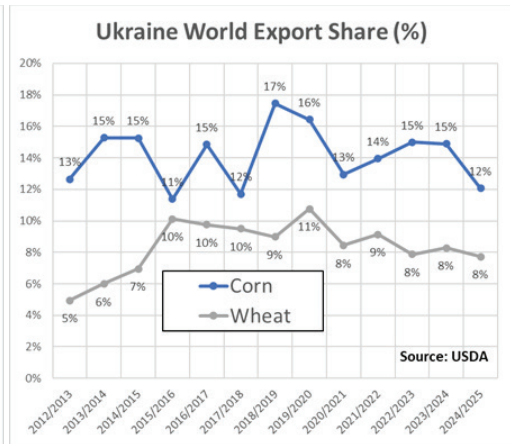
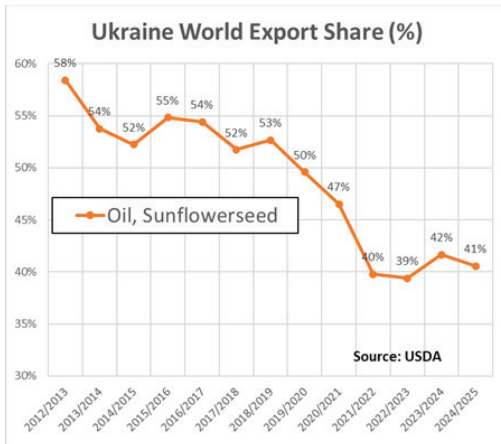
У червня 2024 року судно «GRUMANT» повернулося в акваторію Чорного моря після перевезення награвованої пшениці до Сирії. Судно ходить під російським прапором, але фактично діє як піратське, адже не має назви або ідентифікаційного номера IMO, зазначеного на корпусі. Автор фотографії: Йорюк Ишик (Yörük Işık).

2.3.3 Вартість награвованого майна та його частка в економіці України та Росії

Привласнення Росією сільськогосподарських ресурсів на окупованих територіях України та подальший експорт цих ресурсів суднами сірого зернового флоту РФ не лише підтримує російську «окупаційну економіку», але і дестабілізує українську економіку та загострює скрутне становище українських громадян. Фактично, така експлуатація слугує інструментом посилення економічного впливу і контролю окупаційної влади в регіоні.

Унаслідок повномасштабного вторгнення кількість орних українських земель, окупованих Росією, збільшилася з 4% у 2014 до 17.1% у 2022.⁹⁹ Втрата контролю над цими ресурсами та неможливість

впливати на їхній експорт призвела до значного скорочення експортних доходів України. Перед початком повномасштабного вторгнення у 2020-2021 ринковому році частка української сільськогосподарської продукції у світових обсягах експорту становила приблизно 11% для пшениці, 13% для кукурудзи та 47% для соняшникової олії. Станом на 2024-2025 ринковий рік ця частка скоротилась до 8% для пшениці, 12% для кукурудзи та 41% для соняшникової олії.¹⁰⁰

Частка української сільськогосподарської продукції у світових обсягах експорту соняшникової олії, кукурудзи та пшениці (% від метричних тонн).

Визискувальні практики Росії безпосередньо впливають на мешканців окупованих територій Херсонської та Запорізької областей, для яких сільське господарство є основним джерелом доходу. Українські аграрії зазнають збитків, натомість Росія отримує прибутки. Розслідування проведене незалежною українською медіакомпанією ТЕКСТИ та агротехнологічною компанією «OneSoil» виявило, що за перші 2 роки повномасштабного вторгнення Росія зібрала та вивезла з окупованих територій понад 10 мільйонів метричних тонн пшениці. Такий обсяг приблизно дорівнює річному врожаю цілої країни, наприклад, Румунії. Саме Росія отримує більшість прибутків від експорту награвованого зерна.¹⁰¹

За даними спільного дослідження проведеного Агроцентром при Київській Школі Економіки та Світовим банком у 2024 році,¹⁰² унаслідок повномасштабного вторгнення аграрний сектор України

зазнав прямих та непрямих збитків на суму понад 80 мільярдів доларів США. З часом сума збитків тільки зростає. В період з лютого 2023 року до грудня 2023 року прямі збитки зросли на 18%, з \$8,7 млрд до \$10,3 млрд, а непрямі - у понад два рази, з \$31,5 млрд до \$69,8 млрд.¹⁰³

За даними NASA Harvest, глобального консорціуму експертів у галузі сільського господарства та дистанційного зондування, які здійснюють «критичну оцінку галузевої інформації»,¹⁰⁴ втрата цієї частини врожаю у 2023 році завдала Україні збитків у два мільярди доларів США.¹⁰⁵ Якби не збитки, спричинені окупацією українських територій Росією, за підрахунками NASA Harvest втрачена частина врожаю могла би прогодувати 25 мільйонів людей протягом року.¹⁰⁶

Недоотримані Україною доходи були фактично перенаправлені в Росію. Захоплення російськими компаніями 150 українських підприємств на окупованих територіях України, розграбування активів цих підприємств та вивезення їхньої сільськогосподарської продукції суднами сірого зернового флоту РФ принесло російській окупаційній владі чималі прибутки. Так, станом на 2023 рік чисті активи російських агрокомпаній, що знаходяться на ТОТ становили 91 002 000 доларів США, отриманий ними дохід становив 387 083 130 доларів США, а чистий прибуток - 15 756 560 доларів США.¹⁰⁷ Ці показники свідчать про значну економічну вигоду, отриману Росією від награвованих ресурсів.

3. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Існують різні правові механізми для притягнення до відповідальності суб'єктів, що беруть участь у експорті награвованого українського зерна РФ. У цьому розділі автори матеріалу досліджують те, як можна притягнути до відповідальності за воєнні злочини та накласти санкції в межах різних санкційних політик на такі суб'єкти. Йдеться, зокрема, про ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД», а також судна сірого зернового флоту РФ з якими співпрацюють такі компанії та осіб, що здійснюють фактичне управління діяльністю згаданих суден.

3.1 Можливість притягнення до відповідальності за воєнні злочини

Опублікована РЕІ серія матеріалів докладно розкриває механізми скоєння воєнного злочину розграбування на окупованих територіях, включно з хронологією та методами реалізації політики розграбування, яку впроваджували представники російської окупаційної влади.¹⁰⁸ Незважаючи на те, що методи реалізації такої політики були різними у різних частинах окупованих територій,¹⁰⁹ найбільше постраждали від неї саме українські сільськогосподарські підприємства. Право власності щодо сотень українських сільськогосподарських підприємств було передано приватним та напівдержавним російським компаніям. В деяких випадках представники окупаційної влади визнавали незаконність такої передачі прав.¹¹⁰ Крім того, цей звіт розширює тематичне наповнення та доповнює вже опубліковану серію матеріалів, вказуючи на існування систематизованих логістичних ланцюгів постачання. Йдеться про ланцюги постачання, які представники окупаційної влади використовують для передачі підконтрольним РФ компаніям награбованого на окупованих територіях зерна. Потім ці компанії перевозять награбоване зерно до портів у АР Крим, звідки підконтрольні РФ судна (так званого сірого зернового флоту РФ) експортують його до третіх країн. Через вищі стандарти доказування у кримінальному судочинстві, цих висновків, сформованих шляхом застосування стандарту обґрунтованої підозри до фактичних доказів,¹¹¹ недостатньо для притягнення винних до кримінальної відповідальності. Отже існує потреба у проведенні подальшого розслідування для доведення того, що перевезені суб'єктами вантажі дійсно склались з награбованого зерна. Наведений у цій частині розділу правовий аналіз допоможе оцінити ступінь відповідальності суб'єктів згаданих у матеріалі.

Викладення результатів правового аналізу, проведеного фахівцями РЕІ починається з розгляду найбільш актуальних положень міжнародного права та Кримінального кодексу України (ККУ). При цьому особлива увага приділяється складу злочину розграбування та формам відповідальності. Важливо зазначити, що застосовні у правовій системі України принципи міжнародного права, обмежуються положеннями нормативно-правових актах, які Україна ратифікувала ¹¹² та є частиною міжнародного звичаєвого права.¹¹³ У цій ситуації Римський Статут (РС) Міжнародного кримінального суду

можна вважати застосовним не лише тому, що Україна заявила про прийняття юрисдикції МКС відповідно до пункту 3 статті 12 двічі, а саме 9 квітня 2014 року¹¹⁴ та 8 вересня 2015 року,¹¹⁵ але і тому, що у серпні 2024 року Україна ратифікувала Римський Статут, ставши його повноправною державою-учасницею 1 січня 2025 року.¹¹⁶ Варто зазначити, що Верховна Рада України прийняла закон, який вносить зміни до окремих статей ККУ з метою приведення їх у відповідність до Римського Статуту. Такий крок, так само, вплине на застосування цих статей для проведення розслідувань в межах національної юрисдикції.¹¹⁷ До прикладу, в жовтні 2024 року Верховна Рада прийняла в цілому як закон законопроект, що доповнив ККУ статтею про «командну відповідальність». Нова стаття ККУ передбачає кримінальну відповідальність військових командирів та цивільних начальників за, *серед іншого*, воєнні злочини скоєнні їхніми підлеглими за певних обставин.

3.2 Нормативно-правова база

Міжнародне гуманітарне право передбачає захист і належне використання приватної та державної власності в умовах бойових дій та під час окупації. Зокрема, норми МГП звужують перелік обставин, за яких привласнення ворожого майна не вважається порушенням та забороняють:

- i. захоплювати власність ворога, крім випадків, коли таке знищення або захоплення настійно вимагається військовою необхідністю;¹¹⁸
- ii. здійснювати конфіскацію приватної власності під час окупації;¹¹⁹ та
- iii. розграбовувати майно в ході бойових дій чи під час окупації.¹²⁰

Відповідно до норм міжнародного кримінального права порушення вищеперелічених положень МГП щодо заборони привласнення майна вважається воєнним злочином та передбачає індивідуальну кримінальну відповідальність.¹²¹ Оскільки юрисдикція МКС поширюється на ситуацію в Україні,¹²² щодо якої слідчі МКС проводять розслідування з 2 березня 2022 року,¹²³ правовий аналіз наведений в цьому матеріалі охоплює лише ті злочини, пов'язані з привласненням майна, які підпадають під юрисдикцію МКС.¹²⁴ Ці норми також закріплені у статті 438 ККУ.¹²⁵

Згідно статті 8 Римського статуту, розграбування та захоплення майна ворога є воєнними злочинами, незалежно від того чи йдеться про державну чи приватну власність.

Дія цієї статті поширюється як на міжнародні, так і на не міжнародні збройні конфлікти, включно з випадками військової окупації. У нижченаведеній таблиці детально викладені складові обох воєнних злочинів, як розграбування, так і захоплення майна ворога.

Відповідно до публікації МКС під назвою «Елементи злочинів», кваліфікація воєнного злочину розграбування відбувається за наявності наступних складових: 1. Суб'єкт злочину привласнив певне майно. 2. Суб'єкт злочину мав намір позбавити власника майна та привласнити його для приватного чи особистого користування. 3. Привласнення відбулося без згоди власника. 4. Подія відбулась в контексті та була пов'язана з міжнародним збройним конфліктом. 5. Суб'єкт злочину знав про фактичні обставини, що підтверджували існування збройного конфлікту.¹²⁶	Відповідно до публікації МКС під назвою «Елементи злочинів», кваліфікація воєнного злочину знищення або захоплення майна ворога відбувається за наявності наступних складових: 1. Суб'єкт злочину знищив або захопив певне майно. 2. Знищене або захоплене майно було майном ворога. 3. Міжнародне право збройних конфліктів забороняє знищувати або захоплювати згадане майно. 4. Суб'єкт злочину знав про фактичні обставини, що підтверджують статус майна. 5. Знищення або захоплення майна не було виправдане військовою необхідністю. 6. Подія відбулась в контексті та була пов'язана з міжнародним збройним конфліктом. 7. Суб'єкт злочину знав про фактичні обставини, що підтверджували існування збройного конфлікту.¹²⁷
---	--

Проаналізувавши систематичні дії російської окупаційної влади, підконтрольних РФ компаній та суден сірого зернового флоту РФ, автори цієї публікації дійшли до висновку, що відповідно до викладених у звіті доказів такі дії можна кваліфікувати як воєнні злочини розграбування та захоплення майна ворога. Варто також розглянути можливість притягнення до відповідальності за вищеперелічені злочини згаданих у звіті осіб, що здійснювали фактичне управління діяльністю компаній-експортерів та суден з огляду на їхню провідну роль у забезпеченні логістичного ланцюга експорту награбованого зерна. Водночас, існує потреба у проведенні подальшого розслідування для того, аби остаточно підтвердити достовірність наведених припущень. Йдеться, зокрема, про те, щоб довести, що зерно, яке розграбовували на ТОТ України представники російської окупаційної влади та підконтрольних їм компаній - це те ж саме зерно, яке отримували та перевозили компанії-експортери та судна сірого зернового флоту. Варто зазначити, що з огляду на існуючий логістичний ланцюг постачання, описаний у попередніх розділах звіту, таке припущення є найбільш імовірним.¹²⁸ Проаналізувавши транспортні маршрути, експортні операції та зв'язки між російською окупаційною владою, компаніями-експортерами та суднами сірого зернового флоту РФ, виникає обґрунтована підозра, щодо існування логістичного ланцюга постачання створеного переліченими суб'єктами для переміщення награбованого зерна.

У ключі наведеного правового аналізу припущення про те, що награбоване російською окупаційною владою на ТОТ України зерно - це те ж саме зерно, яке отримували та перевозили конкретні компанії-експортери та судна, є ключовим. Як у контексті воєнного злочину розграбування, так і воєнного злочину захоплення майна ворога, поняття «привласнення» та «захоплення» майна охоплюють як пряме, так і непряме привласнення та захоплення. «Якщо було доведене протиправне втручання у право власності» здійснене способом прямого привласнення або захоплення, «немає необхідності доводити, що підозрюваний брав участь у первинному протиправному» привласненні або захопленні.¹²⁹ Навіть непряме привласнення або захоплення майна, наприклад, коли експортні компанії та судна використовують награбоване майно, отримане від посередника, в цьому випадку – російської окупаційної влади, може бути кваліфіковане, як злочин привласнення або захоплення відповідно до положень РС.¹³⁰

Останні два елементи складу обох злочинів, а саме воєнного злочину розграбування та воєнного злочину захоплення майна ворога, є абсолютно однаковими та присутні у даній справі. Суб'єкти повинні були знати про фактичні обставини, що підтверджували існування міжнародного збройного конфлікту та розуміти, що їхні діяння відбулись у контексті та були пов'язані з цим конфліктом. Вже у червні 2022 року, незадовго після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України в лютому 2022 року, російські окупаційні війська, підконтрольні Росії компанії-експортери та судна сірого зернового флоту РФ розпочали привласнювати майно на окупованих територіях. Таким чином, можна стверджувати, що привласнення майна відбулося в контексті міжнародного збройного конфлікту між Україною та Росією. З високою імовірністю можна стверджувати, що особи, які здійснювали фактичне управління компаніями «ПАЛЛАДА» і «КУБАНЬ-ФОРВАРД», а також суднами сірого зернового флоту РФ, знали про існування міжнародного збройного конфлікту з огляду на спричинений ним суспільний резонанс. Також можна стверджувати, що ці особи знали, що вони перевозять зерно, отримане від суб'єктів РФ на тимчасово окупованих територіях України (ТОТ), і що така діяльність не лише відбувається в контексті конфлікту, але і безпосередньо з ним пов'язана, враховуючи значне зростання прибутків, які отримували ці особи від експортних операцій після початку повномасштабного вторгнення. Подібним чином можна довести зв'язок дій суб'єктів злочину зі збройним конфліктом, адже вони реалізовували політику привласнення майна на ТОТ та його вивезення з ТОТ України за наказами або через взаємодію з представниками російської окупаційної влади незабаром після призначення на ключові посади в окупаційному уряді. Призначення підконтрольних РФ осіб на ці посади не лише дозволило контролювати ринок, виробництво сільськогосподарської продукції і українські підприємства на ТОТ, але і дало можливість окупаційній владі, компаніям-експортерам та суднам посилювати впровадження політики привласнення майна на усіх окупованих територіях України. Відтак, саме збройне вторгнення на територію України уможливило привласнення українського майна. В цьому випадку, саме збройний конфлікт став передумовою скоєння злочину.

3.2.1 Воєнний злочин розграбування

На додачу до двох вищезгаданих елементів злочин розграбування передбачає (1) факт привласнення майна, (2) намір суб'єкта позбавити власника майна з метою приватного чи особистого користування майном без згоди власника. По-перше, підконтрольні Росії компанії-експортери та судна сірого зернового флоту РФ непрямим чином привласнили зерно з ТОТ України. Як зазначалося раніше, серії публікацій РЕЗ детально розкривають те, як російська окупаційна влада систематично привласнювала зерно на ТОТ України. Натомість, у цьому матеріалі висвітлено логістичний ланцюг постачання, який використовували представники російської окупаційної влади для передачі права власності на зерно третім особам. За посередництва представників окупаційної влади компанії-експортери та судна, згадані у попередніх розділах, отримували та перевозили привласнене зерно. Оскільки для притягнення до відповідальності згаданим суб'єктам не обов'язково було брати участь у первинному привласненні,¹³¹ їхня вагома роль в організації логістичного ланцюга постачання є достатньою для відповідності першому елементу.

По-друге, представники російської окупаційної влади, компанії-експортери та судна здійснювали пряме та непряме привласнення зерна українського походження з наміром позбавити українських власників їхнього законного майна задля приватного чи особистого користування привласненим майном. При цьому, під «приватним чи особистим користуванням» мається на увазі як дії, скоєні безпосередньо суб'єктами злочину, так і третіми особами після отримання привласненого майна. Ще одним підтвердженням викладеного вище припущення є історія формулювання визначення воєнного злочину розграбування відповідно до статті 8 Римського статуту, яка свідчить про те, що терміни «приватне» та «особисте» повинні були також охоплювати і випадки передачі майна третім особам. Судова практика також вказує на те, що таке користування «включає ситуації в яких злочинець не мав наміру використовувати розграбоване майно для власних потреб»¹³² Таким чином, той факт, що привласнене зерно спершу було передане представниками російської окупаційної влади компаніям-експортерами, потім компаніями-експортерами суднам, а суднами вже третім країнам відповідає другому елементу.¹³³

Аналіз викладений в цьому матеріалі свідчить про те, що

представники російської окупаційної влади, підконтрольні Росії компанії-експортери та судна сірого зернового флоту РФ здійснювали привласнення та експорт зерна українського походження з метою отримання приватної або особистої фінансової вигоди. Оскільки окупаційна влада не привласнювала зерно для військових потреб, а ці дії жодним чином не сприяли веденню бойових дій, їх не можна виправдати військовою необхідністю. Отже, такі дії є протиправними.

Зрештою, представники російської окупаційної влади, компанії-експортери та судна сірого зернового флоту РФ здійснювали привласнення зерна українського походження без згоди власників. Традиційно, доказування відсутності згоди власника здійснювалося через наведення доказів насильницького характеру експропріації.¹³⁴ Однак, сучасна судова практика розширила це тлумачення, дозволивши робити висновок про відсутність згоди у ситуаціях відсутності власника на певній території чи його перебування під примусом.¹³⁵ Матеріали опублікованих РЕЗ звітів демонструють, як представники російської окупаційної влади систематично користувались тим, що українцям власникам майна довелося покинути ТОТ через бойові дії. За тимчасової відсутності власників представники окупаційної влади здійснювали привласнення такого майна та передачі прав власності на нього.¹³⁶ Відсутність згоди власника стосується не лише випадків прямого привласнення майна, адже жоден із суб'єктів залучених до організації логістичного ланцюга постачання — включно з підконтрольними РФ компаніями-експортерами та суднами сірого зернового флоту РФ — не отримував згоди від українських власників на отримання, передачу чи привласнення зерна.

Систематичні дії представників російської окупаційної влади, підконтрольних Росії компаній-експортерів, включно з ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» та суден сірого зернового флоту РФ на та поза територією ТОТ України відповідають елементам складу воєнного злочину розграбування. Ці суб'єкти та сторони здійснювали пряме чи непряме привласнення зерна на ТОТ України без згоди власників та з наміром позбавити власників їхнього зерна задля отримання фінансової вигоди. Крім того, такі діяння були вчинені в контексті міжнародного збройного конфлікту між Росією та Україною і безпосередньо пов'язані з ним, а суб'єкти знали про існування такого конфлікту.

3.2.2 Воєнний злочин захоплення майна ворога

На додачу до двох вищезгаданих спільних складових, злочин захоплення майна ворога передбачає (1) факт знищення або захоплення майна суб'єктом злочину, (2) факт того, що майно належало ворогу, (3) наявність положень МГП, що забороняють знищення або захоплення такого майна, (4) відсутність військової необхідності, що могла би виправдати знищення або захоплення майна, а також (5) знання суб'єктом злочину фактичних обставин, що підтверджують статус майна.

Ситуація про яку йдеться, відповідає першим двом складовим. Як зазначалося в попередніх розділах, представники російської окупаційної влади, підконтрольних Росії компаній-експортерів та суден сірого зернового флоту РС захоплювали майно, що належало громадянам ворожої країни, тобто українцям. Термін «ворожий» не обмежується військовим чи державним контекстом та може бути застосованим і до цивільних осіб. Попри те, що у більшості випадків судова практика тлумачить термін «ворог», як «фізичну або юридичну особу, яка співпрацює з або демонструє прихильність до сторони конфлікту, що є ворожою до суб'єкта злочину»,¹³⁷ насправді «достатньо встановити, що майно не належало особам, які співпрацюють з або є частиною збройних сил або угруповань, до яких належав суб'єкт злочину».¹³⁸ Для цього, необхідно довести, що за етнічною приналежністю або місцем проживання законний власник майна¹³⁹ не співпрацював з або не належав до групи, до якої належить суб'єкт злочину. Таким чином, захоплення зерна, що належало цивільним громадянам України відповідає цьому елементу.

Відповідно, обговорювана ситуація відповідає третьому та четвертому елементу складу злочину захоплення майна ворога. Вищезгадані особи захопили майно, що належало цивільним особам та перебувало під захистом МГП через відсутність військової необхідності такого захоплення.¹⁴⁰ Отже, ці діяння не можна виправдати військовою необхідністю. Принцип військової необхідності допускає здійснення лише тих діянь, які є необхідними для досягнення законної військової мети і не суперечать іншим нормам МГП. Особи, які здійснювали фактичне управління компаніями-експортерами та суднами сірого зернового флоту РФ, захоплювали зерно українського походження з метою отримання особистої і фінансової вигоди. Про це свідчить значне зростання прибутків, що їх отримували ці особи від

експортних операцій після початку повномасштабного вторгнення. Немає жодних ознак того, що у згаданих випадках захоплення майна відбувалося через військову необхідність, натомість метою цих діянь було отримання майна для приватного чи особистого користування.

Зрештою, представники російської окупаційної влади, підконтрольних Росії компаній-експортерів та суден сірого зернового флоту РФ знали про фактичні обставини, що підтверджували статус майна та знали, що захоплене зерно належало цивільним особам. Не викликає сумнівів той факт, що представники російської окупаційної влади на ТОТ України знали, що вони здійснюють захоплення зерна, що належить цивільним особам. У серії попередніх публікацій РЕЗ описується, як представники окупаційної влади ретельно вели облік майна, зазначаючи, зокрема, і інформацію про те, кому належить право власності на окремі об'єкти. Водночас політика захоплення майна, яку проводила держава-окупант, охоплювала, серед іншого, і приватну власність.¹⁴¹ Також, існує висока ймовірність того, що усі суб'єкти, залучені до логістичного ланцюга постачання, включно з особами, що здійснювали фактичне управління підконтрольними Росії компаніями-експортерами та суднами сірого зернового флоту РФ, були однаково обізнані в ситуації. Це твердження важко спростувати, адже його підтверджує системний, планомірний та прибутковий характер експортних операцій, що їх здійснювали вищезгадані суб'єкти у тісній співпраці з представниками російської окупаційної влади.

Систематичні дії представників російської окупаційної влади, підконтрольних Росії компаній-експортерів, включно з ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» та суден сірого зернового флоту РФ на та поза територією ТОТ України відповідають складовим воєнного злочину захоплення майна ворога. Вищезгадані суб'єкти та сторони здійснювали пряме чи непряме захоплення зерна, що належало ворогу, або ж в цьому випадку цивільним громадянами України, та перебувало під захистом міжнародного права збройних конфліктів. Ці особи знали про фактичні обставини, що підтверджували статус майна, а саме: що захоплене зерно належало цивільним особам і його захоплення не було обґрунтоване військовою необхідністю. Натомість, метою такого захоплення зерна було отримання фінансової вигоди. Крім того, такі діяння були вчинені в контексті міжнародного збройного конфлікту між Росією та Україною і безпосередньо пов'язані з ним, а суб'єкти знали про

існування такого конфлікту.

Попри те, що діяння згаданих суб'єктів на та поза ТОТ України суперечать нормам МГП щодо захисту майна та можуть бути кваліфіковані, як воєнний злочин розграбування та воєнний злочин захоплення майна ворога відповідно до норм міжнародного кримінального права, для встановлення індивідуальної кримінальної відповідальності необхідно більш детально розглянути існуючі форми відповідальності.

3.2.3 Форми відповідальності

Юридичні особи щодо яких існує обґрунтована підозра у скоєнні злочину розграбування відповідно до норм міжнародного кримінального права та законодавства України, а саме, підконтрольні Росії компанії-експортери «ПАЛЛАДА» та «КУБАНЬ-ФОРВАРД» та судна сірого зернового флоту РФ, а також особи, що здійснюють фактичне управління ними – можуть нести корпоративну або індивідуальну кримінальну відповідальність у різних формах залежно від їхньої поінформованості, намірів та ступеню участі.

Наразі жодні міжнародні договори не містять положень, які встановлюють корпоративну кримінальну відповідальність за міжнародні злочини, тому юрисдикція міжнародних судів та трибуналів поширюється переважно на фізичних осіб. Водночас, статті 96.3 та 96.4 ККУ передбачають кримінальну відповідальність юридичних осіб за вчинення міжнародних злочинів.¹⁴² Відповідно до п.1 та п.4 статті 96-3 ККУ заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані до юридичної особи у разі вчинення її уповноваженою особою одного з перелічених кримінальних правопорушень, включно із воєнним злочином розграбування,¹⁴³ в інтересах юридичної особи. Кримінальні правопорушення визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони «призвели до отримання юридичною особою неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності».¹⁴⁴ До юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру як штраф, конфіскація майна або ліквідація.¹⁴⁵

Аналіз доказів, наведений у цьому матеріалі дозволяє обґрунтовано запідозрити, що такі юридичні особи, як підконтрольні Росії компанії-експортери «ПАЛЛАДА» та «КУБАНЬ-ФОРВАРД», а також судна сірого зернового флоту РФ, скоїли воєнний злочин розграбування, оскільки вони відігравали різні, але ключові ролі в організації логістичного ланцюга постачання. Саме цей ланцюг постачання уможливив експорт Росією награбованого українського зерна з портів АР Крим до третіх країн. Попри те, що спершу саме представники російської окупаційної влади скоїли злочин розграбування, ці юридичні особи здійснили непряме розграбування, отримавши награбоване зерно та долучившись до передачі прав власності на нього. При цьому згадані юридичні особи намагались ухилитись від передбаченої законом відповідальності застосовуючи різні негласні прийоми. Крім того, вищеперелічені діяння створили умови для отримання неправомірної вигоди про що свідчить, зокрема, той факт, що ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД» контролюють близько 55% усіх операцій з експорту сільськогосподарської продукції з портів АР Крим, а також те, що обидві компанії досягли значного збільшення доходів у 2022 та 2023 роках. Отже, за українським законодавством названих юридичних осіб можна притягнути до кримінальної відповідальності за воєнний злочин розграбування та застосувати до них такі заходи кримінально-правового характеру як штраф, конфіскація майна або ліквідація.

Крім того, окремі форми відповідальності передбачені для окремих працівників таких юридичних осіб, включаючи менеджерів, директорів та інших уповноважених осіб. Норми міжнародного права та національного українського законодавства передбачають відповідальність за наступні види вчинення злочину: **вчинення особисто (виконавець)**,¹⁴⁶ **співвиконання** (спільно з іншою особою),¹⁴⁷ **наказування, сприяння (soliciting) або спонукання (inducing)** (або організатор злочину),¹⁴⁸ **підбурювання чи пособництво (aiding and abetting)**,¹⁴⁹ **відповідальність командира або начальника**,¹⁵⁰ та **участь у злочині, вчиненому групою осіб**.¹⁵¹ Більше того, міжнародне право передбачає такий вид співучасті, як непряме (через іншу особу) вчинення злочину¹⁵² та непряме співвиконання¹⁵³. А українське законодавство передбачає притягнення до відповідальності за «службову недбалість», тобто «тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих

громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб».¹⁵⁴

Аналіз доказів, наведений у цьому матеріалі дозволяє обґрунтовано запідозрити, що фізичні особи, які здійснювали фактичне управління підконтрольними Росії компаніями-експортерами «ПАЛЛАДА» та «КУБАНЬ-ФОРВАРД», а також суднами сірого зернового флоту РФ, скоїли воєнний злочин розграбування, оскільки вони відігравали різні, але ключові ролі в організації логістичного ланцюга постачання. Саме цей ланцюг постачання уможливив експорт Росією награбованого українського зерна з портів АР Крим до третіх країн. І хоча спершу саме представники російської окупаційної влади скоїли злочин розграбування, ці фізичні особи сприяли здійсненню непрямого розграбування підконтрольними їм юридичними особами, отримавши та долучившись до передачі прав власності на награбоване зерно. Для встановлення виду співучасті окремих вповноважених фізичних осіб необхідно провести додаткове розслідування для визначення міри їхнього залучення до діяльності згаданих юридичних осіб. Водночас, наявної інформації достатньо, щоб припустити, що особи, які здійснювали фактичне управління такими юридичними особами, можуть бути притягнуті до відповідальності щонайменше за пособництво чи підбурювання (**aiding and abetting**). Такий вид співучасті поширюється на посадових осіб, що сприяли скоєнню воєнного злочину розграбування в інтересах компаній, які вони представляють, що призвело до незаконного отримання неправомірної вигоди. Під «сприянням» мається на увазі надання логістичної, фінансової або практичної підтримки чи заохочення осіб, які безпосередньо вчиняють злочини, з метою полегшення процесів їх скоєння.¹⁵⁵ Попередні розділи цього матеріалу викривають те, як юридичні особи та фізичні особи, що здійснювали фактичне управління ними, надавали логістичну та практичну підтримку представникам російської окупаційної влади з метою сприяння скоєнню злочину розграбування через організацію логістичного ланцюга постачання. За сприяння злочинним діям, ці юридичні особи отримали значні прибутки. Відповідно, можна обґрунтовано запідозрити, що особи, які здійснювали фактичне управління такими підприємствами, теж отримали значні прибутки.

ТОВ «ПАЛЛАДА», ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД», судна сірого зернового флоту РФ та особи, що здійснювали фактичне управління ними, отримали фінансову вигоду від скоєних діянь та були ключовою

ланкою організації логістичного ланцюга експорту зерна, таким чином фінансуючи російську «окупаційну економіку». Вищеперелічених фізичних та юридичних осіб можливо і варто притягти до відповідальності, щонайменше за підбурювання чи пособництво злочину розграбування відповідно до норм міжнародного права та національного українського законодавства. Відповідно, існує потреба у проведенні подальших розслідувань, а в окремих випадках і відкриття кримінальних проваджень за фактами діяльності згаданих осіб.

3.3 Можливість накладання санкцій в межах різних санкційних політик

Юридичні та фізичні особи, включно з суднами та компаніями, які вважаються причетними до злочинного розграбування сільськогосподарських активів на окупованих Росією територіях України, можуть стати суб'єктами дії різних санкційних режимів. Цей розділ присвячено аналізу нормативно-правових актів, що діють у Сполучених Штатах та на території Європейського Союзу. Водночас, автори наголошують на тому, що дія інших санкційних режимів теж може поширюватись на згаданих у матеріалі фізичних та юридичних осіб. Йдеться, зокрема, про санкції накладені Великою Британією, Канадою та ООН.

У Сполучених Штатах накладання санкцій на осіб, що задіяні до описаних у звіті процесів, відбувається відповідно до Виконавчого указу №13685 від 19 грудня 2014 року «Блокування майна певних осіб та заборону певних операцій, пов'язаних з українським регіоном КРИМ», а також Виконавчого указу №14024 від 15 квітня 2021 року «Блокування майна, пов'язаного з небезпечною закордонною діяльністю уряду Російської Федерації». Розглянуті разом, ці Виконавчі укази уможливають накладання санкцій на фізичних та юридичних осіб, які: (а) ведуть діяльність на території українського регіону АР Крим;¹⁵⁶ (b) здійснюють управління юридичною особою, що веде діяльність на території українського регіону АР Крим;¹⁵⁷ (c) несуть відповідальність за, є співучасниками, беруть пряму чи непряму участь або намагаються брати участь у заходах, спрямованих на підриг миру, безпеки, політичної стабільності або територіальної цілісності Сполучених Штатів, їхніх союзників або партнерів від імені або в інтересах, прямо чи опосередковано, уряду Російської

Федерації;¹⁵⁸ або (d) надавали матеріальну допомогу, спонсорували або надавали фінансову, матеріальну чи технологічну підтримку, а також товари чи послуги для сприяння будь-якій забороненій діяльності чи будь-якій особі, на яку накладено обмеження відповідно до Виконавчого указу №14024.¹⁵⁹

Санкційний режим Європейського Союзу було впроваджено через прийняття у березні 2014 року Регламенту Ради (ЄС) №269/2014 «щодо обмежувальних заходів щодо дій, які підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України»¹⁶⁰ та у липні 2014 року Регламенту Ради (ЄС) №833/2014 «щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні».¹⁶¹ ЄС ухвалив Регламент №833/2014 з метою «застосування додаткових обмежувальних заходів для погіршення наслідків для Росії від дій, спрямованих на підрив територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України, а також для сприяння мирному врегулюванню кризи».¹⁶² У 2024 році Рада ЄС внесла поправки до Регламенту №833/2014 від липня 2014 року, прийнявши Регламент Ради (ЄС) №2024/1745 від 24 червня 2024 та включивши у новий регламент положення щодо суден. Внесення такої поправки свідчить про розуміння Європейським Союзом серйозності загрози, що її становлять російські торгові судна, зокрема і ті, що є частиною сірого зернового флоту РФ, для економічного добробуту, продовольчої безпеки, а також загальної територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України.¹⁶³

3.3.1 Компанії-експортери та їхні посадові особи

Відповідно до Виконавчого указу (Президента США) №13685, Виконавчого указу (Президента США) №14024, а також Регламенту Ради (ЄС) №269/2014 існує можливість включення до підсанкційних списків ТОВ «ПАЛЛАДА», ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРДА», а також осіб, що здійснюють фактичне управління цими компаніями-експортерами за ведення діяльності на території АР Крим або за підрив миру, безпеки, політичної стабільності, територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України. У цілому, ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД», а також особи, що здійснюють фактичне управління ними відіграють ключову роль у сприянні та впровадженні заходів та політик, що формують заплутану схему розграбування зерна на окупованих територіях України, включно з АР Крим, та його

подальшого експорту. Забезпечуючи експорт зерна українського походження до третіх країн за правилами вільного ринку, ці фізичні та юридичні особи безпосередньо та опосередковано привласнюють сільськогосподарські ресурси України, дестабілізують українську економіку та загострюють скрутне становище українських громадян, при цьому отримуючи фінансову вигоду. Саме ця діяльність фактично фінансує російський окупаційний режим та надає ресурси для неправомірної анексії ТОТ України, сприяє розвитку «окупаційної економіки» РФ та розширенню її економічних переваг та контролю в регіоні, а також загрожує миру, безпеці, політичній стабільності, територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України.

3.3.2 Судна

Окрім юридичних осіб, фізичних осіб та органів, США та ЄС можуть також накладати санкції на судна, що експортують награтоване зерно з АР Крим.¹⁶⁴

Відповідно до санкційної політики США накладати санкції на судна можна на загальних підставах викладених у застосовному Виконавчому Указі. Жоден з виконавчих указів не містить конкретних підстав для накладання санкцій на судна. Таким чином, усі судна, що входять до складу сірого зернового флоту РФ, включно з суднами **«ZAID»**, **«ZAFAR»**, **«GRUMANT»**, **«SAN SEVERUS»**, **«SAN COSMAS»**, **«SAN DAMIAN»**, **«FEDOR»**, та **«GAM EXPRESS»** – в той чи інший момент вели діяльність, яка відповідно до діючої санкційної політики США, є підставою для накладання санкцій. Йдеться, зокрема про те, що ці судна вели діяльність на території українського регіону АР Крим та, ймовірно, надавали матеріальну допомогу та послуги для сприяння забороненим діям.¹⁶⁵

Внесена у 2024 році, поправка до Регламенту Ради (ЄС) передбачає конкретні підстави для включення до санкційного переліку суден, а також додаткові підстави для включення до санкційного переліку фізичних або юридичних осіб, які взаємодіють із зазначеними суднами. Для суден підставами є діяльність, що підриває або становить загрозу для економічного добробуту та продовольчої безпеки України. Йдеться, зокрема, про такі види діяльності як транспортування награтованого українського зерна (стаття 3s(2)(d)); порушення чи умисний обхід положень, що регулюють

санкційний режим ЄС (стаття 3s(2)(f)); або перебування у власності, оренді чи експлуатації фізичних або юридичних осіб, суб'єктів або організацій, або інакше використання від імені, на користь або у зв'язку з фізичними чи юридичними особами, вже включеними до санкційного списку ЄС (стаття 3s(2)(g)).

Таким чином, діяльність суден сірого зернового флоту РФ може бути підставою для накладання санкцій. У попередніх розділах звіту викладено детальну інформацію щодо того, як судна сірого зернового флоту сприяли і підтримували політику і діяльність російської окупаційної влади, ставши складовою заплутаної схеми розграбування та експорту українського зерна з окупованих територій. Забезпечуючи транспортування награваного українського зерна до третіх країн, ці судна не лише підтримують російську «окупаційну економіку», але і дестабілізують економіку України. Зрештою, через організовану співпрацю з представниками російської окупаційної влади спрямовану на експорт українського зерна до третіх країн, діяльність суден сірого зернового флоту ставить під загрозу територіальну цілісність, суверенітет та незалежність України. Експорт зерна до третіх країн та на вільний ринок згаданими суднами не лише фінансує російський окупаційний режим та надає ресурси для неправомірної анексії ТОТ України, але і сприяє розвитку «окупаційної економіки» РФ. Крім того, організаційними питаннями, пов'язаними з діяльністю цих суден займаються переважно одні і ті ж брокерські компанії, а самі судна часто ходять під одними і тими ж прапорами. Зв'язки між цими суднами є очевидними, що дає авторам підставу припустити, що власниками або операторами цих суден є юридичні чи фізичні особи або організації, на яких вже було накладено санкції. Існує потреба у проведенні подальшого розслідування для точного встановлення осіб власників, фрахтувальників та операторів суден, а також визначення того чи внесені вони до санкційних списків ЄС і, якщо так, то чи використовуються судна від імені, на користь або у зв'язку з ними.

Заборонені діяння, пов'язані з підсанкційними суднами включають пряму або опосередковану участь у: перевантаженні майна з судна на судно, інших видах переміщення вантажів підсанкційними суднами або отриманні послуг наданих ними.¹⁶⁶ Аналіз, викладений в цьому матеріалі, свідчить про те, що сирійський зерновий флот РФ – це заплутана мережа суден, що займаються перевалкою. На деякі з суден сірого зернового флоту РФ уже було накладено санкції. До

таких суден належать «**ZAFAR**»,¹⁶⁷ «**SAN COSMAS**», «**SAN DAMIAN**» та «**SAN SEVERUS**».¹⁶⁸ Тому, існує велика імовірність того, що деякі судна сірого зернового флоту РФ проводять спільні операції з переміщення вантажів разом з підсанкційними суднами.

Аналіз доказів викладених у цьому звіті свідчить про те, що відповідно до санкційної політики США та ЄС а також інших юрисдикцій з подібними санкційними режимами, є достатньо підстав для накладання санкцій як на судна, так і на юридичних та фізичних осіб згаданих у попередніх розділах. Такий крок, дозволить зупинити злочинне розграбування сільськогосподарських активів на окупованих Росією територіях України. Відповідно, існує потреба у проведенні подальших розслідувань, а в окремих випадках і накладанні санкцій за фактами діяльності згаданих фізичних та юридичних осіб.

4. ВИСНОВКИ

Опублікована РЕІ серія матеріалів докладно розкриває механізми незаконного прийняття та впровадження нормативно-правових актів та реалізації представниками російської окупаційної влади політики спрямованої на розграбування ферм та сільськогосподарських підприємств, а також примусове вилучення сільськогосподарської продукції на ТОТ України. Цей довідковий матеріал присвячений аналізу логістичного ланцюга постачання, що дозволяє вивозити награбоване майно за межі окупованих територій. Відповідно до напрацьованої схеми, підконтрольні Росії компанії-експортери, включно з ТОВ «ПАЛЛАДА» та ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД», регулярно отримують награбоване на окупованих територіях зерно та перевозять його до підконтрольних РФ портів у АР Крим. Звідти, судна сірого зернового флоту РФ здійснюють експорт награбованого зерна до третіх країн.

Сірий зерновий флот РФ складається щонайменше з 56 суден, що ходять, як під прапором РФ, так і під прапорами інших країн. У період з березня 2022 по грудень 2024 року судна сірого зернового флоту РФ здійснили, шляхом проведення каботажу та перевалки вантажів, експорт щонайменше **2 500 000 метричних тонн** зерна через кримські порти до Сирії, Туреччини, Ємену та

інших країн. Така експортна діяльність, заснована на привласненні сільськогосподарських ресурсів України, дестабілізації української економіки та накопиченні значних прибутків підконтрольними РФ особами, зрештою, підтримує російську «окупаційну економіку».

Висновки, викладені в цьому матеріалі, були отримані на підставі аналізу великої кількості різних джерел та доказів, включно з результатами розвідки з відкритих джерел, даними AIS та документальними доказами. Водночас, коли йдеться про доказову базу цього дослідження, варто враховувати два обмежуючі чинники. По-перше, Росія запровадила нову систему обліку фітосанітарних сертифікатів у липні 2023 року, внаслідок чого було обмежено доступ до сертифікатів що обліковувались у попередній системі. Дані розвідки з відкритих джерел, зібрані незалежними експертами, відіграли ключову роль у заповненні прогалин в доказовій базі. За відсутності документальних доказів, саме такі дані дозволили отримати візуальне підтвердження операцій, до яких було залучено судна сірого зернового флоту РФ у відповідний період часу. Другий чинник стосується стандарту доказування «обґрунтована підозра», якого дотримувались автори цієї публікації. Не маючи можливості провести фізичний огляд портових об'єктів та не маючи безперешкодного доступу до документальних доказів в розпорядженні росіян, неможливо довести, що той вантаж, який відправляється на експорт підконтрольними РФ компаніями складається саме з зерна, награбованого підконтрольними РФ особами. Для того, аби викрити логістичний ланцюг постачання та обґрунтовано запідозрити, що через цей ланцюг підконтрольні РФ особи здійснюють перевезення та експорт награбованого зерна, автори матеріалу проаналізували різноманітні джерела. Однак, через вищі стандарти доказування у кримінальному судочинстві, цих висновків недостатньо для притягнення винних до кримінальної відповідальності. Отже існує потреба у проведенні подальшого розслідування.

Тому, РЕІ тісно співпрацює з Прокуратурою Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (ПАРК) та Офісом Генерального прокурора України (ОГП) надаючи допомогу у проведенні розслідувань в рамках кримінальних проваджень, відкритих за фактами використання Російською Федерацією АР Крим у якості «сірого логістичного центру» для подальшого експорту та продажу награбованого зерна. Серед результатів такої співпраці - відкриття кримінальних справ та

вилучення одного з суден сірого зернового флоту РФ.

Команда РЕІ також закликає інші країни до проведення розслідувань та відкриття проваджень за принципом універсальної юрисдикції. Країни, що ухвалили відповідні нормативно-правові акти, які встановлюють кримінальну відповідальність за воєнний злочин розграбування та передбачають застосовні форми відповідальності за нього, можуть стати важливим інструментом недопущення безкарності Росії за експлуатацію зерна українського походження. Історично, принцип універсальної юрисдикції був одним із ефективних інструментів притягнення до відповідальності в ситуаціях, що вимагали безпрецедентної мобілізації ресурсів з боку міжнародної спільноти,¹⁶⁹ як-от в Сирії¹⁷⁰ та Іраку.¹⁷¹ Ситуація в Україні теж потребує такої уваги з боку міжнародної спільноти і вже стала підставою застосування принципу універсальної юрисдикції до кількох справ, що не стосувалися розграбування.¹⁷² У січні 2025 року Велика Британія оголосила про ініціативу, спрямовану на підтримку розслідування таких злочинів, як в Україні, так і за її межами. Представники Великої Британії розробили базу даних для відстеження та запобігання розграбуванню Росією українського зерна з окупованих територій. Британська сторона має намір (на момент написання звіту) надати представникам українського уряду доступ до цієї бази даних.¹⁷³

Команда РЕІ також закликає Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду розглянути можливість включити до напрямків розслідування діяльність, пов'язану з використанням підконтрольного РФ логістичного ланцюга постачання з метою експорту зерна. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду поширюється на ситуацію в Україні, оскільки Україна заявила про прийняття юрисдикції МКС відповідно до пункту 3 статті 12 двічі, а саме 9 квітня 2014 року¹⁷⁴ та 8 вересня 2015 року¹⁷⁵. Після початку повномасштабного вторгнення, отримавши звернення 39 країн-учасниць Римського статуту, Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду розпочав власне розслідування 2 березня 2022 року.¹⁷⁶ З того часу, Україна, відповідно до норм чинного законодавства, ратифікувала Римський статут, ставши його повноправною державою-учасницею 1 січня 2025 року¹⁷⁷. Як зазначалося в розділі «Правовий аналіз» цього звіту, відповідно до статті 8 Римського статуту діяльність сірого зернового флоту РФ повністю підпадає під юрисдикцію суду. Адже, МКС має юрисдикцію

стосовно воєнних злочинів, зокрема у випадках, коли їх вчинено в рамках плану чи політики. Систематична реалізація російської політики експорту награваного українського зерна через порти у АР Крим до третіх країн може бути кваліфікована як воєнний злочин розграбування та воєнний злочин захоплення майна ворога. Тому команда РЕЖ закликає Офіс прокурора МКС приділити особливу увагу цим питанням.

Окрім розслідувань та кримінальних справі відкритих відповідно до норм міжнародного права та національного законодавства, за межами України існує ряд позасудових ініціатив, що потребують консолідації зусиль. Фахівці РЕЖ закликають США та ЄС, а також інші країни з подібними санкційними режимами, включити питання, пов'язані з діяльністю сірого зернового флоту РФ до тематики своїх розслідувань. Крім того, автори рекомендують цим країнам включити до санкційних списків судна згадані у звіті за їхню участь у транспортуванні награваного зерна, осіб, що здійснюють фактичне управління суднами, країн-імпортерів, а також російських посадових осіб, відповідальних за видачу фітосанітарних сертифікатів.

З початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, визискувальні експортні операції сірого зернового флоту РФ дестабілізують українську економіку, загострюють скрутне становище українських громадян та підтримують діяльність російської окупаційної влади. Росію, а також усіх залучених осіб на кожному етапі логістичного ланцюга постачання від первинного розграбування до імпорту награваного зерна до третіх країн, можливо і варто притягнути до відповідальності за скоєння злочину розграбування на окупованих територіях. Для цього варто використовувати усі наявні платформи та методи від відкриття кримінальних проваджень до накладання санкцій в різних юрисдикціях.

ДОДАТОК 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Оскільки Росія не оприлюднює жодних даних (як-от, експортну статистику) щодо своєї діяльності на ТОТ України, неможливо встановити точний обсяг сільськогосподарської продукції, розграбованої російською окупаційною владою та компаніями. Однак, аналізуючи дані з різних джерел та дотримуючись стандарту доказування «обґрунтована підозра», фахівцям РЕІ вдалося встановити мінімальний обсяг розграбованої сільськогосподарської продукції. Це означає, що усі наведені висновки ґрунтуються на «достовірній сукупності джерел, підтверджених іншими встановленими обставинами, які свідчать про те, що певний випадок або подія дійсно відбулися».¹⁷⁸

Отже, для отримання висновків команда РЕІ переважно покладається на (1) дані з відкритих джерел зібрані незалежними експертами; (2) відкриту систему моніторингу AIS, що забезпечує моніторинг, ідентифікацію суден, відстеження конкретних суден та експортних поставок у режимі реального часу, а також виявлення незаконних схем; та (3) фітосанітарні сертифікати видані Федеральною службою з ветеринарного і фітосанітарного нагляду РФ. Перше з цих джерел мало вирішальне значення для заповнення прогалин у документальних доказах і отримання візуального підтвердження діяльності суден у період з березня 2022 по липень 2023 року, адже нова російська система обліку фітосанітарних сертифікатів розпочала роботу лише у липні 2023 року. Детальніший опис двох останніх джерел дозволить краще зрозуміти методологію та аналітичні інструменти, якими користувались експерти РЕІ.

1.1. Дані з системи автоматичної ідентифікації (AIS)

Фахівці РЕІ здійснюють моніторинг, збір та аналіз масивів даних з системи AIS щодо суден, що імовірно фігурували в злочинних схемах. Такі дані можна отримати на комерційній основі.¹⁷⁹ Система AIS використовує GPS-координати для визначення та відображення місцезнаходження суден. Відображені в системі дані не є абсолютно надійними, адже судна можуть зникати з системи, вимкнувши бортові передавачі. Звісно, існують вагомі причини для тимчасового відключення бортових передавачів системи AIS, як-от проходження

через небезпечні води. Однак, інколи на суднах навмисно вимикають бортові передавачі, аби приховати інформацію про пересування та діяльність. Коли бортові передавачі вимкнено система AIS не може зафіксувати жодної інформації про пересування суден, тому контексті розслідування неправомірних дій, для команди РЕЗ особливий інтерес становили події, що відбувалися протягом тривалих періодів «зникнення» суден з системи.

Існують три основні чинники, що можуть вказувати на причетність судна до неправомірної діяльності, а саме мета вимкнення бортових передавачів системи AIS, інформація про осадку в системі AIS та швидкість ходу судна. По-перше, якщо частота передачі сигналів була регулярною, а історичні дані про пересування судна відображені у системі AIS є структурованими, то будь-яке відхилення від усталеної схеми може вказувати на відключення системи AIS в ручному режимі з метою утаємничення певних процесів. Такі відхилення є підставою для проведення більш ретельного розслідування. Водночас, якщо у судна зафіксовані регулярні тривалі проміжки між передачею сигналу – це теж може свідчити про регулярне відключення системи AIS в ручному режимі, а отже про потребу «зникнути». З іншого боку, припинення передачі сигналу може відбуватися і з інших, цілком правомірних причин. До прикладу, інколи сигнали AIS від суден, що йдуть Чорним морем, можуть зникати через вплив навколишнього середовища.¹⁸⁰

По-друге, ще одним чинником є осадка. Осадку судна – це глибина на яку судно занурюється у воду. Осадка залежить від завантаженості судна. Різниця (збільшення або зменшення) між двома зафіксованими показниками осадки свідчить про те, що відбулась якась передача вантажу.¹⁸¹ У такому випадку можна зробити висновок, що або судно заходило в порт з вимкненим транспондером, або відбулося перевантаження майна з одного судна на інше. Подібна спроба провести будь-які операції з вантажем без їхньої фіксації та зникнувши з системи відстеження є ще одним підтвердженням незаконності таких дій.

Врешті, час, коли на судні вимикається транспондер, і час, коли сигнал AIS відновлюється, а також місцезнаходження судна в обидва моменти – це сталі показники, зафіксовані системою AIS. Натомість швидкість ходу судна не є сталою величиною і може змінюватись. Це означає, що останній зафіксований показник швидкості не руху

не обов'язково відповідає тій швидкості, з якою судно продовжило рух. Враховуючи те, що основна мета аналізу даних AIS полягає у виявленні випадків входження у порти із вимкненим транспондером та здійснення перевантаження майна з одного судна на інше, варто опиратись на припущення, що у період зникнення з системи AIS судно йшло з максимальною можливою швидкістю (за винятком випадків, коли наявні обставини унеможливають такий рух).¹⁸²

1.2 Фітосанітарні сертифікати

Міжнародна конвенція про захист рослин 1997 року встановлює стандарти обігу та торгівлі рослинною продукцією.¹⁸³ Цей міжнародний договір, переданий на зберігання до Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, зобов'язує кожну країну-учасницю, включаючи Російську Федерацію, створити національну організацію із захисту рослин. Така організація повинна нести відповідальність за видачу сертифікатів відповідності фітосанітарним нормам згідно встановлених стандартів.

В контексті міжнародної торгівлі сучасні вимоги до експортерів обумовлюють перехід від паперових сертифікатів до цифрових. Сьогодні більшість країн світу активно переходять на електронний документообіг, а Європа та Сполучені Штати Америки займають провідну позицію в цьому процесі.

Незважаючи на те, що російські органи влади видають фітосанітарні сертифікати,¹⁸⁴ Російська Федерація запровадила лише локальну систему, ARGUS, для електронного обміну такими сертифікатами із країнами-членами Митного союзу.¹⁸⁵ При цьому, електронна система обліку фітосанітарних сертифікатів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, ePhyto, не працює на території РФ.¹⁸⁶ У результаті Продовольча та сільськогосподарська організація ООН не має доступу до цифрових сертифікатів виданих РФ. Тим часом Росія продовжує використовувати паперові сертифікати, що відповідають міжнародним стандартам.

Окрім фітосанітарних сертифікатів, існують також карантинні сертифікати. Карантинні сертифікати - це документи, що містять вичерпну інформацію про операції, пов'язані з торгівлею, збором врожаю та експортом. Такі сертифікати є одним з основних

інструментів моніторингу поширення карантинних організмів. Оскільки представники російської окупаційної влади вимагають видавати карантинні сертифікати для усіх операцій, пов'язаних з експортом зерна, ці сертифікати також можуть стати доказом російської політики розграбування української сільськогосподарської продукції з метою її перепродажу третім країнам.

Експертам РЕЖ вдалося отримати доступ лише до тих сертифікатів, які були видані РФ після липня 2023 року та зберігаються в системі ARGUS.¹⁸⁷ Команда РЕЖ розшифрувала номери цих сертифікатів і встановила, що вони вказують на окремих посадовців, які відповідали за їхню видачу в АР Крим. Завдяки цим даним РЕЖ змогла встановити особи відповідних посадовців. Результати проведеного аналізу, представлені в наступній частині звіту підтверджують припущення щодо українського походження зерна, яке перевозять російські судна через порти у АР Крим. Це означає, що така діяльність РФ, пов'язана з вилученням, транспортуванням та перепродажем цього зерна є незаконною.

Станом на дату публікації звіту команді РЕЖ вдалося отримати доступ до 123 фітосанітарних сертифікатів, виданих у митній зоні ТОТ України (АР Крим, Запорізькій та Херсонській областях) у період від липня 2023 по грудень 2024 року. Подальше розслідування наразі проводиться з метою встановлення відповідальних посадових осіб митних служб у портах Керчі, Бердянська та Маріуполя.

Експерти РЕЖ розробили власний алгоритм пошуку та вивантаження сертифікатів шляхом відправлення на сервери запитів за послідовними URL-адресами. Такий алгоритм дозволяє за номером визначити чи було опубліковано конкретний сертифікат. Якщо сертифікат був опублікований (тобто відповідний URL існував), його завантажували, індексували та автоматично обробляли для подальшого аналізу. Важливо зазначити, що хоча використання такого алгоритму і дозволило завантажити велику кількість сертифікатів, він не може гарантувати збір усіх сертифікатів за звітний період, а лише підтвердити публікацію завантажених сертифікатів.

Зіставивши дані з інформацією з інших джерел, команді РЕЖ вдалося встановити приблизну кількість рейсів, які здійснили російські судна з портів у АР Крим і зробити обґрунтоване припущення щодо загального обсягу сільськогосподарської продукції, яку вони

вивозять на експорт. Для цього, було зібрано і проаналізовано дані щодо конкретних «епізодів», пов'язаних з конкретними суднами. В контексті цього звіту термін «епізод» позначає один випадок відправлення конкретного судна з порту у АР Крим висновки щодо якого відповідають стандарту обґрунтованої підозри. Кожен з таких епізодів включає дату, коли судно пришвартувалося у кримському порту чи перебувало поблизу кримського узбережжя, дати завантаження (якщо такі дані доступні), дату відправлення та порт призначення.

Через обмежену кількість джерел та доказів, для деяких епізодів не вдалося встановити чи підтвердити чи були судна повністю завантаженими, а чи взагалі везли якийсь вантаж на момент виходу з портів у АР Крим. Саме тому, висновки наведені у цьому звіті ґрунтуються на аналізі мінімальної кількості епізодів, в яких усі відстежувані судна вважаються повністю завантаженими на момент виходу з порту. Таке припущення засноване не лише на економічній недоцільності перевезення суден без вантажу, але і на документальних доказах, що підтверджують повну завантаженість суден, що виходили з кримських портів під час переважної більшості епізодів¹⁸⁸.

Зурахуванням того, що результати роботи РЕІ будуть накопичуватись, а фахівці отримуватимуть нові результати розслідувань, цілком імовірно, що доказова база продовжить зростати. Можливими способами розширення доказової бази є включення нових даних з відкритих джерел та нових наборів даних щодо торговельних операцій РФ або об'єднання наявної інформації з існуючими базами митних даних, як-от Abrams.¹⁸⁹ Отже, наявна доказова база постійно розвивається і може бути оновлена або уточнена в майбутньому.

1.2.1 Як читати фітосанітарні та карантинні сертифікати

Кожен фітосанітарний та карантинний сертифікат зазвичай знаходиться в закритому доступі та має 18-значний код. У наведених нижче таблицях пояснюється як читати і тлумачити такі коди.

Номери фітосанітарних сертифікатів

Формат коду: (XXX YY ZZ PP DDMMYY SSS)

XXX	Код країни-імпортера відповідно до російської системи ОКСМ (3-значний код) ¹⁹⁰
YY	Код територіального управління Россільгоспнагляду (2-значний код)
ZZ	Код відділу в Територіальному управлінні (2-значний код)
PP	Особистий код інспектора (2-значний код)
DDMMYY	Дата у форматі ДЕНЬ-МІСЯЦЬ-РІК (6-значний код)
SSS	Серійний номер сертифікату виданого певним інспектором в певний день (3-значний код)

Номери карантинних сертифікатів

Формат коду: XX YY ZZ OO DDMMYY SSSS

XX	Регіональний код пункту призначення відповідно до Російської федеральної податкової системи кодів (2-значний код)
YY	Регіональний код місця походження відповідно до Російської федеральної податкової системи кодів (2-значний код)
ZZ	Код адміністративної одиниці в регіоні походження (2-значний код)
OO	Резерв, завжди містить «00» (2-значний код)
DDMMYY	Дата у форматі ДЕНЬ-МІСЯЦЬ-РІК (6-значний код)
SSSS	Серійний номер сертифікату виданого певним інспектором в певний день (4-значний код)

1.2.2 Особи відповідальні за видачу сертифікатів

Південне міжрегіональне управління Федеральної служби з ветеринарного та фітосанітарного нагляду - це установа, що відповідає за видачу фітосанітарних сертифікатів для експорту вантажів з кримських портів, зокрема, Севастополя, Керчі та Феодосії.¹⁹¹ Експертам РЕІ вдалося встановити особи офіцерів, що можуть бути відповідальними за видачу сертифікатів. Зібрана інформація представлена у нижченаведеній таблиці.

Управління	Відділ	№	Уповноважена особа	ПІБ російською мовою	Посада
Феодосія					
23	63	06	ГЛАЗКРИЦЬКА О.І. ¹⁹²	Глазкрицкая (Степаненко) Ольга Ивановна	Головний державний інспектор Феодосійського митного посту ¹⁹³
Севастополь					
23	66(11)	03	БАЯНОВА Н.В. ¹⁹⁴	Баянова (Морозова) Надія Валеріївна	Головний державний інспектор відділу Федеральної служби з ветеринарного та фітосанітарного нагляду на державному кордоні ¹⁹⁵
23	66	07	ГАВРИЛОВА В.Ю. ¹⁹⁶	Гаврилова Виктория Юрьевна	Головний державний інспектор відділу Федеральної служби з ветеринарного та фітосанітарного нагляду на державному кордоні ¹⁹⁷
23	66	05	СУРКОВА Т.Н. ¹⁹⁸	Суркова Татьяна Николаевна	Старший державний інспектор відділу Федеральної служби з ветеринарного та фітосанітарного нагляду на державному кордоні ¹⁹⁹
23	66	08	ТРОФИМОВА В.В. ²⁰⁰	Трофимова В.В. (8692) 42-38-14 avlital@mail.ru	Митний пост в Комишовій бухті ²⁰¹
	66		КОЗЕЛЬСКА Т.С.		
	66		ЗАХАРОВА Т.А.		Державний інспектор Відділу державного фітосанітарного контролю та нагляду на державному кордоні Російської Федерації у місті Севастополь; виконувала обов'язки інспектора на окупованих територіях Херсонської області. ²⁰²

ДОДАТОК 2. СКЛАД СІРОГО ЗЕРНОВОГО ФЛОТУ РФ ТА ПОТОЧНИЙ СТАН СПРАВ

Експерти РЕІ зібрали детальну інформацію щодо складу сірого зернового флоту РФ та стану справ у ньому на грудень 2024 року.

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (МЗ)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
AZBURG	9102899	~ 11 850	Домініка	Дані відсутні	Дані відсутні			
AZOV CONCORD	9387748	~ 10 760	Маршаллові Острови	AZOV CONCORD SHIPPING CORP - Туреччина	SARFO DENIZCILIK VE TICARET AS - Туреччина			
FEDOR	9431977	~ 13 772	Росія	ANSHIP LLC - РФ	ANSHIP LLC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²⁰³	Крутіков Олександр Сергійович, 01.12.1986 (капітан судна «FEDOR»), 14. 02. 2023. ²⁰⁴	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023; 2024
SAN SEVERUS (ex-FINIKIA)	9385233	~ 21 590	Свазіленд	Головне управління морського транспорту Сирії	Головне управління морського транспорту Сирії	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²⁰⁵		Місцезнаходження станом на: 2022; 2023; 2024
LADY AUGUSTA	9163568	~ 8 870	Ямайка	ADRIAME-DITERAN LTD - Ліван	ADRIAME-DITERAN LTD - Ліван			

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
SAN COSMAS (ex-LAODICEA)	9274343	~ 15 952	Танзанія	ALHOUDA HOLDING LTD - Має, Сейшельські острови	ALHOUDA HOLDING LTD - Має, Сейшельські острови	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²⁰⁶	Хасан Аріс, 31.08.1976, громадянин Сирії, що отримав профільну освіту в місті Одеса та залишився в Україні за посвідкою на постійне проживання після закінчення навчання. (капітан судна «SAN COSMAS») ²⁰⁷ .	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023; 2024
M.ANDRE- EV	8946377		РФ	DON RIVER SHIPPING JSC - РФ	ROSSHIPCOM - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²⁰⁸	Коржов Геннадій Анатолійович, 22.03.1985 (капітан судна «М. ANDRE- EV»), П. 04. 2023. ²⁰⁹	
MATROS KOSHKA	9550137	~ 37 320	РФ	CRANE MARINE CONTRACTOR LLC - РФ	TOB CRANE MARINE CONTRACTOR - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²¹⁰	Васильєв Віталій Валерійович, 08.06.1973 (капітан судна «MATROS KOSHKA»), 08. 09. 2022. ²¹¹	Місцезнаходження станом на: 2022

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
MATROS POZYNICH	9573816	~ 37 320	РФ	CRANE MARINE CONTRACTOR LLC - РФ	CRANE MARINE CONTRACTOR LLC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²¹²	Єлахін Микола Олександрович, 10.06.1972 (капітан судна «MATROS POZYNICH»), 14. 07. 2022. ²¹³	Місцезнаходження станом на: 2022
MIKHAIL NENASHEV	9515539	~ 37 320	РФ	CRANE MARINE CONTRACTOR LLC - РФ	CRANE MARINE CONTRACTOR LLC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²¹⁴	1) Железняк Андрій Сергійович, 14. 04. 1983 (капітан судна «MIKHAIL NENASHEV»), 14. 07. 2022. ²¹⁵ 2) Неведров Денис Вікторович, 27. 04. 1984 (капітан судна «MIKHAIL NENASHEV»), 14. 03. 2024. ²¹⁶	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023
MATROS SHEVCHENKO	9574195	~ 37 320	РФ	Дані відсутні	Дані відсутні		Володимир Горбенко (капітан судна «MATROS SHEVCHENKO») ²¹⁷	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023
NADEZHDA	8611221	~ 3 983	РФ	KOSTER LLC - РФ	KUBAN MARINE COMPANY LLC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²¹⁸		Місцезнаходження станом на: 2022; 2023

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
VERA	8602957	Дані відсутні	РФ	PETROKHLEB-KUBAN LLC - РФ	PETROKHLEB-KUBAN LLC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²¹⁹	Овчиніков Віктор Якович, 12.10.1956 (капітан судна «VERA»), 14. 02. 2023. ²²⁰	Місцезнаходження станом на: 22; 2023
SORMOV-SKIY-48	8226428	~ 4 297	РФ	KUBAN MARINE COMPANY LLC - РФ	KUBAN MARINE COMPANY LLC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²²¹	Галанов Олег Борисович, 13.07.1964 (капітан судна «SORMOV-SKIY 48»), 14. 02. 2023. ²²²	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023
KRASNO-DAR	9296781	~ 58 209	РФ	KUBAN MARINE COMPANY LLC - РФ	KUBAN MARINE COMPANY LLC - РФ			Місцезнаходження станом на: 2022; 2023
ANT	8407230	Дані відсутні	РФ	Petrokhleb Kuban LLC - РФ	Petrokhleb Kuban LLC - РФ		Шолом Андрій Миколайович, 04.09.1959 (капітан судна «АНТ»), 30. 05. 2023. ²²³	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023
RM-3	8877241	Дані відсутні	РФ	BRIMWELL INTER LTD - РФ	RIVER SEA MANAGEMENT CO LTD - РФ			
SMARTA	9396567	~ 22 093	Ліберія	SMARTA SHIPPING LTD - Шотландія	SMARTA SHIPPING LTD - Шотландія			
SV. NIKOLAY	9482926	~ 11 440	РФ	RIVER S PLUS LLC - РФ	RIVER S PLUS LLC - РФ			Місцезнаходження станом на: 2022

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
SAN DAMIAN (ex-SOURIA)	9274331	~ 665	Свазіленд (в минулому - Сирія)	ALHOUDA HOLDING LTD - Мае, Сейшельські острови	LEVANT FLEET LTD - Велика Британія	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²²⁴		Місцезнаходження станом на: 2023
TZAREVNA	9145231	~ 24 948	Мальта	NAVIBORN LTD - Болгарія	NAVIBORN LTD - Болгарія			
ZHIBEK ZHOLY	9598880	~ 9 999	РФ	KTZ EXPRESS SHIPPING TOO - Казахстан	QAZAQ MARITIME PARTNER LLP - Казахстан			
BLUE STAR I	9375159	~ 6 548	Панама	Дані відсутні	Дані відсутні			
CAPITAN KORCHIN	8959219	~ 6 370	РФ	ROSSHIPCOM - РФ	ROSSHIPCOM - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²²⁵	Козлобаєв Олександр Юрійович, 09.07.1983 (капітан судна «CAPITAN KORCHIN»), 17. 11. 2022. ²²⁶	
SV KONSTANTIN	9203710	Дані відсутні	РФ	ALFA-LEASING LLC - РФ	KAMA LTD - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²²⁷		Місцезнаходження станом на: 2022
VOLGO DON 205	8959166	~ 6 270	РФ	VOLGO-DON 219 SHIPPING LTD - РФ	Дані відсутні	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²²⁸		

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
VOLGO DON 5043	8866321	~ 6 270	РФ	DON RIVER SHIPPING JSC - РФ	DON RIVER SHIPPING JSC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²²⁹		
VOLGO BALT 106	8230077	~ 4 720	РФ	ZENIT - РФ	ST PETERSBURG SHIPPING CO LTD - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²³⁰		
LAVRION	8729195	~ 4 064	РФ	SERGEEVICH/GRIGORYEVNA - РФ	SERGEEVICH SY - РФ			
AMUR 2501	8721272	Дані відсутні	РФ	CHERNIKOV Y - РФ	RED SHIPPING LLC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²³¹	Подгорбунський Сергій Михайлович, 19.09.1953 (капітан «AMUR 2501»), 08. 09. 2022. ²³²	
COMETA (ex - PAWELL)	8315499	Дані відсутні	Сирія	COMETA SHIPPING LTD - Туреччина	COMETA SHIPPING LTD - Туреччина			
VOLGO BALT 188	8875530	~ 4 720	РФ	VICTORIA - РФ	Дані відсутні	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²³³		
RAZONI	9086526	~ 37 500	Сьєрра-Леоне	RAZONI SHIPPING LTD - Туреччина	RAZONI SHIPPING LTD - Туреччина			

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
ALEXANDER GRIN	9057331	~ 3 420	Каме-рун	NWS 10 BALT SHIPPING CO LTD - Туреччина	KINGSTON GLOBAL TRADE IC VE - Туреччина	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²³⁴		
ELGA-1	8848408	Дані відсутні	РФ	RIVER SEA MANAGEMENT CO LTD - РФ	RIVER SEA MANAGEMENT CO LTD - РФ			Місцезнаходження станом на: 2023
ALTARF (KUDMA 4)	9100190	~ 2 230	РФ	KUDMA 4 CARGO SHIP LTD	KUDMA SHIPMANAGEMENT LLC	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²³⁵	Тітов В'ячеслав Іванович, 10.05.1962 (капітан судна «ALTARF»), 22. 03. 2023. ²³⁶	Місцезнаходження станом на: 2023
GAM EXPRESS (ex-LADY IMAN, NARSIS, HAJE AMIRA)	8204119	~ 999	Гвінея-Бісау	MGA SHIPPING CO - Румунія	AGM EXPRESS CO - Румунія		Зіан Алі (капітан судна «GAM EXPRESS»), ²³⁷	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023; 2024
ZAFAR	9720263		РФ	Дані відсутні	TOB SALMI SHIPMANAGEMENT - Росія	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²³⁸	Беляков Юрій Володимирович, 24.10.1974 (капітан судна «ZAFAR»), 05. 03. 2024. ²³⁹	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023; 2024
ZAID	9715270		РФ	Дані відсутні	SALMI SHIPMANAGEMENT LLC - РФ		Михайло Єжов 08.10.1990 (капітан судна «ZAID»), ²⁴⁰	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023; 2024
INZHENER TRUBIN	8502080	~ 9 890	РФ	NORTHERN SHIPPING - РФ	NORTHERN SHIPPING - РФ			

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
SMP NOVOD-VINSK	9398046	~ 7893	РФ	NORTHERN SHIPPING - РФ	NORTHERN SHIPPING - РФ			
ALFA M (ex-SALVINIA)	9419084	~ 12915	РФ	ASTON SHIPTRADE CORP - РФ	KRECHET LLC - РФ	В рамках відповідного кримінального провадження судно було вилучено. ²⁴¹	Должніков Євгеній Петрович, 24.06.1986 (капітан судна «ALFA M»), 24.01.2024. ²⁴²	Місцезнаходження станом на: 2023
PRINCE 4	8512865	~ 15 051	Коморські Острови	MASSA SHIPPING CO - Греція	INDIVIDUAL SHIPPING LTD - Греція			
GRUMANT	9385879	~ 25 298	РФ	MURMANSK SHIPPING - РФ	DECISION LLC - РФ		Сергій Ігорович Вивьора, 24.01.1972, паспорт громадянина РФ №4716 556845 (капітан судна «GRUMANT»). ²⁴³	Місцезнаходження станом на: 2022; 2023; 2024
ENISEY	9079169	~ 54 666	РФ	TK NORD PROJECT - Архангельськ - РФ	TK NORD PROJECT - Архангельськ - РФ		Соколов Дмитро Олексійович, 28.03.1982, проживає в Архангельську, паспорт громадянина РФ №1102 619197 (капітан судна «ENISEY»). ²⁴⁴	

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
SOFIA (ex-BLUE IVY)	9245263	~ 13 766	РФ	STRATEGIC GRAIN MANAGEMENT LLC - OAE	STRATEGIC GRAIN MANAGEMENT LLC - OAE		Рижов Сергій Вікторович, 04. 02. 1977, паспорт громадянина РФ № 75379 8938 (капітан судна «SOFIA») 245	
ALPHA HELIOS	9924340	~ 11 292	РФ	ALPHA LLC - РФ	ALPHA LLC - РФ			Місцезнаходження станом на: 2023; 2024
SMP SEVERO-DVINSK	9376440	~ 7921	РФ	NORTHERN SHIPPING - РФ	NORTHERN SHIPPING - РФ			
BOMUSTAFA O	9114476	~ 31 001	Панама	ALVION MARITIME LTD - OAE	TOWER SHIPPING CO SA - OAE			Місцезнаходження станом на: 2023
NAVASHINO	8956968	~ 11734	РФ	ARCTICTRANS LTD - РФ	ARCTICTRANS LTD - РФ		Автократов Олександр Олександрович, 11. 06. 1974 (капітан судна «NAVASHINO»), 19. 07. 2023. ²⁴⁶	Місцезнаходження станом на: 2023

Назва судна	Номер IMO	Вантажопідйомність (м3)	Прапор	Власник	Оператор судна	Стан кримінального провадження	Капітан	AIS
USKO MFU	7919781	~ 5 579	Камерун	MED VOYAGER SHIPPING INC - Туреччина	GUHA INSAAT MERMER MADENCILIK - Туреччина		Асланов Вакіл, громадянин Азербайджану (капітан судна «USKO MFU»). 247	
VOLGO BALT 203	8841620	Дані відсутні	РФ	VICTORIA - РФ	Дані відсутні			
GRAND	8877253	Дані відсутні	РФ	TRANSINTER-SHIPING LLC - РФ	Дані відсутні			
DAMAS WAVE (ex-GOLDEN YARA)	8915299	~ 17 989	Коморські Острови	CEDAR MARINE SERVICES SAL - Ліван	CEDAR MARINE SERVICES SAL - Ліван			
KAPITAN KOKOVIN	9279422	~ 5 323	РФ	NORTHERN SHIPPING - РФ	NORTHERN SHIPPING - РФ			

ДОДАТОК 3. ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАНІЙ-ЕКСПОРТЕРІВ

Для відтворення схем, за допомогою яких компанії здійснюють експорт сільськогосподарської продукції з портів у АР Крим команд РЕУ проаналізувала велику кількість документальних доказів, включаючи контракти, коносаменти та фітосанітарні сертифікати. У Таблиці наведена детальна інформація щодо такої діяльності компаній-експортерів за період з липня 2023 по грудень 2024.

Таблиця 1. Інформація про експортні операції отримана з фактичних та документальних доказів.

Експортер	Фітосанітарні сертифікати	Судна	Рейси	x1000 метри- чних тонн
АГРО-ФРЕГАТ	196236306171123004, 196236306300324001, 196236605120324001, 422236306160224001, 422236306160224003, 760236306051023003, 760236306130524002, 792236306051023001, 792236306061023001, 792236306190823001, 792236605040324001, 792236605110524001, 792236605131123002, 792236607190624001, 792922369221224001	ALPHA HELIOS	1,5	11,3
		AYA ZANOUBYA 3	0,5	2,3
		FEDOR	0,7	5,8
		GOLDEN YARA	1,2	4,5
		KONAK	0,8	1,9
		USKO MFU	4,0	13,8
АГРОГРЕЙНЕКСПОРТ	760922367021224001, 760922367021224002, 760922367041124001, 760922367041124002, 760922369190924001	MATROS POZYNICH	2,0	54,8
		MATROS SHEVCHENKO	1,0	27,5
АГРОГРУП	792236306090524002, 792236306100124002, 792236306110424002, 792236306140424001, 792236306220524001, 862236605250424001, 862236612160824001	ENISEY	2,0	54,0
		GAM EXPRESS	1,0	2,9
		SS GRAYWOLF	3,5	7,0
КУБАНЬ-ФОРВАРД	364236605040723001, 364236605040723002, 364236605050723001, 760236603100224001, 760236603101023001, 760236603160923001, 760236603301023001, 760236605010424001, 760236605200624001, 760236605211123001, 760236605220923001, 760236607020524001, 760236607100524002, 760236607150324001, 760236608251223001, 760236610010324001, 760236610201223001, 760236610250124001	MATROS KOSHKA	6,0	142,7
		MATROS POZYNICH	1,0	25,0
		MATROS SHEVCHENKO	4,0	106,5
		MIKHAIL NENASHEV	1,0	27,4
		SAN SEVERUS	4,0	68,6
МАКОВЕЯ	818922365151124001	ANKA	1,0	4,6
МОСТАРГО	818922368241224001	MATROS SHEVCHENKO	1,0	27,5
НЗК	434231103070823001, 792231108260823002, 792236605081023001, 818231105020923001	SAN COSMAS	3,0	34,5
		VIKTOR ZABELIN	1,0	8,1

ПАЛЛАДА	364236605201023001,	ALFA M	1,0	9,5
	364236605201023002,	GRUMANT	8,0	158,3
	364236607151023001,	MATROS KOSHKА	4,0	110,3
	760231103230823001,	MATROS POZYNICH	2,0	54,7
	760231108030923001,	MATROS SHEVCHENKO	1,0	27,2
	760236603021023001,	MIKHAIL NENASHEV	8,0	218,6
	760236603070224001,	NOVAYA ZEMLYA	1,0	19,9
	760236603100324001,	SAN COSMAS	1,0	11,5
	760236603190224001,	SAN DAMIAN	4,0	47,5
	760236603270224001,	SAN SEVERUS	1,0	17,0
	760236605130424001,	ZAFAR	4,0	138,7
	760236605200324001,			
	760236605240324001,			
	760236605240624001,			
	760236607030124001,			
	760236607030324002,			
	760236607030824001,			
	760236607100524001,			
	760236607110124001,			
	760236607200424001,			
	760236607260524001,			
	760236608061123001,			
	760236608161223001,			
	760236608251023001,			
	760236608291223001,			
	760236608310124001,			
	760236610020424001,			
	760236610060424001,			
	760236610090624001,			
	760236610130724001,			
	760236610300824001,			
	760236612090924001,			
	760236612270724001,			
	760922366281024001,			
	760922366281124001,			
	760922366300924001,			
	760922367151024001,			
	760922367311024001,			
	760922368111024001,			
	818922369271224001,			
	887922365131224001	ZAID	6,0	207,7
ТД ФРЕГАТ	196236306130823003,	ALPHA HELIOS	0,5	2,1
	196236306171123003,	AYA ZANOUBYA 3	0,5	1,5
	422236306160224002,	FEDOR	0,3	2,9
	760236306130524001,	GOLDEN YARA	2,8	29,3
	792236306051023002,	KONAK	1,2	3,3
	792236306061023002,			
	792236306171123001,			
	792236306171123002,			
	792236605110524002,			
	792236605110524003,			
	792236605131123001,			
	792236607190624002,			
	792922369221224002	USKO MFU	1,0	3,4

ТД ІДЕАЛПРОД	818236605210824002, 818922366091124001, 818922366311224001, 818922366311224002, 887236605230524001, 887236605230524002, 887922365061024001	DAMAS WAVE	1,0	13,1
		SAN DAMIAN	1,0	12,0
		SAN SEVERUS	1,0	16,8
		ZAFAR	2,0	71,2
ТЕРРА ТРЕЙД КОМПАНІ	818236607160424001, 818922365280924001, 818922369261224001, 818922369261224002	PRINCESS EVA	2,0	19,0
		SAN COSMAS	1,0	10,0
ТЕЗОРІ ДЕЛЛА ТЕРРА	792236306241223001	SAN COSMAS	1,0	6,6
УГ-ЗЕРНО	792236306110424001	SS GRAYWOLF	0,5	1,0
ЗЕРНОЕКСПОРТ	434236603050824001, 434236605020924001	MATROS SHEVCHENKO	1,0	27,4
		SAN SEVERUS	1,0	17,2
Дані відсутні (фактичні докази)		FEDOR	23	207
		GAM EXPRESS	1	2,9
		SAN COSMAS	3	34,5
		SAN DAMIAN	9	108
		SAN SEVERUS	8	137,2
		ZAFAR	1	35,7
		ZAID	3	107,1
Усього			147,0	2520,7

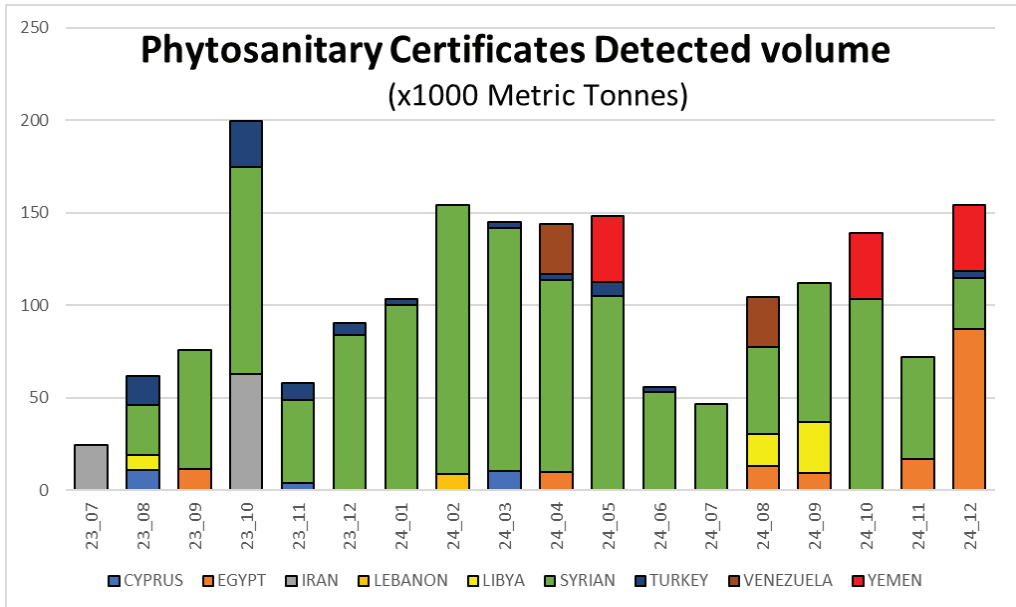
Таблиця 2. Імпортери, що отримували зерно навантажене у портах АР Крим (станом на грудень 2024 року). Інформація отримана на основі аналізу документальних та фактичних доказів.

Компанія-імпортер	КІПР	ЄГИ-ПЕТ	ІРАН	ЛІ-ВАН	ЛІБІЯ	СИРІЯ	ТУРЕЧ-ЧИНА	ВЕНЕ-СУЕЛА	ЄМЕН	Неві-домо	Усьо-го
ADAMZ GRAIN		9,5									9,5
AKAT NAKLIYAT TURIZM TICARET LIMITED SIRKETI							4,6				4,6
AL MOSANDA AL OULA CO					44,6						44,6
AL OLA TRADING CO						2,7					2,7

AL SADAT GLOBAL FOR IMPORT AND EXPORT		42,0									42,0
BUGDAY FILIZI DIS TICARET VE SANAYI LIMITED SIRKETI					8,1						8,1
COMERCIALI- ZADORA Y DISTRIBUI- DORA GRUPO GRAN CHINITA								27,0			27,0
CORPORA- CION VENETRIGO 2024 C.A								27,0			27,0
ELDABA GLOBAL TRADING		27,5									27,5
GREEN CORNER FOR IMPORT AND EXPORT		11,5									11,5
HOLLY GRAINS TRADING LTD	11,0										11,0
KRUGOZOR LINES LOJISTIK DENIZ							3,4				3,4
MERCALIX TRADE DMCC							6,6				6,6
META TRADE		10,0									10,0
MEZZEH						1311					1311
MUROUJ ALRABIE FOODSTU									107		107
ODRIN TARIM URUNLER							2,3				2,3
PACKDIDEH PRODUCTING AND PACKAGING			87,3								87,3
ROOTS COMMODI- TIES FOR GRAINS TRADING		4,6									4,6

SETA ULUSLARA- RASI DENIZCILIK VE TIC							3,9				3,9
TOPRAK URUNLERI KURUMU GELIBOLU	10,3						3,4				13,7
VIVALON AG							11,5				11,5
VTC TARIM URUNLERI GIDA SAN VE TIC LTD STI							2,9				2,9
WAHBA EGYPT FOR FOOD INDUSTRIES		33,2									33,2
YASAM TAHILI BIB ITHALAT IHRACAT DEPOLAMA TASIMACILIK ACENTELIK TICARET LIMITED SIRKETI							10,0				10,0
ZULU TRADING LIMITED LLC						6,4					6,4
НА ОКРЕМЕ ЗАМОВЛЕН- НЯ	3,9	9,5		8,7		6,5	31,0			632	692
Усього х1000 метричних тонн	25,2	148	87,3	8,7	52,7	1326	79,5	54,0	107	632	2521

Діаграма 1. Розподіл обсягів поставок зерна з Криму до країн-імпортерів.

ВИНОСКИ

1. Див., наприклад, Роман Нейтер, Григорій Стольнікович та Олег Нів'євський, матеріал «Agricultural War Damages Review Ukraine: Rapid Damage Assessment» [«Огляд збитків від війни в сільському господарстві України - Непряма оцінка пошкоджень»], Центр досліджень продовольства та землекористування при Київській Школі Економіки, 8 червня 2022 року https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/06/Damages_report_issue1-1.pdf, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року. Заяви свідків РЕЈ (P010 від 25 січня 2023 року; P012 від 30 вересня 2022 року; P013; P115 від 16 січня 2024 року; P128 від 19 січня 2024 року; P129 від 16 січня 2024 року, а також P131 від 3 березня 2024 року).
2. Область - це одиниця вищого рівня адміністративно-територіального устрою України (в англomовних публікаціях інколи позначається словами «region» або «province»).
3. Окремі райони Харківської області були тимчасово окуповані у лютому 2022 року, однак, вже в листопаді того ж року майже всі захоплені території було деокуповано.
4. Зокрема, йдеться про чеченські підрозділи «кадірівців» – див., наприклад, «Зрадник Дмитро Табачник краде українське зерно, сільгосптехніку та розвиває бізнес в Криму», Телебачення Торонто, 19 грудня 2023 року, <https://torontotv.substack.com/p/4ba>, дата останнього звернення: 9 травня 2024 року. Заяви свідків РЕЈ (P073 від 30 вересня 2023 року; P-077 від 25 вересня 2023 року, а також P-079 від 25 вересня 2023 року).
5. Як, наприклад, Новоолексіївський елеватор. Див. заяви свідків РЕЈ (P003 від 8 вересня 2022 року; P012 від 30 вересня 2022 року, а також P131 від 3 березня 2024 року).
6. Див. загалом звіти щодо Розграбування українських сільськогосподарських активів: роль російської влади в окупованих районах Херсонської, Запорізької, Луганської, Миколаївської та Харківської областей України, опубліковані Project Expedite Justice, в період між червнем 2024 року та березнем 2025 року, <https://www.projectexpeditejustice.org/>.
7. Організація Об'єднаних Націй, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, *Commissions of Inquiry and Fact-Finding Missions on International Human Rights and Humanitarian Law: Guidance and Practice* [Міжнародні комісії з розслідування та місії ООН з встановлення фактів у сфері захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права: теоретичні рекомендації та практичний досвід], HR/PUB/14/7, 2015 рік, с. 62. Див. Додаток 1 для ознайомлення з методологією, якою послуговувалися автори для встановлення таких стандартів. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Col_Guidance_and_Practice.pdf, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
8. У цьому звіті фахівці РЕЈ використовують термін «сірі» (як-от, «сірий логістичний центр» або «сірий зерновий флот») для позначення суден, що займаються «тіньовою» діяльністю або умисно приховують свою діяльність,

адже прийнято вважати, що такі дії перебувають у «сірій зоні» правової невизначеності.

9. Передача конфіденційної інформації від РЕЗ ОГП щодо рейсу, який здійснив суховантаж «FEDOR» з міста Феодосія, окупований АР Крим, до Лівану та Сирії від 1 лютого 2024 року.
10. Передача конфіденційної інформації від РЕЗ ОГП та ПАРК, №10-1162 -22к, від 8 липня 2024 року.
11. Передача конфіденційної інформації від РЕЗ ОГП та ПАРК щодо судна «San Cosmas» від січня 2024 року.
12. Передача конфіденційної інформації від РЕЗ ОГП та ПАРК, №10-1149, від 8 листопада 2023 року.
13. Державна прикордонна служба України, «За незаконний захід у порти Криму Україна конфіскувала суховантаж», dpsu.gov.ua, 9 жовтня 2024 року, [Державна прикордонна служба України](#), дата останнього звернення: 12 січня 2025 року.
14. Державний зерновий оператор (@gupgzo), «Урожай зерна в Росії в 2023 году составит 146 млн тонн» [«Врожай зерна в Росії в 2023 році становитиме 146 мільйонів тонн»], *Telegram*, 15 грудня 2023 року, 12:44, <https://t.me/gupgzo/1284>, дата останнього звернення: 12 січня 2025 року.
15. Неоприлюднення цієї інформації суперечить чинному законодавству РФ, див. Федеральний Закон Російської Федерації № 282-ФЗ від 29 листопада 2007 року (зі змінами від 28 лютого 2023 року, 2024), <https://faolex.fao.org/docs/pdf/rus172719.pdf> and <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=20113> (в перекладі англійською мовою).
16. «About Us» [«Про нас»], платформа *NASA Harvest*, <https://www.nasaharvest.org/about-us>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
17. «Larger Wheat Harvest in Ukraine Than Expected» [«Врожай пшениці в Україні перевищив очікування»], онлайн-ресурс *NASA Earth Observatory*, грудень 2022 року, <https://earthobservatory.nasa.gov/images/150590/larger-wheat-harvest-in-ukraine-than-expected>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року, («Команда платформи NASA Harvest підрахувала, що у 2022 році фермерам вдалося зібрати 26,6 мільйона тонн пшениці [...]. Водночас, через обставини пов'язані з війною, українська сторона втратила доступ до 22% від загального об'єму врожаю пшениці, що мали бути зібрані з полів на сході країни»).
18. Проведений РЕЗ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
19. Катерина Яресько, «Керч-Самсун: Зерновий експрес в дії», портал *Myrotvorets News*, 19 червня 2022 року, <https://myrotvorets.news/kerch-samsun-zernovyi-ekspres-v-dii/>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року. Катерина Яресько, «Судно “Надежда” здійснює перевезення зерна з окупованої Керчі в Туреччину», портал *Myrotvorets News*, 19 липня 2022 року, <https://myrotvorets.news/sudno-nadezhda-zdiisniuiie-perevezennia-z/>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
20. Іранська компанія-імпортер «PACKDIDEN PRODUCTING AND PACKAGING» отримала щонайменше 87 300 метричних тонн сільськогосподарської

- продукції відвантаженої з Криму. Найімовірніше, що ця продукція мала українське походження; *див.* проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
21. Єменська компанія-імпортер «MUROUJ ALRABIE FOODSTU» отримала щонайменше 107 000 метричних тонн сільськогосподарської продукції відвантаженої з Криму. Найімовірніше, що ця продукція мала українське походження; *див.* проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
22. Лівійська компанія-імпортер «AL MOSANDA AL OULA CO» отримала щонайменше 52 700 метричних тонн сільськогосподарської продукції відвантаженої з Криму. Найімовірніше, що ця продукція мала українське походження; *див.* проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
23. «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the Russian-organized system of agricultural pillage in occupied Zaporizhzhia Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: організована Росією система примусового вилучення сільськогосподарського майна на тимчасово непідконтрольній території Запорізької області»], Project Expedite Justice, лютий 2025 року, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative>.
24. «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the role of Russian appointed authorities in the occupied districts of Kherson Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: роль російської влади в окупованих районах Херсонської області»], Project Expedite Justice, червень 2024 року, <https://www.projectexpeditejustice.org/kherson>.
25. Буферні компанії - це суб'єкти господарювання за допомогою яких інші суб'єкти можуть приховувати свою участь у підприємницькій діяльності.
26. Відповідно до діючого російського законодавства державні унітарні підприємства не набувають права власності, а лише мають право користування активами, що перебувають у власності федеральної чи муніципальної влади. В таких випадках державні унітарні підприємства зобов'язані передавати прибутки до бюджету. Див. Федеральний Закон Російської Федерації №161-ФЗ 14 листопада 2002 року (зі змінами від 4 червня 2024 року), <https://faolex.fao.org/docs/pdf/rus40570.pdf> та <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=3575> (в перекладі англійською мовою).
27. Проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
28. Проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
29. 1 190 000 метричних тон сільськогосподарської продукції прямувало до Севастополя, 1 620 000 метричних тон до інших регіонів АР Крим (зокрема, Феодосії та Керчі).

30. Проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
31. Проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
32. Див. загалом звіти щодо Розграбування українських сільськогосподарських активів: роль російської влади в окупованих районах Херсонської, Запорізької, Луганської, Миколаївської та Харківської областей України, опубліковані Project Expedite Justice, в період між червнем 2024 року та березнем 2025 року, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative>.
33. Проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
34. **F1569.** Сергій Старушко, «Скільки зерна вкрали і вивезли росіяни з окупованих портів Маріуполя та Бердянська», *Центр журналістських розслідувань*, 6 червня 2023 року, <https://investigator.org.ua/ua/publication/255209/>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року
35. Проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом. Див. загалом «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the role of Russian appointed authorities in the occupied districts of Kherson Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: роль російської влади в окупованих районах Херсонської області, Україна»], Project Expedite Justice, червень 2024 року <https://www.projectexpeditejustice.org/kherson>. «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the Russian-organized system of agricultural pillage in occupied Zaporizhzhia Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: організована Росією система примусового вилучення сільськогосподарського майна на тимчасово непідконтрольній території Запорізької області, Україна»], Project Expedite Justice, лютий 2025 року, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative>.
36. Рациональніше було би здійснювати експорт зерна, зібраного на території РФ, через прилеглі до решти території Росії чорноморські порти, як-от Темрюк та Новоросійськ.
37. Проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
38. ЄС наклав санкції на зареєстровану в Україні ЗАТ «АВЛІТА», правонаступником якої є «АВАЛ», «Стивідорна компанія «Авліта» | Sanctions Finder», Sanctions-finder.com, 2025 рік, <https://sanctions-finder.com/sanction/4743d2bf-b0aa-452f-9ed5-fce1848b7722/AVLITA%20Stevedoring%20Company?query=eyJxdWVyeSI6IkFWTElUQSJ9>.
39. Офіс головного економіста Міністерства сільського господарства США, *World Agricultural Supply and Demand Estimates* [Прогнози щодо світового

- попиту та пропозиції на сільськогосподарську продукцію], WASDE - 655, 10 грудня 2024 року, <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/wasde1224v2.pdf>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
40. Проведений Project Expedite Justice внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
41. Регламент Ради (ЄС) № 833/2014, Concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine, [Щодо обмежувальних заходів, пов'язаних з діями Росії спрямованими на дестабілізацію ситуації в Україні], 2014, Офіційний вісник Європейського Союзу (L 229); «Російська Федерація, Україна, Крим», платформа *Sanctions Finder*, <https://sanctions-finder.com/sanction/393061b3-c966-434f-bccd-3e5c78c91743/The%20Russian%20Federation,%20Ukraine,%20Crimea?query=eyJ0eXBlljoic2VjdG9yYWwILCJwcm9ncmFtX3NlbmRlcil6ImVlIiwicHJvZ3JhbV90YXJnZXRTdGF0ZSI6InRoZSBydXNzaWFuZGZlZGVyYXRpb24sIHVrcmFpbmUsIGNyaWllYSJ9>, дата останнього звернення: 12 січня 2025 року («Заборонено надавати технічну допомогу, брокерські, будівельні або інженерні послуги, що безпосередньо пов'язані з інфраструктурою таких галузей, як (1) транспортування... розміщеною на вказаних територіях»)
42. Виконавчий указ (Президента США) №13685, 3 CFR (Кодекс федеральних нормативних актів 3) 13685, «Blocking Property of Certain Persons and Prohibiting Certain Transactions with Respect to the CRIMEA Region of Ukraine» [«Блокування майна певних осіб та заборону певних операцій, пов'язаних з українським регіоном КРИМ»] (19 грудня 2014 року); Виконавчий указ (Президента США) №14024, 86 CFR (Кодекс федеральних нормативних актів 86) 20249, «Blocking Property with Respect to Specified Harmful Foreign Activities of the Government of the Russian Federation» [«Блокування майна, пов'язаного з небезпечною закордонною діяльністю уряду Російської Федерації»] (15 квітня 2021 року).
43. Див., наприклад, «ПРОТЯГОМ ТРАВНЯ У ПОРТАХ КРИМУ ЗАФІКСОВАНО 16 ВАНТАЖНИХ СУДЕН-ПОРУШНИКІВ І ТАНКЕРІВ», Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, 5 червня 2018 року, <https://web.archive.org/web/20190628092723/https://mtot.gov.ua/protyagom-travnya-u-portah-krymu-zafiksovano-16-vantazhnyh-suden-porushnykiv-i-tankeriv>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
44. «Україна офіційно закриває для міжнародного судноплавства морські порти Криму», Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України, 5 липня 2014 року, <https://www.kmu.gov.ua/news/247436461>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
45. Донецьке агентство новин (@dan_dnr), «ММК ім. Ільича отгрузил с октября прошлого года почти 130 тыс. тонн переработанного шлака» [«ММК ім. Ілліча з жовтня минулого року відвантажив майже 130 тис. тонн переробленого шлаку»], *Telegram*, 26 березня 2024 року, 05:34, https://t.me/dan_dnr/22126, дата останнього звернення: 12 січня 2025 року.
46. Кишиштоф Нечипор, «A closely watched basin. The Russian-Ukrainian tensions in the Sea of Azov» [«Водойма під прицілом»].

- Російсько-українська криза в Азовському морі», Центр східних досліджень (OSW), 8 серпня 2018 року, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2018-08-08/a-closely-watched-basin-russian-ukrainian-tensions-sea-azov-0>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року (в публікації йдеться про те, що глибина води в окупованих українських портах в середньому є більшою, ніж у російських портах).
47. Проведений РЕІ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
48. **F1409**. Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
49. **F1151**. ТОВ «ПАЛЛАДА», *Rusprofile*, <https://www.rusprofile.ru/id/1226100002358>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року (Генеральний директор компанії - КОВРИГІНА Ольга Володимирівна. Засновниками компанії є КУЗНЕЦОВ Сергій Юрійович та Закритий комбінований пайовий інвестиційний фонд «Полярная звезда»).
50. ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД», *Rusprofile*, <https://www.rusprofile.ru/id/1052366>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
51. Проведений РЕІ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом. Усі документальні докази датуються період з липня 2023 по грудень 2024 року, натомість усі фактичні докази датуються періодом з березня 2022 по серпень 2024 року.
52. **F1151**. ТОВ «ПАЛЛАДА», *Rusprofile*, <https://www.rusprofile.ru/id/1226100002358>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
53. ТОВ «КУБАНЬ-ФОРВАРД», *Rusprofile*, <https://www.rusprofile.ru/id/1052366>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
54. **F1151**. ТОВ «ПАЛЛАДА», *Rusprofile*, <https://www.rusprofile.ru/id/1226100002358>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
55. «Mikhail Nenashev: спроба вивезти крадене зерно з окупованого Севастополя в Ліван», платформа *Kiborg*, 30 серпня 2023 року, <https://kiborg.news/2023/08/30/mikhail-nenashev-sproba-vyvezty-kradene-zerno-z-okupovanogo-sevastopolya-v-livan/>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року. Альона Приходзька, Максим Дудченко та Максим Савчук, «Grain stealing quotas. The Russian scheme to export Ukraine's crops and the hidden ties to Putin's Palace» [«Квоти на розкрадання зерна. Російська схема експорту українського врожаю та приховані зв'язки з палацом Путіна»], Білоруський розслідувальний центр, 6 червня 2024 року, <https://investigatebel.org/en/investigations/rossiya-ukrainskoe-zerno-vyvoz>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року. Катерина Яресько, «ZAFAR: Третій рейс в Ємен з вкраденим українським збіжжям», платформа *Kiborg*, грудень 2024 року, <https://kiborg.news/2024/12/24/zafar-tretij-rejs-v-yemen-z-vkradenym-ukrayinskym-zbizhzhym/>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
56. Максим Савчук та Максим Дудченко, «How Russia Exports Ukrainian Grain As Its Own: An Investigation» [«Як Росія експортує українське зерно як своє: розслідування»], *Радіо Свобода*, 22 червня 2024 року, <https://www.rferl.org/a/ukraine-russia-war-occupation-grain-shipments/33004062.html>, дата

- останнього звернення: 3 вересня 2024 року.
57. Див., наприклад, Максим Савчук та Максим Дудченко, «How Russia Exports Ukrainian Grain As Its Own: An Investigation» [«Як Росія експортує українське зерно як своє: розслідування»], *Радіо Свобода*, 22 червня 2024 року, <https://www.rferl.org/a/ukraine-russia-war-occupation-grain-shipments/33004062.html>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року; та «Financial Sanctions Notice: Russia» [«Сповідання про накладання фінансових санкцій: Росія»], Управління впровадження фінансових санкцій Міністерства фінансів Великої Британії, 8 листопада 2023 року, Додаток до Сповідання, п. 6, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/654b6d0de70413000ffc49dc/Notice_Russia_081123.pdf, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
58. Том Берджіс та П'ютер Зауер, «'Forged documents': how Ukrainian grain may be enriching Putin's circle» [«Підроблені документи': як українське зерно може ставати джерелом збагачення оточення Путіна»], *The Guardian*, 11 грудня 2023 року, <https://www.theguardian.com/world/2023/dec/11/forged-documents-how-ukrainian-grain-may-be-enriching-putins-circle>, дата останнього звернення: 11 січня, 2025 року.
59. Платформа Sanctions Finder, <https://sanctions-finder.com/>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
60. Це державне підприємство з переробки зерна у власності якого перебувають силоси для зберігання зернових. Вказані адреси часто включають орієнтири, особливо у випадках, коли будинок не має номеру або шлях до адреси ускладнений через непрохідну місцевість. «МЕZZЕН» – Аль Меззех - це муніципальний район Дамаска, столиці Сирії. Він розташований на захід від району Кафр-Суса і на південний захід від центру Дамаска. Адреса компанії перекладається як «поруч з автоматизованою пекарнею Меззех» та вказує на ділянку, розташовану поряд з об'єктами пекарні: [33° 27' 19.5782" N 36° 14' 39.2694" E](#). Зерносховище розташоване поблизу залізничної колії: [33° 26' 10.6966" N 36° 16' 15.6871" E](#).
61. Фітосанітарний сертифікат № 760231108030923002. У цьому випадку вантаж було перенаправлено до лівійського міста Бенгазі, а не до Сирії. Ще два рейси прямували до Ірану, один до Ємену, а ще один до Єгипту.
62. Максим Савчук, «Горох Kryma, пшениця Херсонщини. Как и куда российские компании вывозят украинские товары» [«Горох Криму, пшениця Херсонщини. Як і куди російські компанії вивозять українські товари»], Крим.Реалії, 7 червня 2024 року, <https://ru.krymr.com/a/ukrayinske-zerno-kherson-krym-saldo/32982117.html>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
63. Див., наприклад, Маша Белікова, «Grain shipments to Syria on hold after fall of Bashar al-Assad regime» [«Поставки зерна до Сирії призупинені після падіння режиму Башара Асада»], *Fastmarkets*, 16 грудня 2024 року, <https://www.fastmarkets.com/insights/grain-shipments-to-syria-on-hold-after-fall-of-bashar-al-assad-regime/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року. Джонатан Сол, Маха Ель Дахан та Майя Гебейлі, «Crimea showers Syria with wheat, Ukraine cries foul» [«Крим засипає Сирію пшеницею, а

- Україна бідкається»], *Reuters*, 19 грудня 2022 року, <https://www.reuters.com/world/russian-annexed-crimea-showers-syria-with-wheat-ukraine-cries-foul-2022-12-19/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року («Російська влада вже кілька років не розкриває інформацію про постачання зерна до Сирії»). Ольга Попова, Гліб Столяров та Джонатан Сол, «Exclusive: Russian grain exports to Syria suspended due to uncertainty» [«Ексклюзив: Експорт російського зерна до Сирії призупинено через невизначеність»], *Reuters*, 13 грудня 2024 року, https://www.reuters.com/markets/commodities/russian-grain-exports-syria-suspended-due-uncertainty-2024-12-13/?utm_source=chatgpt.com, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року (в публікації йдеться про те, що «для продажу частини російського зерна Сирії використовуються підсанкційні сирійські судна, які не відображаються в системі відстеження»). «Syria and Russia: The 2023-24 Trade and Investment Dynamics» [«Сирія та Росія: Динаміка торгівлі та інвестицій у 2023-24 роках»], *Middle East Briefing*, 13 листопада 2023 року, <https://www.middleeastbriefing.com/news/syria-and-russia-the-2023-24-trade-and-investment-dynamics/>, дата останнього звернення: 14 січня 2025 року (в публікації йдеться про те, що «за 2022 рік детальна інформація щодо російського експорту до Сирії відсутня»).
64. Див., наприклад, Ольга Попова, Гліб Столяров та Джонатан Сол, «Exclusive: Russian grain exports to Syria suspended due to uncertainty» [«Ексклюзив: Експорт російського зерна до Сирії призупинено через невизначеність»], *Reuters*, 13 грудня 2024 року, https://www.reuters.com/markets/commodities/russian-grain-exports-syria-suspended-due-uncertainty-2024-12-13/?utm_source=chatgpt.com, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року (Сирія «дедалі частіше покладається на міжнародну мережу посередників для продовження російських поставок всупереч санкціям»).
65. «Syria and Russia: The 2023-24 Trade and Investment Dynamics» [«Сирія та Росія: Динаміка торгівлі та інвестицій у 2023-24 роках»], *Middle East Briefing*, 13 листопада 2023 року, <https://www.middleeastbriefing.com/news/syria-and-russia-the-2023-24-trade-and-investment-dynamics/>, дата останнього звернення: 14 січня 2025 року (в публікації йдеться про торгівельну співпрацю між Росією та Сирією).
66. «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the Russian-organized system of agricultural pillage in occupied Zaporizhzhia Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: організована Росією система примусового вилучення сільськогосподарського майна на тимчасово непідконтрольній території Запорізької області»], Project Expedite Justice, лютий 2025 року, Розділ 4, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative>.
67. Заяви свідків РЕЖ (P003 від 8 вересня 2022 року). Проведений РЕЖ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
68. «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the Russian-organized system of agricultural pillage in occupied Zaporizhzhia Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: організована Росією система

- примусового вилучення сільськогосподарського майна на тимчасово невідконтрольній території Запорізької області», Project Expedite Justice, лютий 2025 року, Розділ 4, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative>.
69. «Повідомлення про підозру та повістка про виклик Компанійця Г.В. на 28.08.2023, 30.08.2023 та 01.09.2023», *Офіс Генерального прокурора*, 23 серпня 2023 року, <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/povidomlennya-pro-pidozru-ta-povistka-pro-viklik-kompaniicya-gv-na-28082023-30082023-ta-01092023>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
70. Карантинний сертифікат №919115001512230162.
71. Фітосанітарний сертифікат №760236607030124001.
72. Фітосанітарний сертифікат №760236607110124001.
73. МТ Андерсон (@MT_Anderson), «MED SEA FLOTILLA...» [«СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКА ФЛОТИЛІЯ...»], *X.com*, 21 січня 2024 року, 5:14, https://x.com/MT_Anderson/status/1748906948370579568/photo/1, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
74. «Бренд “Мелітопольская черешня” получил регистрацию в Роспатенте» [«Бренд “Мелітопольська черешня” отримав реєстрацію в Роспатенті»], *Tass*, 11 липня 2024 року, <https://tass.ru/ekonomika/21343869>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
75. Офіс Генерального прокурора (@pgo_gov_ua), «Вивозили до РФ викрадений український урожай – повідомлено про підозру псевдокерівникам Запорізької зернової компанії», *Telegram*, 22 вересня 2022 року, 12:30, https://web.archive.org/web/20231129090803/https://t.me/pgo_gov_ua/6060, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
76. «Псевдоруководителям Запорожской зерновой компании, которые вывозили в РФ украинский урожай, поставлено в известность о подозрении» [«Псевдокерівникам Запорізької зернової компанії, які вивозили до РФ український урожай, повідомлено про підозру»], *UkrAgroConsult*, 22 вересня 2022 року, <https://ukragroconsult.com/ru/news/pseudorukovodityam-zaporozhskoj-zernovoj-kompanii-kotorye-vyvozili-v-rf-ukrainskij-urozhaj-postavleno-v-izvestnost-o-podozrenii/>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року. «Повідомлення про підозру та повістки про виклик Балицькому Є.В. , Сауленку О.Ф., Стельмаченку В.А. на 12.08.2022, 15.08.2022, 19.08.2022», *Офіс Генерального прокурора*, 4 серпня 2022 року, <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/povidomlennya-pro-pidozru-balickomu-jev>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
77. «Кто скупает краденое украинское зерно? Все детали. Журналистское расследование» [«Хто скуповує крадене українське зерно? Всі деталі. Журналістське розслідування»], *Цензор.НЕТ*, 5 березня 2023 року, https://censor.net/ru/blogs/3403828/kto_skupaet_kradenoe_ukraynskoe_zerno_vse_detaly_jurnalystskoe_rassledovanye, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року.
78. Проведений РЕІ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
79. Міністерство сільського господарства Херсонської області (@APKKherson),

- «Оформление пропусков на вывоз сельскохозяйственной продукции с территории Херсонской области» [«Оформлення перепусток на вивезення сільськогосподарської продукції з території Херсонської області»], *Telegram*, 24 серпня 2023 року, 16:47, <https://web.archive.org/web/2023101113317/https://t.me/APKKherson/917>, дата останнього звернення: 18 грудня 2024 року.
80. Див. «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the role of Russian appointed authorities in the occupied districts of Kherson Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: роль російської влади в окупованих районах Херсонської області»], Project Expedite Justice, червень 2024 року, с. 11, <https://www.projectexpeditejustice.org/kherson>. Заяви свідків РЕІ (РІ31 від 3 березня 2024 року). ТОВ «Б-агро», *Rusprofile*, <https://www.rusprofile.ru/id/1229500003413>, дата останнього звернення: 18 грудня 2024 року.
81. Максим Дудченко, «Скільки врожаю з окупації не зібрала Україна? Федеральна система «Зерно» в окупованій Херсонщині», платформа *Kiborg*, 24 червня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/05/20/plany-rosiyi-na-zaliznyczyu-v-okupacziyi/>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року.
82. Федеральний Закон Російської Федерації №161-ФЗ від 14 листопада 2002 року (зі змінами від 4 червня 2024 року), <https://faolex.fao.org/docs/pdf/rus40570.pdf> та <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=3575> (в перекладі англійською мовою), дата останнього звернення: 18 грудня 2024 року.
83. **F1193.** Указ тимчасового виконуючого обов'язки Губернатора Херсонської області №20-у від 6 лютого 2023 року, «О порядке вывоза отдельных сельскохозяйственных культур за пределы Херсонской области в 2023 году» [«Про порядок вивезення окремих сільськогосподарських культур за межі Херсонської області у 2023 році»], <https://web.archive.org/web/20230426093935/https://khogov.ru/деятельность-указы-губернатора-2023/опорядке-вывоза-отдельных-сельского-2/>, дата останнього звернення: 18 грудня 2024 року. **F1204.** Указ тимчасового виконуючого обов'язки Губернатора Херсонської області №33-р від 7 лютого 2023 року, «О контроле за осуществлением перевозок сельскохозяйственной продукции в Херсонской области» [«Про контроль за здійсненням перевезень сільськогосподарської продукції в Херсонській області»], <https://web.archive.org/web/20230810144645/https://khogov.ru/деятельность-распоряжения-губернат-2/о-контролез-а-осуществлением-перевоз/>, дата останнього звернення: 18 грудня 2024 року.
84. Міністерство сільського господарства Херсонської області (@APKKherson), «Оформление пропусков на вывоз сельскохозяйственной продукции с территории Херсонской области» [«Оформлення перепусток на вивезення сільськогосподарської продукції з території Херсонської області»], *Telegram*, 24 серпня 2023 року, 16:47, <https://web.archive.org/web/2023101113317/https://t.me/APKKherson/917>, дата останнього звернення: 18 грудня 2024 року.
85. Додаток №2 до Указу Губернатора Херсонської області №62-у від 31 липня

- 2023 року, «Временный порядок выдачи разрешительных документов на вывоз отдельных видов сельскохозяйственной продукции с территории области» [«Тимчасовий порядок видачі дозвільних документів на вивезення окремих видів сільськогосподарської продукції з території області»], https://web.archive.org/web/20230816022012/https://t.me/t3107ivanov1976_2/200, дата останнього звернення: 18 грудня 2024 року.
86. Див., наприклад, Маша Белікова, «Grain shipments to Syria on hold after fall of Bashar al-Assad regime» [«Поставки зерна до Сирії призупинені після падіння режиму Башара Асада»], *Fastmarkets*, 16 грудня 2024 року, <https://www.fastmarkets.com/insights/grain-shipments-to-syria-on-hold-after-fall-of-bashar-al-assad-regime/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року. Джонатан Сол, Маха Ель Дахан та Майя Гебейлі, «Crimea showers Syria with wheat, Ukraine cries foul» [«Крим засипає Сирію пшеницею, а Україна бідкається»], *Reuters*, 19 грудня 2022 року, <https://www.reuters.com/world/russian-annexed-crimea-showers-syria-with-wheat-ukraine-cries-foul-2022-12-19/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року («Російська влада вже кілька років не розкриває інформацію про постачання зерна до Сирії»). Ольга Попова, Гліб Столяров та Джонатан Сол, «Exclusive: Russian grain exports to Syria suspended due to uncertainty» [«Ексклюзив: Експорт російського зерна до Сирії призупинено через невизначеність»], *Reuters*, 13 грудня 2024 року, https://www.reuters.com/markets/commodities/russian-grain-exports-syria-suspended-due-uncertainty-2024-12-13/?utm_source=chatgpt.com, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року (в публікації йдеться про те, що «для продажу частини російського зерна Сирії використовуються підсанкційні сирійські судна, які не відображаються в системі відстеження»). «Syria and Russia: The 2023-24 Trade and Investment Dynamics» [«Сирія та Росія: Динаміка торгівлі та інвестицій у 2023-24 роках»], *Middle East Briefing*, 13 листопада 2023 року, <https://www.middleeastbriefing.com/news/syria-and-russia-the-2023-24-trade-and-investment-dynamics/>, дата останнього звернення: 14 січня 2025 року (в публікації йдеться про те, що «за 2022 рік детальна інформація щодо російського експорту до Сирії відсутня»).
87. У санкційних списках містяться колишні назви цих суден, а саме «Laodicea», «Finikia» та «Souria»; **F1089**. «Syria Designations: SPECIALLY DESIGNATED NATIONALS LIST UPDATE» [«Щодо Сирії: ОНОВЛЕННЯ СПИСКУ ОСІБ, НА ЯКИХ НАКЛАДЕНО ОСОБЛИВІ САНКЦІЇ»], Міністерство фінансів США, Управління контролю за іноземними активами, 8 березня 2015 року, <https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20150803>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
88. **F1090**. Вантажне судно «SAN COSMAS» (Номер IMO: 9274343), *Marine Traffic*. 30 січня 2024 року, https://www.marinetraffic.com/en/ais/details/ships/shipid:679716/mmsi:669517000/imo:9274343/vessel:SAN_COSMAS, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
89. **F1088**. Офіційний веб-сайт компанії «Eswatini Maritime Affairs Company», <https://www.ema.org.sz/index.php>, дата останнього звернення: 12 січня 2025 року.
90. Див., наприклад, Lloyd's List, «UAE bans Eswatini-flagged ships from

- its port» [«ОАЕ заборонили вхід до своїх портів суднам під прапором Есватіні», *Kuehne-Nagel*, 13 серпня 2024 року, <https://mykn.kuehne-nagel.com/news/article/uae-bans-eswatini-flagged-ships-from-its-ports-13-Aug-2024#:~:text=Eswatini%20was%20declared%20a%20false,of%20the%20landlocked%20country's%20government>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
91. Річард Мід, «Eswatini fleet start to reflag as UAE takes action» [«Флот Есватіні змінює країну реєстрації через заходи ОАЕ», *Lloyd's List*, 5 вересня 2024 року <https://www.lloydslist.com/LL1150526/Eswatini-fleet-start-to-reflag-as-UAE-takes-action>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
92. Фахівець-аналітик з питань морських перевезень РЕІ.
93. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
94. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
95. Проведений РЕІ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
96. Усього є 82 відповідних фітосанітарних сертифікати. У деяких випадках на один рейс видається 2 або 3 фітосанітарні сертифікати, тому фахівці РЕІ об'єднували такі сертифікати та враховували їх, як підтвердження однієї експортної операції.
97. За браком документальних доказів, розслідування передбачає відстеження рейсів у режимі реального часу за допомогою розвідки з відкритих джерел та агентурної розвідки.
98. Проведений РЕІ внутрішній аналіз даних з російських карантинних та фітосанітарних сертифікатів (за період з 2023 по 2025 рік); доступ може бути надано за запитом.
99. Офіс головного економіста Міністерства сільського господарства США, *World Agricultural Supply and Demand Estimates* [Прогнози щодо світового попиту та пропозиції на сільськогосподарську продукцію], WASDE - 655, 10 грудня 2024 року, <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/wasde1224v2.pdf>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
100. Сільвія Ланг, Томас Брауншвейг та Роберт Бахманн, «Risky Business for Swiss Commodity Trade: Russian Grain Plundering in Ukraine» [«Ризиковані справи для шведської торгівлі товарами: як Росія розкрадає зерно в Україні», *Public Eye*, 19 лютого 2024 року, <https://www.publiceye.ch/en/topics/ukraine/agricultural-commodity-trading-and-switzerland/russian-grain-plundering-in-ukraine>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
101. Євгенія Дроздова та Надя Кельм, «The Occupied Territories: How much Russia earns from the Ukrainian land» [«Врожай з окупованих територій: Скільки Росія заробляє на українській землі», *Texty.org.ua*, 22 листопада 2023 року, <https://texty.org.ua/projects/111159/harvest-occupied-territories/>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року. «Eurostat: Romania ranks fourth in the EU by wheat crop in 2022» [«Євростат: Румунія посідає четверте місце в ЄС за обсягом врожаю пшениці у 2022 році», Міністерство сільського господарства, рибальства, продовольчої безпеки та природи Королівства Нідерланди, 18 січня 2023 року, [89](https://www.agroberichtenbuitenland.nl/actueel/nieuws/2023/01/18/romania-is-on-4th-</p></div><div data-bbox=)

- [place-in-the-eu-by-wheat-crop-in-2022](#), дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
102. Роман Нейтер, Сергій Зоря та Олександр Муляр, «Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review» [«Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення»], *Центр досліджень продовольства та землекористування при Київській Школі Економіки*, 2024 рік, с. 4, https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_eng.pdf, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
103. Роман Нейтер, Сергій Зоря та Анна Мислицька, «Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review» [«Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення»], *Центр досліджень продовольства та землекористування при Київській Школі Економіки*, 24 квітня 2023 року, с. 2, <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/05/RDNA2.pdf>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року; а також Роман Нейтер, Сергій Зоря та Олександр Муляр, «Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review» [«Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення»], *Центр досліджень продовольства та землекористування при Київській Школі Економіки*, 2024 рік, с. 4, https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_eng.pdf, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року. Див. також «Збитки та втрати аграрного сектору України складають понад \$80 млрд», *KSE Агроцентр*, 21 лютого 2024 року, <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-ta-vtrati-agrarnogo-sektoru-ukrayini-skladayut-ponad-80-mlrd-kse-agrotsentr/>, дата останнього звернення: 11 січня 2025 року.
104. «About Us» [«Про нас»], платформа NASA Harvest, <https://www.nasaharvest.org/about-us>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
105. «Farming Amidst a War: Satellite Data Reveals Productive Yet Challenging Season for Ukraine» [«Фермерство в умовах війни: Супутникові дані свідчать про врожайний та водночас складний сезон для України»], платформа NASA Harvest, <https://www.nasaharvest.org/news/farming-amidst-war-satellite-data-reveals-productive-yet-challenging-season-ukraine>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
106. «Farming Amidst a War: Satellite Data Reveals Productive Yet Challenging Season for Ukraine» [«Фермерство в умовах війни: Супутникові дані свідчать про врожайний та водночас складний сезон для України»], платформа NASA Harvest, <https://www.nasaharvest.org/news/farming-amidst-war-satellite-data-reveals-productive-yet-challenging-season-ukraine>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
107. Наведені підрахунки ґрунтуються на фінансових даних, наданих російськими компаніями. див. *Rusprofile*, <https://www.rusprofile.ru/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
108. Див. загалом звіти щодо Розграбування українських сільськогосподарських активів: роль російської влади в окупованих районах Херсонської, Запорізької, Луганської, Миколаївської та Харківської областей України, опубліковані Project Expedite Justice, в період між червнем 2024 року та березнем 2025 року, <https://www.projectexpeditejustice.org/>.

109. Див., наприклад, «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the role of Russian appointed authorities in the occupied districts of Kherson Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: роль російської влади в окупованих районах Херсонської області»], Project Expedite Justice, червень 2024 року, с. 7, <https://www.projectexpeditejustice.org/kherson>; а також «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the Russian-organized system of agricultural pillage in occupied Zaporizhzhia Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: організована Росією система примусового вилучення сільськогосподарського майна на тимчасово непідконтрольній території Запорізької області»], Project Expedite Justice, лютий 2025 року, с. 9, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative>.
110. «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the Russian-organized system of agricultural pillage in occupied Luhansk Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: організована Росією система примусового вилучення сільськогосподарського майна на тимчасово непідконтрольній території Луганської області»], Project Expedite Justice, лютий 2025 року, с. 26-8, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative>; а також «The Pillage of Ukrainian agricultural assets: the Russian-organized system of agricultural pillage in occupied Zaporizhzhia Oblast, Ukraine» [«Розграбування українських сільськогосподарських активів: організована Росією система примусового вилучення сільськогосподарського майна на тимчасово непідконтрольній території Запорізької області»], Project Expedite Justice, Feb. 2025 рік, с. 10, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative>, з посиланням на **F1236**. Військово-цивільну адміністрацію Запорізької області, Протоколи Міжвідомчої комісії з питань координації діяльності інституту тимчасових адміністрацій при військово-цивільній адміністрації Запорізької області за період з серпня по жовтень.
111. Організація Об'єднаних Націй, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, *Commissions of Inquiry and Fact-Finding Missions on International Human Rights and Humanitarian Law: Guidance and Practice* [Міжнародні комісії з розслідування та місії ООН з встановлення фактів у сфері захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права: теоретичні рекомендації та практичний досвід], HR/PUB/14/7, 2015 рік, с. 62 https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Col_Guidance_and_Practice.pdf, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
112. Див. Кримінальний кодекс України [Criminal Code of Ukraine], Документ 2341-III (у редакції від 26 грудня 2024 року), ст. 3 п. 5, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?lang=en#Text> («Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України». (у перекладі англійською мовою)), дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
113. Див. Ніколас Дж. Нізінські, «Command Responsibility and the War in Ukraine: Can Customary International Law Hold Russian Commanders Accountable for War Crimes?» [«Командна відповідальність та війна в Україні: Чи допоможе звичаєве міжнародне право притягти російських командирів

- до відповідальності за воєнні злочини?», 129(1) Dickinson L. Rev. 313, 338-41 (2024), <https://ideas.dickinsonlaw.psu.edu/dlr/vol129/iss1/9/>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року з посиланням на Рішення ЄСПЛ у справі «Міланкович проти Хорватії», №33351/20, п. 17-25 (ЄСПЛ, 2022 рік) <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-215180%22%7D>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року (ЄСПЛ постановив, що міжнародне звичаєве право було належним чином застосоване під час розгляду справи хорватським судом. При цьому, не мало значення, що ні до скоєння злочинів ні після Хорватія не прийняла імплементаційне законодавство, спрямоване на впровадження відповідних норм міжнародного звичаєвого права).
114. Посольство України в Королівстві Нідерланди, No. 61219/35-673-384, Заява передана Канцелярії Прокурора МКС, 9 квітня 2014 року, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJuristiction09-04-2014.pdf>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
115. Міністр закордонних справ України, Заява передана Офісу Прокурора МКС, 8 вересня 2015 року, https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf#search=ukraine, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
116. Міжнародний кримінальний суд, «Ukraine: Situation in Ukraine [Україна: Стан справ в Україні], ICC-01/22, <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
117. Закон України № 3909-IX від 21 серпня 2024 року «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-IX#Text>; Закон України № 4012-IX від 9 жовтня 2024 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#n2>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
118. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони та звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року, Гаазькі положення, ст. 23(g).
119. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони та звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року, Гаазькі положення, ст. 46.
120. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони та звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року, Гаазькі положення, ст. 28; Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Женева, 12 серпня 1949 року, ст. 33.
121. Див., наприклад, Статут Міжнародного трибуналу щодо Руанди від 8 листопада 1994 року, у редакції від 13 жовтня 2006 року, ст. 4, п. (f); Статут Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії від 25 травня 1993 року, у редакції від 17 травня 2002 року, ст. 3, п. (e); а також Статут Спеціального суду щодо Сьєрра-Леоне від 16 січня 2002 року, ст. 3, п. (f).
122. Див. Посольство України, Перша заява, подана урядом України, відповідно до пункту 3 статті 12 Римського статуту від 9 квітня 2014 року, <https://>

- www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; Посольство України, Друга заява, подана урядом України, відповідно до пункту 3 статті 12 Римського статуту від 8 вересня 2015 року, https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року. Див. також Міжнародний кримінальний суд, Ukraine: Situation in Ukraine [Україна: Стан справ в Україні], ICC-01/22, <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
123. ICC News, Заява головного прокурора МКС, Каріма А. А. Хана щодо ситуації в Україні: Отримання звернення від 39 країн-членів та початок розслідування, 2 березня 2022 року. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>, дата останнього звернення: 17 лютого 2025 року.
124. Для додаткової інформації щодо розграбування як воєнного злочину, див. Посібник щодо злочину розграбування від РЕІ, <https://www.projectexpeditejustice.org/investigative/pillage-handbook>, дата останнього звернення: 19 квітня 2025 року.
125. Стаття 438 ККУ визнає порушенням МГП «розграбування національних цінностей на окупованій території [...] інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами», які були ратифіковані українською стороною. Крім того, чинне законодавство також криміналізує розграбування майна (тобто, незаконне привласнення майна або ресурсів в ході збройного конфлікту), а також вчинення насильницьких дій проти цивільного населення та знищення майна цивільних осіб; див. Закон України № 4012-IX від 9 жовтня 2024 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#n2>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року. За принципом універсальної юрисдикції не лише Україна, але і інші країни можуть відкривати провадження щодо скоєних громадянами РФ злочинів розграбування на території України. Однак однієї універсальної юрисдикції недостатньо. Для притягнення до відповідальності винних за цим принципом уряди країн повинні також ухвалити відповідні нормативно-правові акти, що встановлюють кримінальну відповідальність за воєнний злочин розграбування та передбачають застосовні форми відповідальності. Для додаткової інформації, див. Clooney Foundation for Justice (Фонд Клуні «За справедливість»), *Justice Beyond Borders: A Global Mapping Tool* [Правосуддя без кордонів: інтерактивна карта світу] <https://justicebeyondborders.com/worldhttps://justicebeyondborders.com/world>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; а також TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції], <https://ujim.trialinternational.org/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
126. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду, що набрав чинності 1 липня 2002 року, Збірник міжнародних договорів ООН, том 2187, с. 90, ст.

- 8.2, пункт (b), частина (xvi) (скорочено - «Римський статут»).
127. Римський статут, ст. 8.2, пункт (b), частина (xiii).
128. Попередній аналіз карантинних та фітосанітарних сертифікатів, проведений експертами РЕІ, дозволив виявити певні закономірності у експортних операціях та транспортних маршрутах. В цілому, ці закономірності вказують на те, що російське походження експортованого зерна є малоймовірним. Також було виявлено закономірності у переміщенні зерна з ТОТ України до підконтрольних РФ портів у АР Крим. Саме ці порти використовуються окупаційною владою для експорту зерна до третіх країн. Для додаткової інформації, див. Розділ 2.1.2 цього звіту.
129. «Digest of Laws and Cases», 15 Law Reports of Trials of War Criminals [«Огляд законодавства та судової практики», 15 звітів щодо судових процесів над воєнними злочинцями], с. 130. МТКЮ, рішення Апеляційної палати у справі «Прокурор проти. Любе Бошкоскі та ін.» (IT-04-82-A), 19 травня 2010 року, п. 125.
130. Джеймс Г. Стюарт, *Corporate War Crimes: Prosecuting the Pillage of Natural Resources* [Корпоративні воєнні злочини: Притягнення до відповідальності за розграбування природних ресурсів], Open Society Justice Initiative, 2011 рік, с. 35-7, <https://www.justiceinitiative.org/uploads/9a7c2390-4d10-4f0b-9f0c-f62d578c7d9b/pillage-manual-2nd-edition-2011.pdf>, дата останнього звернення: 6 березня 2025 року, з посиланням на Американський військовий трибунал в Нюрнберзі, вирок у справі «Сполучені Штати Америки проти Карла Крауха та ін.» (Нюрнберзький процес у справі IG Farben), винесений 30 липня 1948 року, с. 51-4.
131. «Digest of Laws and Cases», 15 Law Reports of Trials of War Criminals [«Огляд законодавства та судової практики», 15 звітів щодо судових процесів над воєнними злочинцями], с. 130. МТКЮ, рішення Апеляційної палати у справі «Прокурор проти. Любе Бошкоскі та ін.» (IT-04-82-A), 19 травня 2010 року, п. 125.
132. МКС, Рішення у справі «Прокурор проти Жан-П'єра Бемба Гомбо» прийняте відповідно до статті 74 Статуту, п. 120, (21 березня 2016 року).
133. Кнут Дьорманн, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court: Sources and Commentary* 273 [Складові воєнних злочинів відповідно до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду: посилання та коментарі] (2003).
134. МТКЮ, Рішення у справі «Прокурор проти Делачіча та ін.», п. 591 (16 листопада 1998 року).
135. МКС, Рішення у справі «Прокурор проти Жан-П'єра Бемба Гомбо» прийняте відповідно до статті 74 Статуту, п. 116, (21 березня 2016 року).
136. F1454 та F1439.
137. МКС, Рішення у справі «Прокурор проти Жермена Катанги» прийняте відповідно до статті 74 Статуту, п. 892 (Mar. 7, 2014), з посиланням на МКС, Рішення щодо підтвердження обвинувачення у справі «Прокурор проти Жермена Катанги», п. 310 (30 вересня 2008 року). Див. також МКС, Рішення щодо підтвердження обвинувачення у справі «Прокурор проти Каллікста Мбарушімани», п. 171 (16 грудня 2011 року).

138. МКС, Рішення у справі «Прокурор проти Боско Нтаганда», п. 1160 (8 липня 2019 року).
139. МКС, Рішення у справі «Прокурор проти Боско Нтаганда», п. 1160 (8 липня 2019 року); МКС, *Рішення у справі «Прокурор проти Жермена Катанги» прийняте відповідно до статті 74 Статуту*, п. 892 (7 березня 2014 року).
140. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони та звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року, Гаазькі положення, ст. 46, 52, 53(2).
141. Такий порядок дій було встановлено Розпорядженням Голови Ради міністрів Військово-цивільної адміністрації Запорізької області від 3 серпня 2022 року №189-у «Про затвердження Порядку виявлення, взяття на облік та прийняття у власність безхазяйного майна у Запорізькій області».
142. Кримінальний кодекс України, ст. 96.3 та 96.4.
143. Кримінальний кодекс України, ст. 96-3(1)(4), 438.
144. Кримінальний кодекс України, ст. 96-3(2).
145. Кримінальний кодекс України, ст. 96-6, 96-7, 96-8, 96-9.
146. Римський статут, ст. 25(3)(а); Кримінальний кодекс України, ст. 27(2).
147. Римський статут, ст. 25(3)(а); Кримінальний кодекс України, ст. 27(2).
148. Римський статут, ст. 25(3)(b); Кримінальний кодекс України, ст. 27(3) та 438.
149. Римський статут, ст. 25(3)(c); Кримінальний кодекс України, ст. 27(5) та 111-2.
150. Див. Римський статут, ст. 28 та 33; Дослідження МКЧХ щодо звичаєвого міжнародного гуманітарного права (2005), том II, глава 43, розділ 3, норма 153; Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року, ст. 86(2)(d); Кримінальний кодекс України, ст. 31, 41(5) та 438.
151. Римський статут, ст. 25(3)(d); Кримінальний кодекс України, ст. 28(3) та (4).
152. Римський статут, ст. 25(3)(a).
153. Римський статут, ст. 25(3)(a).
154. Кримінальний кодекс України, ст. 367. Також див. Кримінальний кодекс України, ст. 18(3)-(4), в якій наведено визначення «службової особи».
155. Римський статут, ст. 25(3)(c); Кримінальний кодекс України, ст. 27(5). Див. також МТКЮ, Рішення у справі «Прокурор проти Зейніла Делаліча та ін.», (IT-96-21-T), 16 листопада 1998 року, п. 327; Міжнародний трибунал щодо Руанди, Рішення апеляційної палати у справі «Прокурор проти Фердінанда Нахімани» (ICTR-96-11A), 28 листопада 2007 року, п. 482; МТКЮ, Рішення у справі «Прокурор проти Насера Орича» (IT-03-68-T), 30 червня 2006 року, п. 271-2.
156. Виконавчий указ № 13685, Розділ 2(a)(i).
157. Виконавчий указ № 13685, Розділ 2(a)(ii).
158. Виконавчий указ № 14024, Розділ 1 (a)(ii).
159. Виконавчий указ № 14024, Розділ 1 (a)(vi).
160. Регламент Ради (ЄС) №269/2014, Concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine [Щодо обмежувальних заходів щодо дій, які підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету та

- незалежності України], 2024 (L 78).
161. Регламент Ради (ЄС) №833/2014, Concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine [Щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні], 2014, Офіційний вісник Європейського Союзу (L 229).
162. Регламент Ради (ЄС) №833/2014, Concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine [Щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні], 2014, Офіційний вісник Європейського Союзу (L 229), п. 2.
163. Регламент Ради (ЄС) №2024/1745 від 24 червня 2024 року щодо внесення поправок до Регламенту Ради (ЄС) №833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine [Щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні], 2024 (L) ст. 3s.
164. Регламент Ради (ЄС) №2024/1745 від 24 червня 2024 року щодо внесення поправок до Регламенту Ради (ЄС) №833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine [Щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні], 2024 (L) ст. 3s.
165. Для отримання повного переліку заборонених діянь див. Виконавчий указ № 14024, Розділ 1 (a)(ii).
166. Регламент Ради (ЄС) №269/2014, Concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine [Щодо обмежувальних заходів щодо дій, які підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України], 2024 (L 78), ст. 3s(1)(h).
167. Управління контролю за іноземними активами, Counter Terrorism Designations and Designation Update; Russia-related Designation Removal; Reports for Licensing Activities Undertaken Pursuant to the Trade Sanctions Reform and Export Enhancement Act (TSRA) [Включення в санкційні списки в рамках протидії тероризму та оновлення санкційних списків; Виключення зі списків осіб, пов'язаних з РФ; звіти щодо ліцензійних заходів, проведених відповідно до Закону про реформування системи торговельних санкцій та сприяння експорту], 2 квітня 2025 року, <https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20250402>, дата останнього звернення: 19 квітня 2025 року.
168. Рішення Ради ЄС (CFSP) №2024/3187 від 16 грудня 2024 року щодо внесення поправок до Рішення Ради ЄС №2024/512/CFSP «Concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine» [«Щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні»], 2024, Офіційний вісник Європейського Союзу (L) Додаток XVI.
169. Див. загалом, TRIAL International, *Universal Jurisdiction Annual Review 2023* [Щорічний звіт щодо універсальної юрисдикції], квітень 2023 року, https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2023/11/UJAR-2023_13112023_updated.pdf, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; а також TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map* [Інтерактивна

- карта універсальної юрисдикції], <https://ujim.trialinternational.org/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
170. Syria Justice and Accountability Centre, *Interactive Map of Syria Related Criminal Cases* [Центр правосуддя та притягнення до відповідальності за злочини в Сирії, Інтерактивна карта кримінальних справ, відкритих щодо злочинів скоєних в Сирії], <https://experience.arcgis.com/experience/d33632f4c36146d2b62ec3727ed8ded6/?ref=syriaaccountability.org>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; а також TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції] <https://ujim.trialinternational.org/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
171. Дженніфер Беніс, «War crimes: Universal jurisdiction secures convictions for genocide against Yazidi people» [«Воєнні злочини: Універсальна юрисдикція гарантує покарання винних у геноциді єзидів»], Міжнародна асоціація юристів, 3 серпня 2022 року, <https://www.ibanet.org/War-crimes-Universal-jurisdiction-secures-convictions-for-genocide-against-Yazidi-people>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; and TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції], <https://ujim.trialinternational.org/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
172. TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map: Four Russia-Affiliated Military Personnel* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції: чотири члени підконтрольних РФ збройних формувань], останні зміни внесено 8 січня 2025 року, <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/four-russia-affiliated-military-personnel/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map: Unknown — Investigation Over the Death of Two French Humanitarians* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції: Невідомість - Розслідування смертей двох представників французької гуманітарної організації], останні зміни внесено 7 січня 2025 року, <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/unknown-investigation-over-the-death-of-two-french-humanitarians/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map: Unknown — Investigations Over the Death of French Journalists* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції: Невідомість - Розслідування смертей французьких журналістів], останні зміни внесено 25 листопада 2024 року, <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/unknown-investigations-over-the-death-of-french-journalists/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map: Unknown — Attack of Swiss Journalist in Ukraine* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції: Невідомість - Напад на швейцарського журналіста в Україні], останні зміни внесено 11 квітня 2024 року, <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/unknown-attack-of-swiss-journalist-in-ukraine/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map: Unknown — Killing of Lithuanian Filmmaker in Mariupol* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції: Невідомість - Вбивство литовського режисера в Маріуполі], останні зміни внесено 2 листопада 2023 року, <https://ujim.trialinternational.org/>.

- [org/latest-post/unknown/](#), дата останнього звернення: 9 січня 2025 року; та TRIAL International, *Universal Jurisdiction Interactive Map: Yan Petrovsky* [Інтерактивна карта універсальної юрисдикції: Ян Петровський], останні зміни внесено 26 грудня 2024 року, <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/yan-petrovsky/>, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
173. Уляна Кричковська, «UK to help Ukraine track grain stolen by Russia from occupied territories» [«Британія допоможе Україні з відстеженням вкраденого РФ з окупованих територій зерна»], Європейська правда, 16 січня 2025 року, <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2025/01/16/7202686/>, дата останнього звернення: 22 січня 2025 року.
174. Посольство України в Королівстві Нідерланди, №61219/35-673-384, Заява передана Канцелярії Прокурора МКС квітня 9 квітня 2014 року, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>, дата останнього звернення: 22 січня 2025 року.
175. Міністр закордонних справ України, Заява передана Канцелярії Прокурора МКС вересня 8 вересня 2015 року, https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf#search=ukraine, дата останнього звернення: 22 січня 2025 року.
176. ICC News, Заява головного прокурора МКС, Каріма А. А. Хана щодо ситуації в Україні: Отримання звернення від 39 країн-членів та початок розслідування, 2 березня 2022 року. <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>, дата останнього звернення: 17 лютого 2025 року.
177. ICC News, ICC welcomes Ukraine as a new State Party [МКС вітає Україну як нову державу-учасницю], 2 січня 2025 року, <https://www.icc-cpi.int/news/icc-welcomes-ukraine-new-state-party#:~:text=Today%2C%201%20January%202025%2C%20the,from%20the%20Eastern%20Europe%20region>, дата останнього звернення: 17 лютого 2025 року.
178. Організація Об'єднаних Націй, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, *Commissions of Inquiry and Fact-Finding Missions on International Human Rights and Humanitarian Law: Guidance and Practice* [Міжнародні комісії з розслідування та місії ООН з встановлення фактів у сфері захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права: теоретичні рекомендації та практичний досвід], HR/PUB/14/7, 2015 рік, с. 62 https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Col_Guidance_and_Practice.pdf, дата останнього звернення: 9 січня 2025 року.
179. Міжнародна морська організація ООН зобов'язує судна транслювати сигнали. При цьому, отримані дані є «відкритими», тобто доступними для будь-кого, чим і користуються брокери, коли продають такі дані бажаним.
180. Див., наприклад, «AIS Gaps and AIS Handshakes» [«Прогалини в сигналах AIS та обмінювання транспондерами»], Windward, <https://windward.ai/glossary/what-are-ais-gaps-and-ais-handshakes/>, дата останнього звернення: 17 лютого 2025 року.
181. MIS, *The Use of AIS Data to Identify Dark Activity for Marine Auditing Purposes* [Використання даних AIS для виявлення прихованої діяльності в цілях моніторингу], лютий 2020 року, <https://mismarine.com/wp-content/>

- [uploads/2020/02/The-Use-of-AIS-Data-to-Identify-Dark-Activity-for-Marine-Auditing-Purposes-v3.pdf](#), дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
182. Варто зазначити, що перетин Чорного моря з порту Самсун до порту Кавказ займає приблизно 36 годин, а розвантаження судна - близько 5 годин.
 183. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, Міжнародна конвенція про захист рослин (Друга редакція, 2024 рік).
 184. Відповідно до п. 4 Наказу Міністерства сільського господарства РФ від 12 січня 2022 року № 7 оператором системи видачі та обліку сертифікатів є Федеральна служба з ветеринарного і фітосанітарного нагляду («Россільгоспнагляд»); див. Наказу Міністерства сільського господарства РФ від 12 січня 2022 року № 7, «Об утверждении порядка выдачи фитосанитарного сертификата, реэкспортного фитосанитарного сертификата, карантинного сертификата» [«Про затвердження порядку видачі фітосанітарного сертифіката, реекспортного фітосанітарного сертифіката, карантинного сертифіката»], 12 січня 2022 року, http://tunadzor.ru/upload/doc/departments/312/prikaz_12.01.2022_7.pdf, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року. Див. також «Федеральна служба з ветеринарного і фітосанітарного нагляду», Уряд Російської Федерації, <http://government.ru/en/departments/62/>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
 185. Федеральна служба з ветеринарного і фітосанітарного нагляду, «Argus», Россільгоспнагляд, <https://old.fsvps.gov.ru/fsvps/argus>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
 186. Див. програмне рішення ePhyto, створене відповідно до Міжнародної конвенції про захист рослин, <https://www.ephytoexchange.org/landing/>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
 187. Федеральна служба з ветеринарного і фітосанітарного нагляду, «Перевірка автентичності виданих фітосанітарних сертифікатів», Argus-Fito, <https://new.fitorf.ru/validate/fss>, дата останнього звернення: 10 січня 2025 року.
 188. У епізодах для яких було видано вищезгадані 123 фітосанітарних сертифікати, автори мали докази того, що судна були повністю завантажені зерном. Виходячи з цього, можна припустити, що так відбувається щоразу. Фітосанітарні документи містять інформацію про назву судна та його вагу. У 95% випадків ці дані збігаються з «паспортними даними» судна, що свідчить про повне завантаження. В деяких випадках на один епізод для одного судна видається декілька сертифікатів, а експертам РЕУ вдається знайти лише частину з них. Однак, такі випадки поширюються лише на 5% від загальної кількості ідентифікованих суден.
 189. Див. платформа Abrams World Trade Wiki, <https://en.abrams.wiki/>, дата останнього звернення: 17 лютого 2025 року.
 190. Див. «ОКСМ — Общероссийский классификатор стран мира» [«Загальноросійський класифікатор країн світу»], платформа Classifikators, <https://classifikators.ru/oksm>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
 191. Федеральна служба з ветеринарного та фітосанітарного нагляду, «Відділ державного фітосанітарного контролю та нагляду на державному

- кордоні Російської Федерації», *Россільгоспнагляд*, <https://123.fsvps.gov.ru/work/otdel-gosudarstvennogo-fitosanitarnogo-kontrolja-i-nadzora-na-gosudarstvennoj-granice-rf>, дата останнього звернення: 5 серпня 2024 року.
192. «Глазкрицька О.І.», *Declarator*, <https://declarator.org/person/1458579/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
193. «Отдел государственного фитосанитарного контроля и надзора на Государственной границе РФ» [«Відділ державного фітосанітарного контролю та нагляду на державному кордоні Російської Федерації»], *Россільгоспнагляд*, <https://123.fsvps.gov.ru/work/otdel-gosudarstvennogo-fitosanitarnogo-kontrolja-i-nadzora-na-gosudarstvennoj-granice-rf>, дата останнього звернення: 5 серпня 2024 року
194. **F1188.** «ZAID ZAFAR продовжують вивозити в Сирію пшеницю з окупованого Севастополя», платформа *Kiborg*, 26 лютого 2024 року, <https://kiborg.news/2024/02/26/zaidzafar-prodovzhuyut-vyvozyty-v-syriyu-pshenyczyu-z-okupovanogo-sevastopolya/>, дата останнього звернення: 6 серпня 2024 року. Див. також «Баянова Н.В.», *Declarator*, <https://declarator.org/person/1412445/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
195. **F1188.** «ZAID ZAFAR продовжують вивозити в Сирію пшеницю з окупованого Севастополя», платформа *Kiborg*, 26 лютого 2024 року, <https://kiborg.news/2024/02/26/zaidzafar-prodovzhuyut-vyvozyty-v-syriyu-pshenyczyu-z-okupovanogo-sevastopolya/>, дата останнього звернення: 6 серпня 2024 року.
196. **F1165.** «ZAID&ZAFAR: Вивезення в Сирію пшениці, викраденої з окупованого півдня України», платформа *Kiborg*, 15 січня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/01/15/zaidzafar-vyvezennya-v-syriyu-pshenyczi-vykradenoyi-z-okupovanogo-pivdnya-ukrayiny/>, дата останнього звернення: 5 серпня 2024 року. Див. також «Гаврилова В.Ю.», *Declarator*, <https://declarator.org/person/1440307/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
197. **F1165.** «ZAID&ZAFAR: Вивезення в Сирію пшениці, викраденої з окупованого півдня України», платформа *Kiborg*, 15 січня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/01/15/zaidzafar-vyvezennya-v-syriyu-pshenyczi-vykradenoyi-z-okupovanogo-pivdnya-ukrayiny/>, дата останнього звернення: 5 серпня 2024 року.
198. **F1519.** «Grumant: Схеми Фрахтування Судна для Викрадення Зерна з Окупованого Севастополя», платформа *Kiborg*, 8 липня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/07/08/grumant-shemy-frahtuvannya-sudna-dlya-vykradennya-zerna-z-okupovanogo-sevastopol/>, дата останнього звернення: 6 серпня 2024 року. Див. також, «Суркова Т.Н.», *Declarator*, <https://declarator.org/person/1231350/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
199. **F1519.** «Grumant: Схеми Фрахтування Судна для Викрадення Зерна з Окупованого Севастополя», платформа *Kiborg*, 8 липня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/07/08/grumant-shemy-frahtuvannya-sudna-dlya-vykradennya-zerna-z-okupovanogo-sevastopol/>, дата останнього звернення: 6 серпня 2024 року.
200. «Отдел государственного фитосанитарного контроля и надзора на Государственной границе РФ» [«Відділ державного фітосанітарного

- контролю та нагляду на державному кордоні Російської Федерації»], Россільгоспнагляд, <https://123.fsvps.gov.ru/work/otdel-gosudarstvennogo-fitosanitarnogo-kontrolja-i-nadzora-na-gosudarstvennoj-granice-rf>, дата останнього звернення: 5 серпня 2024 року. Див. також «Трофімова В.В.», Declarator, <https://declarator.org/person/1243357/>, дата останнього звернення: 13 січня 2025 року.
201. «Отдел государственного фитосанитарного контроля и надзора на Государственной границе РФ» [«Відділ державного фітосанітарного контролю та нагляду на державному кордоні Російської Федерації»], Россільгоспнагляд, <https://123.fsvps.gov.ru/work/otdel-gosudarstvennogo-fitosanitarnogo-kontrolja-i-nadzora-na-gosudarstvennoj-granice-rf>, дата останнього звернення: 5 серпня 2024 року.
202. **F1519.** «Grumant: Схеми Фрахтування Судна для Викрадення Зерна з Окупованого Севастополя», платформа Kiborg, 8 липня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/07/08/grumant-shemy-frahtuvannya-sudna-dlya-vykradennya-zerna-z-okupovanogo-sevastopol/>, дата останнього звернення: 6 серпня 2024 року.
203. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
204. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F140.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
205. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
206. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
207. **F1051.** «San Cosmas (Ex-Laodicea): Викрадення українського насіння соняшника з окупованої Феодосії», платформа Kiborg, 31 грудня 2023 року, <https://kiborg.news/2023/12/31/san-cosmas-ex-laodicea-vykradennya-ukrayinskogo-nasinnya-sonyashnyka-z-okupovanoi-feodosiyi/>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року.
208. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
209. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
210. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
211. 211 Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
212. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
213. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
214. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
215. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
216. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
217. «Matros Shevchenko: Вивезення з Окупованого Севастополя Зерна для Сирії», платформа Kiborg, 30 травня 2024 року <https://kiborg>.

news/2024/05/30/matros-shevchenko-vyvezennya-z-okupovanogo-sevastopolya-zerna-dlya-syriyi/, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року.

- 218. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 219. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 220. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 221. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 222. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 223. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 224. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 225. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 226. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 227. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 228. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 229. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 230. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 231. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 232. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 233. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 234. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 235. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 236. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 237. **F1150.** «GAM EXPRESS (EX-LADY EMAN, NARSIS, HAJE AMIRA): Викрадення українського насіння соняшника з окупованої Феодосії», платформа *Kiborg*, 12 січня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/01/12/gam-express-ex-lady-eman-narsis-haje-amira-vykradennya-ukrayinskogo-nasinnya-sonyashnyka-z-okupovanoi-feodosiyi/>, дата останнього звернення: 5 серпня 2024 року.
- 238. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 239. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
- 240. **F1165.** «ZAID&ZAFAR: Вивезення в Сирію пшениці, викраденої з окупованого півдня України», платформа *Kiborg*, 15 січня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/01/15/zaidzafar-vyvezennya-v-syriyu-pshenyczi-vykradenoyi->

- [z-okupovanogo-pivdnya-ukrayiny/](#), дата останнього звернення: 5 серпня 2024 року.
241. **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
242. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
243. **F1519.** «Grumant: Схеми Фрахтування Судна для Викрадення Зерна з Окупованого Севастополя», платформа *Kiborg*, 8 липня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/07/08/grumant-shemy-frahtuvannya-sudna-dlya-vykradennya-zerna-z-okupovanogo-sevastopol/>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року.
244. **F1391.** «ENISEY з мелітопольською пшеницею йде в Венесуелу», платформа *Kiborg*, 1 травня 2024 року,
245. <https://kiborg.news/2024/05/01/enisey-z-melitopolskoyu-pshenyczeyu-jde-v-venesuelu/>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року.
246. **F1392.** «SOFIA: Пшеницю з окупованого Севастополя оформлено для доставки в Бангладеш», платформа *Kiborg*, 5 травня 2024 року, <https://kiborg.news/2024/05/05/sofia-pshenyczyu-z-okupovanogo-sevastopolya-oformleno-dlya-dostavky-v-bangladesh/>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року.
247. Громадянин Росії, якому повідомили про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 332-1 Кримінального кодексу України, **F1409.** Інформація отримана від ПАРК станом на 19 квітня 2024 року.
248. «USKO MFU: Доставка краденої агро-продукції в Туреччину рейсом з окупованого Севастополя», платформа *Kiborg*, 18 листопада 2023 року.
249. <https://kiborg.news/2023/11/18/usko-mfu-dostavka-kradenoyi-agro-produkciyi-v-turechchynu-rejsom-z-okupovanogo-sevastopolya/>, дата останнього звернення: 3 вересня 2024 року.

Автор фотографії: Йорюк Ишик (Yörük Işık).

www.projectexpeditejustice.org

ukraine@projectexpeditejustice.org